

**МЕДИЦИНСКИ УНИВЕРСИТЕТ – СОФИЯ
ФАКУЛТЕТ ПО ОБЩЕСТВЕНО ЗДРАВЕ
КАТЕДРА „МЕДИЦИНСКА ПЕДАГОГИКА”**

БИННАЗ МУЗАФЕРОВА АСАНОВА

**СОЦИАЛНО-МЕДИЦИНСКИ, ПЕДАГОГИЧЕСКИ И
ПСИХОЛОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ И ИНОВАЦИИ
НА ОБУЧЕНИЕТО В СПЕЦИАЛНОСТ
„МЕДИЦИНСКА КОЗМЕТИКА“**

**ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД
ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН
„ДОКТОР”**

Област на висше образование: 7. „Здравеопазване и спорт“
Професионално направление: 7.4. „Обществено здраве“ Научна специалност:
„Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията”

**НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ
ПРОФ. СИЛВИЯ МЛАДЕНОВА МЛАДЕНОВА, ДМ**

София 2019

СЪДЪРЖАНИЕ	страница
Списък на използваните съкращения	3
ВЪВЕДЕНИЕ	4
I. ГЛАВА ПЪРВА	
Литературен обзор	6
1. Исторически преглед	6
2. Създаване и развитие на специалност „Медицинска козметика	9
3. Европейски и международни практики - образователни системи терминология, нормативна база	13
4. Състояние на висшето образование в България	19
5. Основни цели и очаквания от обществото	24
6. Аспекти и иновативни подходи на обучение в специалност „Медицинска козметика	29
7. Обобщение	40
II. ГЛАВА ВТОРА	
Цел, задачи и методология на проучването	41
1. Цел на проучването	41
2. Задачи на научното изследване	41
3. Хипотеза	41
4. Обект на изследването	42
5. Предмет на изследването	42
6. Контигент на изследването	42
7. Етапи на изследването	43
8. Методи на научното изследване	45
III. ГЛАВА ТРЕТА	
Резултати и анализ на собствени изследвания	48
1. Анкетно проучване на обучавани	48
2. Анкетно проучване на потребители на кадри	87
3. Представяне на резултатите от отговорите на въпросите към потребители на естетични/козметични услуги	100
4. Педагогически експеримент	103
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	117
ИЗВОДИ	119
ПРЕПОРЪКИ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ	120
Библиография	121
Приложения	

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

ВМИ	Висш медицински институт
ДОИ	Държавни образователни изисквания
ЕКР	Европейска квалификационна рамка
ЕПВО	Европейското пространство за висше образование
ЗПОО	Закон за професионалното образование и обучение
ЗВО	Закон за висшето образование
ИКТ	Информационните и комуникационни технологии
МК	Медицински колеж
МОН	Министерство на образованието и науката
МУ	Медицински университет
НАОА	Национална Агенция по Оценка и Акредитация
НАПОО	Национална агенция за професионално образование и обучение
ОП	Оперативна програма
УПЗ	Учебно практическо занятие
УЦЖ	Учене през целия живот
ЦПМИ	Централен полувисш медицински институт
ЦПО	Център за професионално обучение
AACS	American Association of Cosmetology Schools
ASCP	Associated Skin Care Professionals
CEPEC	Confederation europeenne professionnelle des estheticiennes cosmeticiennes.
CIDESCO	Comité International d'Esthétique et de Cosmétologie
NACCAS	The National Accrediting Commission of Career Arts and Sciences
SPA	“Salus per aquam”
UK	United Kingdom
USE	The United States of America

ВЪВЕДЕНИЕ

Динамичните промени в козметичната индустрия и естетичната медицина, развитието на BEAUTY, SPA, THALASSO & WELLNESS туризма и непрестанно нарастващите потребности на обществото от висококачествени козметични услуги, налагат все по-високи изисквания към квалификацията на кадрите в козметичния бранш.

В условията на съвременният живот, образованието се утвърди като една от темите с най-голямо обществено значение. Все повече преобладава мнението за необходимостта от предефиниране на целите на българското висше образование, с оглед новите изисквания на динамичната глобализация и предизвикателствата на бързоразвиващия се международен пазар на труда.

Подходящото обучение, компетентността на кадрите и качеството на услугите са ключови елементи за сектора на козметичния/естетичния бранш, както и за пазара на труда в тази сфера. Бъдещето и конкурентоспособността на сектора, както и благосъстоянието на обществото зависят изцяло от качеството на обучение.

С разкриването, към структурите на Медицинските университети – Медицинските колежи в страната, на специалност „Медицинска козметика“ в направление „Здравни грижи“ се даде възможност за подготовка на кадри, чиито знания, умения и компетенции да могат да отговорят на нуждите на съвременния човек.

Основната роля на „медицинския козметик“ (международни наименования – aesthetician, beauty therapist, medical aesthetician и др.) се изразява в осигуряване на качествени, здравословни, козметични грижи и превенция на здравето. Професионалните дейности, които изпълнява са: в областта на здравните грижи и в сферата на обслужването - козметични услуги, козметичен бранш.

Изправено пред предизвикателствата на съвремието, като: технологичното развитие, социалното и здравно състояние на модерното общество, както и иновативните образователни системи, обучението в специалността е подложено на устойчиви процеси на промяна. Това от своя страна, налага сформиранието на нови социално-значими аспекти, претендиращи за различен подход в обучителната подготовка на тези кадри.

Актуалността на проблема за обучението в специалност „Медицинска козметика“ се основава на предизвикателството от европейската и международна практика за развитие на професиите в настоящата тенденция за глобализиран свят. В този случай, аспектите и иновациите на обучението в специалността са свързани с развитието на кадрите и професията. За разлика от други страни, в България все още не са актуализирани регламентите и

стандартите, които да определят и наложат добри практики за прилагане на професионалните компетенции в сферата на козметичния/ естетичния бранш. Това, до голяма степен е предпоставка за нелоялна конкурентност на пазара на труда и затруднява реализирането на кадрите в техния пълен потенциал на полезност за икономиката и обществото.

Предвид факта, че професионалните компетенции на „медицинския козметик“ са пряко зависими от степента на образование и качеството на обучение, то необходимостта от унифициране на критериите за подготовка на тези кадри в България е наложителна.

По същността на самата специалност и обучението в нея, в България, са правени сравнително малко тематични разработки, което я характеризира като по-малко разглеждана и проучвана. Липсата на комплексно изследване по въпроса за обучението на кадри в специалност „Медицинска козметика“ и иновациите и перспективите пред него ни дава основание за реализиране на настоящото изследване. Уточняването на проблематичните области в обучението на специалността, би дало насоки за: актуализиране и осъвременяване на учебния процес; създаване на стандарти и добри практики; актуализиране на нормативната база, а също така изясняване необходимостта от продължаващо обучение.

Възникването и развитието на специалност „Медицинска козметика“ и успешната реализация на кадрите са неразделна част от развитието на *козметологията* в България и очертава важни ключови моменти в грижата за съвременният човек, неговото здраве и благополучие. В условията на високо конкурентна и бързо променяща се среда квалифицираните кадри са икономически устойчива инвестиция, с реална полезност за обществото и неговите нужди.

Това може да се постигне чрез осъзнаване на необходимостта от подготовката на специалисти по „Медицинска козметика“, за чиято реализация и развитие основна роля има обучението в условията на направлението „Здравни грижи“.

І. ГЛАВА ПЪРВА

ЛИТЕРАТУРЕН ОБЗОР

1. Исторически преглед

Прилагането на козметиката е придружавало цялото културно развитие на човечеството. Древните народи са ѝ отдавали голямо значение, като от една страна я приемали за хигиенна необходимост, а от друга страна като начин за разхубавяване. Всички сложни ритуали на козметиката са възникнали именно от стремежа на хората да живеят и да се чувстват по-добре.

Праисторически времена

Много преди появата на козметика, хората са се грижили да достигнат един по-хубав, по-привлекателен и хармоничен външен вид, украсявайки лицето, тялото и облеклото си. Предполага се, че първите козметични прийоми били използвани от мъже - вождове и жреци на първобитни племена, които чрез изрисуваните си лица оказвали почит към боговете или плашели враговете си в битка. Намерените мини за багрилни вещества от ледниковата епоха и предмети от палеолит доказват, че първобитните племена са имали точни рецепти за приготвяне на козметични багрила (държани в орнаментирани съдове от кост), намерени са и изострени клечки за червило за устни, палитри от леска, шишенца от кост и бурканчета с капак, в които са се съхранявали козметични смеси.

Древен Египет

Първите сведения, касаещи грижите за красотата, произлизат от Древен Египет, който се счита и за люлка на древната козметика. Според историческите данни, ролята на първите козметици в древността е била изпълнявана от жреците. Те са използвали благоуханни масла по време на религиозни ритуали с цел да получат благоразположението на боговете, а също така са владеели и изкуството за приготвяне на помади, пудри, бои и др. В сред културните останки от времето на египтяните (3000-300г .пр.н.е.) до времето на династията на Птоломеите (340-40г. пр.н.е.) са намерени съдове и прибори, използвани за козметични цели. Запазена била и хилядолетна рецепта за парфюм, в чиито състав са влизали следните вещества: мирта, кипарис, кориандър, хвойна, и др.

Първият писмен документ, който съдържа козметични съвети, е папирусът на Ebers - древен египетски папирус, датиран от около 1550 пр.Х. В него има описани раздели, които се отнасят до проблеми на гинекологията, болести на храносмилателния тракт, кожни проблеми, хирургически способности за лечение на абсцеси и тумори. Понастоящем папирусът се съхранява в библиотеката на университета в гр. Лайпциг, Германия.

Доказателство за разцвета на декоративната козметика е намерения бюст на египетската царица Нефертити, съпруга на фараона Аменхотеп четвърти (1384-1368 г. пр.Хр.). Световноизвестният бюст на Нефертити е открит по време на немска археологическа експедиция (1907-1914г.) под ръководството на археолога Людвик Борхарт. В превод името *Nefertiti* означава „Идващата красота“ или „Красавицата, която идва от там“.

Друга известна египтянка е Клеопатра, *жената-царица*, покорила сърцата на най-великите мъже на своето време. Самата тя не е била красива, но най-знатните мъже са падали в краката ѝ, защото е знаела как да превръща всеки свой дефект в предимство. По времето на Клеопатра е издаден първия сборник по козметика *Cleopatra's gynaeciarum*, в който са включени рецепти на продуктите, използвани от нея „.....при започващите смущения на красотата“.

Древна Персия

Персите също са приготвяли различни козметични средства като благоуханни масла, пудри и др. Към разкрасителните мазила се добавяла и слузта на т. нар. пурпурен охлюв. Много популярен по това време е бил карминовия оцветител от игличките на някои видове кактуси. Момичето, определено за съпруга на персийския шейх, една година преди да влезе в харема, е било подлагано на специални козметични процедури.

Древен Изток

На Изток изкуството на гримирането е запазило част от своите ритуални и религиозни функции. В Древна Индия, в Китай и Япония то нерядко се подчинявало на строг етикет и до днес служи за отличаване на различните касти в обществото.

Жените в Древна Индия, например, са боядисвали очите, миглите и устните си със златиста боя, а зъбите – с кафява. Индийките са украсявали ръцете си със сложни, изрисувани с къна или други багрила символи и татуировки, които са били в различни цветове и с различни сюжети в зависимост от порядките на различните касти, към които са принадлежали.

В древен Китай се считало, че цвета на ноктите показва социалния статус. В ръкопис на династията Минг от XV век се утвърждава правилото, че черното и червеното са цветовете на императорското семейство.

Младостта в древна Япония се съхранявала в тайната сила на оризовата каша, През 2005 г. японски археолози откриват древен козметичен комплект, датирано от периода на Хейан (794 - 1192). От X век, периода Хейан, японките започват да гримират лицата си в бяло и гейшите стават икони на тази класическа красота. В продължение на векове, японките не спират да избелват тена на кожата чрез нанасяне на перлена пудра, избелващи маски и др.

Древна Гърция

В домовете си заможните гърци са имали на разположение роб, наречен космет. Той е бил специално обучен, за да предложи на господарката и господаря си подходящи кремове, масла, процедури за разхубавяване и разбира се, подходящ грим. А гримът при елинските жени е бил дори още по-силно подчертан, отколкото при египетските. Древна Гърция е имала и своите отлични парфюмиери, сред които бил и Теофраст (основоположник на науката ботаника и ученик на Аристотел), създател на великолепни парфюми.

По земите на Траките

Първите исторически сведения за отношение към естетиката и прилагането на грижи за красота на народите и племената по българските земи датират от няколко хилядолетия преди новата ера, т.е. от времената на Орфей. Така например, траките са били известни със своите помади и мехлеми (от кисело мляко, билки и др.). Те са свързвали козметичните грижи с добрата хигиена и грижа за здравето. Хората, които са владеели тайните рецепти за приготвяне на мазила и лечебни помади, се наричали знахари.

Древен Рим

Римската империя е заела от предшествениците си най-доброто, което гърци, египтяни и източни народи са били научили от козметиката. Основна заслуга на Рим е било популяризирането на тези достижения в цяла Европа. Римските бани, построени в почти всички големи селища на империята са били места, в които къпещите се можели да си отпочинат и да се възползват от козметичните услуги на специално обучени роби. С падането на Западната Римска империя обаче науката, която учела как да се живее красиво, постепенно е позагубила блясъка си. Въпреки това, за няколкостотин години тя е процъфтявала в Арабската империя. Арабските алхимици са създали парфюма такъв, какъвто го познаваме днес, използвайки паровата дестилация на етеричните масла.

Средновековие

В Средновековието се върнала модата на бледата кожа, въведена от римлянките. Руменината и естествения тен се смятали за признак на ниско обществено положение, докато бледността е била признак на аристократизъм. Това е подчертавало факта, че аристократите не излизат много често от дома си, а бедните жени са излизали всеки ден, за да работят на полето. Но красотата е изисквала и жертви. През VI век младите момичета толкова са искали да изглеждат бледи, че дори са прибягвали до кръвопускане, за да добият желанието бледолик тен. Италианските благороднички са започнали да червят устните си и да поставят руж на скулите си, като показвали че притежават средства да си позволят закупуването на декоративна козметика.

Ренесанс

Отношението към козметиката бележи значителен поврат през Италианското възраждане. Именно през този период се оформя идеалът за красота, който изисква специални грижи за тялото. А страстта на италианските аристократи към благовония е била толкова голяма, че в празнични дни са парфюмирали дори и мулетата. Специални тоалетни стаи са приютявали знатните дами по цели дни. Били са създадени козметичен стол и тоалетна роба, наречена Рошети.

Благодарение на Екатерина Медичи, станала кралица на Франция, италианските вкусове в областта на козметиката се пренесли в страната, която впоследствие става законодателка на модата. В същото време, чрез търговията с Изтока козметичните средства са проникнали в Европа, отново на първо място във Франция. Развитието на занаятите е обогатило буржоазията и е създавало условия за разцвета на козметиката. За съжаление тя се е развила като декоративна козметика – пудрене, перуки и т. н., а хигиенните грижи са останали на последно място. Използването на водата и сапуна добиват особено значение за здравето, хигиената и козметиката едва през XIX век. Тогава е била открита и ваната, а Франция се прочува с марсилските сапуни.

Във викторианска Англия козметичните средства се смятали за атрибути на "падналите" жени. Едва през XIX век доброто име на помадите се връща, когато на мода идват естествените цветове на натурална основа. Ярките оттенъци са продължавали да се смятат за неприлични, а пълният грим е бил недопустим. Тази тенденция се запазва до началото на 20-те години на миналия век, когато започва серийното производство на козметични средства.

Съвременната козметика

През 80-те години на XIX век, техническия прогрес и зората на рекламирането са съвпаднали с отварянето на нова глава в историята на козметиката. Насърчени от безупречната красота и почтеността на моделите, показвани в луксозните списания, жените са били подтиквани да използват продукти за красота. През 60-те години на века се появява и цяла плеяда от тенденции, които са актуални и днес – бледи устни, подчертаване на очите в египетски стил, арабския грим, както и нанасянето на различни рисунки по лицето и тялото. Съвременните тенденции са смесица от различни стилове, като акцент е даден върху естествеността. (Митева, Л. и др., 2012, 10-18)

2. Създаване и развитие на специалност „Медицинска козметика“ в България

„Медицинска козметика“ е съвременна и необходима специалност. Тя представлява актуално допълнение към медицината и дерматологията. Задачите, които изпълнява са в областта на здравните грижи, както и в сферата

на естетиката и декоративната козметика. В съответствие с това целта на специалност „Медицинска козметика“ е подготвяне и създаване на здравни професионалисти по козметика с висше образование. В международен аспект специалността е позната с английското си наименование „Medical aesthetic care“, „Aesthetician“ или “Beauty therapy”, докато в България е възприето наименованието „Медицинска козметика“. Възникването и развитието на тази специалност, перспективите и реализацията на кадрите дава тласък в развитието на Козметологията в България и очертава важни ключови моменти в съвременната грижа за човека, неговото здраве и благополучие.

2.1. Исторически аспекти

За първи път курсове по козметични грижи в България се организират през 1963г., към държавното промишлено предприятие „Всестранни услуги“. Становището на Министерството на народната просвета относно тогавашното провеждано обучение на козметици е че, *”... кадрите са с недостатъчна подготовка, която не отговаря на професионалното образование и те не би следвало да практикуват специализирана медицинска козметика“*.

От друга страна, нарастващата нужда от качествени козметични грижи поставя на дневен ред въпроса за обучението на здравни специалисти по професионални козметични грижи. Отдел „Специализирана медицинска помощ“ към Министерството на народното здраве се ангажира да положи основите на професионалното обучение в областта на козметичните грижи.

През периода от 1963-1972г., със заповеди на Министерството на народното здраве се сформират работни групи, включващи лекари от „Катедрата по кожни болести“ на Висшия медицински институт в София и експерти в Министерството на труда. Първите козметолози в България специализират в страни като ГДР, СССР, Полша, Франция и Австрия. Основната им цел е запознаване със съдържанието на учебните програми и методиката на обучение на специалисти по козметика в тези страни, както и изучаване спецификата на тяхната работа в научни институти и клиники по козметология. Експертите се заемат с обучението и квалификацията на бъдещите преподаватели, с подготовката на бази за практическо обучение, изготвяне на професионална характеристика и дефиниране на професионалните компетенции на специалистите по „Медицинска козметика“.

През периода 1969-1971г., със заповед на Министерството на народното здраве, отдел „Подготовка на кадри“ определя работна група от Държавен комитет за битови услуги, която изготвя квалификационна характеристика за специалност „Медицинска козметика“. По същото време ръководителят на Катедра по кожни болести при ВМИ, гр. София, проф. д-р П. Попхристов, създава първия в България Национален институт по козметология, който

съвместно с най-голямото по това време у нас фармацевтично предприятие „Фармахим“ поставя началото на научно-изследователската дейност в тази област.

През периода 1975-1977г., паралелно с развитието на дейността на Научно-изследователския институт по козметология, нараства и необходимостта от квалифицирани медицински кадри в областта на козметиката. Учебният план и програмите за обучение на козметици се изготвят от работна група, включваща експерти и специалисти от различни области на медицината: дерматология, физикална терапия, пластична хирургия, вътрешни болести, нервни болести, анатомия и физиология, фармакология, технология на лечебно-козметични препарати, лечебен и козметичен масаж, козметология, латински език и общообразователни предмети.

След близо десетгодишен период на подготовка на 27 май 1978г., със заповед на Министерството на народното здраве се разкрива специалност „Медицинска козметика“ към централните полувисши медицински институти (гр. София ЦПМИ „Йорданка Филаретова“). В обучението на студентите се включват следните звена на Медицинска академия: Научен институт по дерматология и венерология; Научно-изследователски институт по козметология; Фармацевтичен факултет; Клиника по пластична хирургия; Физиотерапевтично отделение и др.

За периода 1978–1982г. се обучават три випуска от тази специалност, след което обучението е преустановено. Завършилите кадри са назначавани на работа в кабинети по „медицинска козметика“ /частни и към „Домове за красота“/, както и към клиники по кожни и венерически болести в болниците (Александровска болница, център по „Медицинска козметика“ до 1987г.).

2.2.Съвременни аспекти

С приобщаването на Република България към Европейския съюз, бурното развитие на козметичната индустрия, развитието на SPA & Wellness туризма, както и непрестанно нарастващите потребности на обществото от висококачествени козметични услуги, налагат все по-високи изисквания към квалификацията на кадрите в козметичния бранш. Тези предпоставки обуславят възникването на идеята за възстановяване обучението на кадри в специалност „Медицинска козметика“. Етапите, през които преминава възстановяването на обучението на здравни кадри по специалността „Медицинска козметика“ са следните:

През 2004г. доц. д-р Пенка Маринова, директор на Медицински колеж-Враца, който е структура към Медицински университет-София, сформира работна група от експерти в тази област за изготвяне проект за разкриване на

специалност „Медицинска козметика“ към Медицински колеж - Враца. В проекта за създаване на специалността са заложили различни форми на обучение:

- ❖ редовна форма: продължителност на обучението три години с образователно-квалификационна степен „специалист“
- ❖ втора специалност: предназначен за дипломирани медицински сестри,
- ❖ дистанционно обучение: предназначен за работещи козметици.

През 2009г. НАОА (Национална Агенция по Оценка и Акредитация) дава на специалност „Медицинска козметика“ програмна акредитация в професионално направление „Здравни грижи“ на образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър по медицинска козметика“. Така, редовната форма на обучение за придобиване на висше образование по специалност „Медицинска козметика“ остава единствена от споменатите по-горе форми.

През 2009г. Медицински колеж-Враца се преобразува във филиал на Медицински университет-София. Промените в статута на учебното заведение и препоръките на НАОА обучението да се осъществява в колежанска структура, налагат обучението по специалност „Медицинска козметика“ да се провежда в Медицински колеж „Йорданка Филаретова“, гр. София. В съответствие с държавните изисквания за придобиване на висше образование в Република България и препоръките на НАОА, Медицински колеж „Йорданка Филаретова“ към Медицински университет - София, от 2009г. насам успешно провежда обучение на здравни професионалисти в специалност „Медицинска козметика“.

Близо три години по-късно същата специалност е разкрита в Медицински университет – Медицински колеж – Варна (2012/13г.), Медицински университет – Медицински колеж – Пловдив (2015/16г.) и Медицински университет – Медицински колеж – Плевен (проект 2017/18г.).

С полагането на основите през 1963г. на обучението по козметични грижи в България, днес, ясно се очертава неговото развитие - от ниво курсове по козметика до колежанско образование, като част от структурата на университет. Към настоящият момент професионалното обучение по козметика в България се осъществява на следните нива:

- ❖ професионални курсове по козметика – ЦПО, НАПОО
- ❖ средно образование – техникум/гимназия, паралелка по козметика
- ❖ висше образование – Медицински университет-Медицински колеж, направление „Здравни грижи“, специалност „Медицинска козметика“. (МОН) (Asanova B. et al., 2011, 252-255)

3. Европейски и международни практики-образователни степени на обучение на кадри в козметичната и естетична сфера, терминология, нормативна база

3.1. Образователни степени на обучение

Справка от редица литературни и официални интернет източници показва че, в структурно отношение на европейско и международно ниво обучението на професионалистите в сферата на козметичния бранш се осъществява в следните степени на образование:

- *базисно образование* – обучението се провежда в: центрове по професионално обучение (школи), с продължителност от 6 месеца до 12 месеца;
- *средно образование* - в професионални училища (международен термин - професионални колежи, с продължителност до 2 години на обучение;
- *висше образование* – в университети, департаменти/катедри и колежи. Тук продължителността се определя от степента: бакалавърска – 3 години, магистърска – 2 години;

Макар и опитите за създаване на международни стандарти в обучението и подготовката на кадри за козметичния бранш, все още няма изградена система от конкретни критерии. Но, съществуват редица организации – професионални асоциации и обучителни институции, европейски комисии и конфедерации, чиито политики и дейности са допринесли за международна разпознаваемост и стандарти относно професиите, степените на обучение, компетенциите, квалификацията, както и продължаващото обучение на кадри в сферата на естетиката и козметичния бранш. Ето и някои от тях:

❖ **СЕРЕС** - *Confederation europeenne professionnelle des estheticiennes cosmeticiennes*. Европейската професионална конфедерация на професиите, свързани с естетичната козметика е създадена през март 1995 г. и първото ѝ заседание е в Тунис, който по това време е член - съосновател заедно с Франция и Малта. Създаването на тази организация произтича от важноста на социално-икономическата роля на козметичния сектор. Със създаването ѝ основната цел е да се насърчи този сектор и да се хармонизират курсовете за обучение на международно ниво. По-късно са създадени две конфедерации: едната с цел да представлява училищата за обучение на професионалисти – CIEFEC, а другата, с цел да представлява самата идея – СЕРЕС.

В крайна сметка CIEFEC и СЕРЕС понастоящем са разделени. СЕРЕС е конфедерацията, която е много активна в рамките на Европа и която през април 2002г. представи изследователска програма, наречена "Разбиране на професията козметик в ЕС и в страните-кандидатки". (СЕРЕС, 2002)

- ❖ **CIDESCO** - *Comité International d'Esthétique et de Cosmétologie*. Основан през 1946 г. в Брюксел, с централа в Цюрих, Швейцария, Международният комитет по естетология и козметология - CIDESCO е с международно приет и разпознаваем стандарт за обучение и квалификация на кадри за бюти и spa/wellness бранша. Организацията има отношение и към регулирането на стандартите в развитието на самите професии. (CIDESCO, 2018)
- ❖ **ASCP** - *Associated Skin Care Professionals*. Една от водещите американски асоциации за естетици (професионалисти в грижата за кожата), чиято основна роля е развитието на професиите в сферата, в изграждането на стандарти и правила за обучение и работа, както и координация между обучителните институции, свързани с направлението. (ASCP–USA, 2016)
- ❖ **AACS** - *American Association of Cosmetology Schools*. Основана през 1924г. като Образователна асоциация с нестопанска цел, която обединява всички аспекти на козметологичната индустрия (студенти, физически лица, учители и производители); с акцент върху обучението по козметични изкуства и науки, да представлява интересите на козметичните институции и студентите пред Конгреса, Министерството на образованието на САЩ и държавните законодателства. Целта на Асоциацията е да информира членовете за промените във федералните и държавните закони и подзаконови актове; да осигури членство с образователни услуги; да популяризира благоденствието на козметологичното образование в Съединените щати; да установи единство на духа и разбирателството между институциите и техния преподавателски състав в преследването на тези цели и решаването на проблемите, свързани с козметологичното образование след средното образование. (AACS-USA, 2016)
- ❖ **NACCAS** - *The National Accrediting Commission of Career Arts and Sciences*. Автономна независима акредитираща комисия, създадена като нестопанска корпорация от Делауеър, със седалище в Александрия, Вирджиния. Произходът на Комисията е от 1969 г., когато две акредитиращи агенции в областта се обединяват, за да формират Комисията за акредитация на козметичните продукти (САС). През 1981 г. САС променя името си на "NACCAS". NACCAS е признат от Министерството на образованието на САЩ като национална агенция за институционална акредитация на училища и департаменти по козметологични изкуства и науки, включително специализирани училища. В момента акредитира около 1300 институции, обслужващи над 120 000 студенти. Тези училища предлагат над 30 курса и програми за обучение, които попадат в обхвата на акредитацията на NACCAS (NACCAS, 2018)

3.2. Терминология

Терминът козметика произлиза от гръцката дума *kosmetikos* или *kosmetike*, която означава изкуство за украсяване или от глагола *kosmeo*, украсявам, декорирам, подреждам. От същия произход е и думата *kosmos* – вселена, световен порядък, ред. Както във вселената има вечна хармония и красота, така и козметиката има за цел да допринесе за хармоничното развитие и красотата на външността на човешкият организъм.

Освен козметика в последните години се употребява названието козметология (въведено за първи път от Аурел Война през 1935г.), което означава наука за красотата или за украсяването. Козметологията се занимава с научното разработване на проблемите, отнасящи се до естетиката и подобряване на външния вид на човешкото тяло, както и с производство на съвременни, научно издържани и предимно биологични козметични средства. В тази област работят не само лекари, но и биолози, фармацевти, химици, ботаници и др.

Козметологията е наука и изкуство за разкрасяване и подобряване визията на човека. Нейната цел е поддържане на привлекателен външен вид, коригиране на вродени и придобити недостатъци и изменения, свързани с възрастта, околната среда и начина на живот. Тя се изгражда върху постиженията на редица науки – дерматология, физиология, биохимия, фармакология, физика, технология на козметичните продукти, хирургия, физикална медицина и др. Козметологията третира и проблеми от психологичен, социален и икономически характер.

Девиз на съвременната козметология е *„Красота чрез здраве и хигиена“*. Това се постига чрез системни грижи за добро здраве и ежедневни процедури по почистване, дезодориране/парфюмиране, поддържане, декориране и защита на човешкото тяло. Осъществява се чрез система от методи и продукти, наричана козметични грижи. Като приложна наука, козметологията притежава свои методи и средства, с които изследва, анализира, създава и прилага нови подходи в естетичната грижа. Използваните от нея методи са мануални и апаратни, а средствата включват козметични форми и продукти.

Предвид хармонизирането на Българското законодателство и приравняването му към Европейското законодателство, е необходимо да се обърне внимание на терминологията в сферата на козметологията, използвана в РБългария. Терминът „медицинска козметика“ по отношение на козметичните форми и продукти е отменен с въвеждането на Регламент (ЕО) № 1223/2009 г. на Европейския парламент и на Европейския съвет. Според него, всеки продукт, който има козметично действие е козметичен, а този, който има лечебно действие е лекарство. (Митева, Л. и др., 2012, 7-9)

По отношение на специалността „Медицинска козметика“ и професията е необходимо преразглеждане на терминологията и уеднаквяването ѝ с международно разпознаваеми и обосновани понятия. В някои страни за завършили колежанско образование се използва терминът „aesthetician“ (САЩ, Англия, Белгия, Франция и др.) и/или “beauty therapist” (Латвия, Литва и др.).

Друг, често употребяван термин е „козметолог“, но според прочита на редица автори по-скоро се касае за лекар, специализирал дерматология и козметология. В някои страни, като Гърция, Сърбия, Русия и др., всеки специалист, който работи в сферата на козметологията е козметолог със съответната специалност, напр.: дерматолог-козметолог, фармацевт-козметолог, естетик-козметолог, технолог-козметолог, инженер-козметолог и др.

В литературните източници е направен опит да се даде дефиниция на някои от по-често използваните термини за професиите в козметичния бранш.

Таблица 1. Наименования на професии в естетичния бранш – skincare professionals

Наименование	Степен на образование	Държави	Компетенции	Реализация
Cosmetologist/ Beautician Козметик	2-st/3-th education degree ¹ Certificate 3	USE, UK, Europe, BG, Turkey, Australia	грижа за косата-боа и стайлинг; нетрайни методи на обезкосмяване; маникюр; грим; екстен-шън; асистенти при процедури за лице и тяло, консултанти на козметични продукти	Салони за красота,
Beauty therapist Esthetician/ Козметик	4-th education degree ¹ Certificate 4	USE, UK, BG, Europe, Turkey, Australia	Основни козметични грижи за коса и кожа, електропроцедури, масаж, козметични процедури за лице и тяло, грим, маникюр, педикюр и консултации на козметични продукти	Салони за красота, спа и уелнес центрове
Medical Aestheticians / Aesthetician Dermal Therapist Медицински козметик Козметолог Kozmetologov - estetikov	7-th education degree ¹ Graduate Diploma Висше образование	USE, BG, UK, Australia, Poland, Belgium, Serbia	Основни и специализирани грижи за кожата и нейните придатъци; електро и фото процедури; работа с целеви пациентски групи, относно хигиенни и козметични грижи	Мед-спа центрове, клиники по хирургична и нехирургична естетика; болници; дерматологични кабинети и други здравни обекти

* степени на образование според ЕКР (Европейска квалификационна рамка за професионално образование), Приложение 1

За нуждите на дисертацията ще разгледаме примери, близки или идентични с професията „Медицински козметик“, които са групирани под общото име - skincare professionals: Синтезираната информация в Таблица 1. цели структурно представяне, без претенции за изчерпателност в някои от разделите.

В някои страни (USE, Australia, UK, Poland, Belgium, Germany и др.) е създадена възможност за продължаващо обучение и квалификация на кадрите чрез магистърска степен на висшето образование. Други примери показват че, за нуждите на клиничната практика е предоставена възможност на кадри, завършили сестрински грижи да могат допълнително да специализират медико-естетични грижи. Този вариант намира широко приложение в страни като USE (aesthetics nurse), но те биват подготвени основно за асистенти на лекарите.

В останалите случаи, квалификациите се осъществяват чрез допълнителни курсове, но не с тежестта и компетенцията на магистърската степен. Някои университети, като в Белгия и Германия например, предоставят възможност за следдипломно обучение на завършили университетско/колежанско образование, в различни поднаправления на козметологията.

3.3. Нормативна база

Връзката между степента на образование и придобитите компетенции е изключително голяма. Макар и кадрите с колежанско образование да имат високо ниво на подготовка, то при липсата или наличието на неясни регламенти относно практикуването на професията, се създават предпоставки за непълноценното им реализиране.

За разлика от някои страни, в България все още не са актуализирани регламентите и стандартите, които да определят и наложат добри практики за прилагането на професионалните компетенции в сферата на естетиката. Разкриването на различни центрове, предлагащи всякакъв вид услуги и процедури, включително граничещи с или медицински такива създава условия за рисково поведение спрямо здравето на обществото. Ключов момент се явява и компетентността на персонала, неговата квалификация, правомощия и умения. Авторите, разглеждащи проблематиката с обучението на кадри, единодушно заключават че, не съществуват международни официални указания за критерии спрямо компетенциите и квалификациите на кадрите в различните им степени на обучение. Отделни страни (USE, UK, Belgium) изграждат основни рамки на регулации, основаващи се на здравните и медицински стандарти, които биха могли да послужат като опит и пример за създаването на такива и у нас. В общи линии, саморегулирането на прилаганите компетенции, което авторите отбелязват, се дължи на

информираността и изискването от страна на потребителите за лиценз и степен на обучение, особено при рисковите съвременни процедури и апарати. Този фактор, обаче е недостатъчен за осигуряването на качествен контрол, с оглед опазване здравето на обществото.

През 2016 година, европейската комисия, занимаваща се с проблематиките на естетичната медицина, касаеща процедурите и кадрите, разработи проект относно компетенциите и регламентите за упражняване на професиите в сферата, както и критерии за съответните степени на обучение. Внедряването му в българските регулации би допринесло и за разпознаваемост на професията в международен аспект, в отговор на европейската политика за мобилност на кадри.

От друга страна, предвид факта, че професионалните компетенции на „медицинския козметик“ са пряко зависими от степента на образование и качеството на обучение, то необходимостта от унифициране на критериите за подготовка на тези кадри в България е наложителна. Съпоставката между обучението в различните колежи в страната показва, че общата структура на учебния план е идентична, но има и съществени разлики, които се дължат на правото на всеки университет да предлага свое know-how.

Предимството, в случая е, че в голяма част от медицинските университети в България е разкрита тази специалност. Това доведе до пазарно налагане и развитие на самата професия и самото обучение, което към момента /2017г./ отговаря на Държавните изисквания за придобиване на висше образование от нерегулирани специалности, каквато е и специалност „Медицинска козметика“.

Паралелно с развитието обаче, възниква необходимостта от създаването на стандарти в професията и регулирането на специалността. Различията в хорариума и отделните дисциплини, както и подходите в обучението и различните нива на компетенции се отразяват двусмислено в по-нататъшното развитие и реализирането на кадрите, а това рефлектира върху внедряването и полезността на самата професия сред обществото. Създаването на Единни Държавни Изисквания и регулирането на специалността, като част от направление „Здравни грижи“ би спомогнало за внасяне на яснота по редица проблематики, като: терминология, стандарти, нормативна база, добра практика, регулативност и контрол, разпознаваемост в международен аспект, компетенции, акредитиране на обекти и кадри, и др. В много страни, до голяма степен въпросът с унифициране на обучението е решен чрез създаването на стандарти на професията и компетенциите, като в изготвянето на тази нормативна база основна роля имат обучаващите институции и професионалните асоциации.

4. Състояние на висшето образование в България

В съвременният динамично развиващ се свят често “готовите” знания не са особена ценност и не са достатъчни за успешна социална реализация. Те не дават възможност за творческо мислене и за самостоятелно вземане на решения в практически ситуации.

През последните години се наблюдава тенденция към успешно прилагане на образователни системи, в които се променя логиката на взаимоотношенията преподавател-учащ, за разлика от българското висше образование където продължава да действа модела преподавателят е даващият знание и упражняващият власт, а учащият – получаващият и подчиненият. Именно тези взаимоотношения преподавател-учащ не позволяват развитие на инициативността и находчивостта на учащите. В съвременния свят на ИКТ образователната институция вече не е единственият източник на информация. Това предопределя нова роля на преподавателя като партньор и съветник в процеса на обучение на учащия.

Мерките, които се предприемат в процеса на обучение са свързани с ориентирането на образованието към провокиране на мисленето и самостоятелността, към формиране на практически умения и към развитие на личността. Учебното съдържание, учебните планове и програми се нуждаят от осъвременяване с оглед създаване на предпоставки за насърчаване на самостоятелното мислене и изграждане на практически умения у учащите се.

В учебното съдържание следва адекватно да се очертават знания и умения, които трябва да бъдат придобити в рамките на висшето образование, а в учебните планове е необходимо да се акцентира чуждоезиковото и компютърното обучение, с изучаване на информационни технологии и модули за професионално развитие. Учебният план, съобразен с новата образователна структура следва балансирано да разпределят учебното време, като го синхронизира с обема на учебното съдържание по профилираните дисциплини, така и по отделните общообразователни дисциплини. Необходимо е и актуализиране на *Списъка на професиите* за професионално образование и обучение и разработване на държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по отделните професии.

Едно от големите предизвикателства на съвременността е мащабното навлизане на новите информационни и комуникационни технологии (ИКТ) във всички сфери на обществения живот, както и в образованието. В това отношение вече са направени първи стъпки чрез укрепване връзките между образователните системи по начин, който осигурява развитие на потенциала на всеки млад човек, представлява сърцевината на европейския процес на сътрудничество.

Институциите, които се стремят да въведат и осигурят по-добро преподаване и учене посредством новите технологии могат да осъществят значими приноси. Поради тази причина страните-членки на Европейския съюз се съгласиха да насърчават развитието на креативност и иновативност, включително чрез прилагане на нови ИКТ инструменти и чрез обучение на преподаватели за използване на ИКТ, като една от приоритетните области от първия цикъл на **Стратегическата рамка за образование и обучение ('ЕТ 2020')**. Информационните и комуникационни технологии (ИКТ) осигуряват разнообразие от методи и средства, които разкриват нови възможности в учебните заведения. Те определено позволяват да се подпомогне образователния процес като се организира по начин, който отчита индивидуалните потребности на учещите, позволяват също така да се изградят у тях важни дигитални компетентности, необходими за нашата „основана на знанието” икономика. (Key Data on Learning and Innovation through ICT at School in Europe, 2011)

Решението за ефективно използване на ИКТ в образованието обаче не е в самата технология. Много европейски страни направиха сериозни инвестиции през последните години с намерението да осигурят универсален достъп до новите технологии и постигнаха значителен успех. Фокусът на днешната политика в тази сфера е необходимо сега да бъде насочен към задълбочаване на нашите познания по отношение на начина на използване на новите технологии и как могат най-добре да бъдат прилагани в учебните заведения, за да съдействат на процеса на учене.

Докладът от **Изпълнителната агенция „Образование, аудиовизия и култура”** анализира развитието в употребата на информационните и комуникационни технологии в образованието и настъпилите промени в националните политики и практики, отнасящи се до методите на обучение, съдържанието и начините на оценяване. Той изследва насърчаването на интегративните и на основните, ключови компетентности, необходими за работа, както и ролята на новите технологии в този процес. Хвърля светлина и върху стратегиите, които страните използват за обучение и подкрепа на учителите за прилагане на информационните технологии в обучението.

Националната стратегия за въвеждане на информационните и комуникационни технологии в българската образователна система е приета с решение на XXXIX-то Народно събрание. За да бъде учебното заведение модерна институция, която обучава със съвременни методи и средства следва да: осигури високоскоростен интернет във всяко учебно заведение, изграждане и поддържане на постоянно развиван и обогатяван национален образователен портал (електронни учебни курсове, тестове,

тематични форуми, широк кръг от информация, информационно-търсещи системи и постоянна обратна връзка с преподавателя и учебното заведение) и осигуряване на мултимедия. (НСППО, 2004)

Друга, основна стъпка за въвеждане на информационните и комуникационни технологии в българската образователна система е реализирането на **Проект „Повишаване класификацията на преподавателите във висшите учебни заведения“** на тема *„Обучение за преподаватели от висшите училища за придобиване на умения за въвеждане на информационни и комуникационни технологии (ИКТ) в учебния процес и работа в e-среда“* **Стратегията за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014-2020г.** включва създаване на модерна и ефективна система на висшето образование, в центъра на която е човекът с неговите личностни качества и интелектуален потенциал. Модеризираната система трябва да гарантира:

- подготовка на проактивни, иновативни и мотивирани специалисти;
- успешна професионална реализация на завършващите студенти;
- високи и приложими резултати от научните изследвания в икономиката;
- растяща конкурентоспособност на висшето образование и икономиката на знанието в европейски и глобален контекст;

Мобилността в образованието и науката от други части на света към европейското пространство е нараснала съществено (днес държавите членки на ЕС привличат около 30% от мобилните студенти в световен план). Такава тенденция обаче не личи в България. Доколкото има входяща образователна мобилност, тя не е продукт на национална политика и междудържавни споразумения, а е плод най-вече на индивидуалната инициатива на чуждестранните студенти. Следователно, важна задача е България да бъде превърната в предпочитана и желана дестинация за академична мобилност.

В съответствие със **Стратегията за мобилност 2020г.** - за Европейското пространство за висше образование (ЕПВО), увеличаването на приема на студенти от трети страни ще се постига чрез мерки като:

- ✓ преносимост на грантове и студентски кредити;
- ✓ оптимизиране на процедурите за признаване на сравними образователни периоди и степени;
- ✓ разкриване на повече съвместни програми;
- ✓ сътрудничество с други региони за развитие на ЕПВО;
- ✓ пълна преносимост на национални безвъзмездни помощи и заеми в рамките на ЕПВО; (ЗНЗ, 2001)

Редица страни разглеждат овладяването на основните ИКТ умения и понятия, като част от същността на образованието, наред с останалите изучава-

ни дисциплини. Чрез усвояване на уменията, надградени с ИКТ учащите ще бъдат снабдени със средства, с които да работят успешно в обществото, основано на знанията и на ученето през целия живот. В българското учебно заведение протичат няколко паралелни подхода: изучаване на ИТ като самостоятелен учебен предмет и интегриране на ИКТ в образованието и трансформиране на образованието чрез ИКТ.

ИКТ в образованието се стремят да достигнат до всеки учащ. Процесът на решаване на проблеми, формулирането на идеи и критичното мислене като се използва помощта на ИКТ са много важни в съвременния и бъдещ свят. Бъдещето се простира не в самостоятелните технологии, а в способността на хората да ги разбират, използват и управляват ефективно. Технологиите дават възможност на учащите:

- ✓ да бъдат способни потребители на ИКТ;
- ✓ да търсят, анализират и оценяват информацията критично;
- ✓ да използват продуктивни средства творчески и ефективно;
- ✓ да бъдат информирани и отговорни;
- ✓ да умеят да решават проблеми и вземат решения.

Чрез използване потенциала на ИКТ в учебния процес се цели да се създадат условия в подходящи случаи учащите да използват ИКТ за решаване на проблеми от други учебни предмети.

Чрез засилване на възпитателната роля на българското учебно заведение ще може да се допринесе за формиране на чувство за принадлежност на учащите към учебното заведение, към населеното място, към България. Това на свой ред би спомогнало за повишаване на авторитета на учебното заведение като институция. Ритуализацията на живота в учебното заведение предполага изграждане на система от символи, ритуали и традиции, които да засилят у учащия усещането за принадлежност към неговото учебно заведение и по този начин да повишат неговата мотивация за активно участие в различните форми на живот в или извън учебното заведение. Учащите трябва да имат възможност да изразяват своята позиция по основни въпроси, свързани с управлението и развитието на учебното заведение както и да участват активно в различни форми на самоуправление на учащите. Така учебното заведение ще възпитава отговорни и ангажирани граждани, които могат да отстояват своята позиция в обществото. Извънучебната дейност ангажира по естествен начин въображението, способностите и интересите на учащите и несъмнено ще съдейства за тяхното личностно и професионално развитие.

4.1. Оценяване качеството на образованието

Качеството на образованието в България често е обект на дискусии. За съжаление, тези дискусии са предимно предизвикани от неуредици в

системата на образованието или негативните резултати. Те са повече обществена реакция на това, което се случва в образованието, отколкото дискусия за това какво трябва да бъде българското образование, какво трябва и може да се очаква от него и как то да се развива за да посрещне потребностите от учене и знание в България.

През последните няколко години е налице процесът на въвеждане на тестове като водеща форма за текущ контрол в процеса на обучение и при завършване на всеки образователен етап. Предимството на тестовата форма на изпитване е възможността за обективно измерване на знанията и потенциала на учащите през учебната година както в началото и в края на учебната година.

4.2. Социален статус и авторитет на преподавателя

Базисното образование и допълнителната квалификация на преподавателите отдавна са обект на дискусии. Обществено-икономическите промени през 90-те години на миналия век доведоха до значително понижаване на икономическия и общия социален статус на преподавателите, което рефлектира в загуба на самочувствие и мотивация за работа и усъвършенстване, отразявайки се върху качеството на образованието. Причините за това са различни – децентрализация на обществото, обща криза на ценностите, отсъствие на пряка връзка между образоваността и успеха в живота. С оглед повишаване социалния статус и авторитета на българските преподаватели е необходимо държавата да инвестира в тяхната квалификация, адекватно възнаграждение на труда им, да създаде стимули за усъвършенстване и мотивация за качествено изпълнение на задълженията им.

Квалификацията на преподавателите (първоначална и последваща) е изключително важна, за да не се допусне учащите да придобият усещането за познавателно превъзходство над преподавателя. В динамиката на съвременния живот и бързи промени в развитието на науката се налага периодично обучение за усвояване на новостите в развитието на познанието. Важен компонент в квалификационните дейности е обучението на преподавателите за използване и прилагане на нови интерактивни методи за преподаване с цел създаване на по-голяма атрактивност на образователния процес и повишаване на интереса на учащите. Акцентът ще бъде поставен върху засилване на практическата насоченост на обучението и съвременното ръководене на учебните дейности, така че учащият да бъде активен участник в процеса.

В пряка връзка с усвояването и прилагането на нови методи в преподаването е и обучението на преподавателите по методологията „преподавателят-новатор“, за да придобият възможност да преподават надградени с ИКТ умения. Повишаването на квалификацията и въвеждането на система за кариерно и академично развитие, както и оценяване на

качеството на работа на преподавателите чрез диференциран модел на заплащане на труда ще доведе до повишаване мотивацията на преподавателите и на качеството на образование. Целта е индивидуалната работна заплата да стимулира всеки преподавател в неговото кариерно развитие и да постигне по високи резултати в процеса на обучение и възпитание на учащите. Целта на системата за награждаване е да се отличи особеният принос на определени преподаватели при обучението и възпитанието на учащите. (НСППО, 2004) Програма за насърчаване на академичната мобилност със средствата от **ОП и ЕРАЗЪМ-ПЛЮС** предвижда пакет от мерки, насочени към:

- стимулиране на мобилността на преподаватели в рамките на Европейския съюз, разработване на общи програми за обучение и съвместна изследователска дейност;
- разширяване на мобилността на български преподаватели в трети страни, в съответствие с европейските приоритети за интернационализирано образование;
- насърчаване на мобилността на студентите от трети страни;
- по-широко прилагане на формите на електронното образование.

5. Основни цели и очаквания от обществото

Българското висше образование безспорно има своите традиционни достойнства, които трябва да бъдат съхранени. Всяка образователна система е в известна степен консервативна, но е нужен баланс между съхраняването на добрите традиции и необходимостта от усъвършенстване. Динамичният, високотехнологичен и глобализиращ се свят поставя нови предизвикателствата, на които образованието трябва да отговори. Българската образователна система няма практика да се отчита пред обществото, което прави системата неясна за българските граждани. Необходимо е да се потърси диалог на широко обществено съгласие и публично дискутиране за предстоящите промени, което би спомогнало да се изгради доверие в системата и би създalo ангажираност у българските граждани. Управленските решения в областта на висшето образование трябва да бъдат устойчиви във времето. Правилата следва да бъдат ясни, без противоречиви и да остават относително непроменени за един сравнително дълъг период от време. Качественото образование предполага непрекъснато надграждане на знания и умения с оглед максимално развитие на потенциала на всеки учащ и възможност за пълноценна социална реализация. От една страна, образованието трябва да насърчава проявлението и максималното развитие на способностите на учащия в процеса на обучение (натрупване на знания и формиране на умения) и в процеса на възпитание (развитие на личността и професионализма). (НСППО, 2004)

Изискванията на обществото са свързани с това учащите да завършат висшето си образование със знания, умения и компетенции, които ще им помогнат да си намерят работа, да бъдат подготвени за разнообразието от проблеми в професионалния и личен живот и да притежават нужните способности за тяхното решаване. Обществото очаква висшето училище да подготви амбициозни и пробивни личности; личности със социални умения за комуникация, представяне, умения за работа в екип, умения за бързо учене; личности с умения за работа с информация – търсене, събиране, обработване, критично оценяване, представяне/разпространение.

5.1. Нова концепция за образование, предизвикана от процесите на глобализация и интегриране на иновационната политика на Европейския съюз

В бързо променящите се реалности на съвременния свят възниква нова концепция за образование, която дефинира нови образователни цели и политики. Концептуално ново е разбирането за образованието като фактор на социалната и културната кохезия и като икономически потенциал. Това разбиране произтича от стратегическата цел на Европейския съюз – превръщане в най-конкурентноспособната и динамична икономика в света, основана на знанието. Лисабонската стратегия конкретизира тази цел като подобряване на качеството и ефективността на образованието, осигуряване на всеобщ достъп и отваряне на образователните системи към света. Образованието се определя и като ориентиран към практиката процес, продължаващ през целия живот, и обвързва неговата ефективност с качествата, които се формират у образования се човек. Р. България взема предвид европейските стратегии, политики и практики в областта на образованието и обучение при разработване на националната си политика. Водещи в това отношение са **Лисабонската стратегия**, концепцията за учене през целия живот, Европейската стратегия по заетостта и др. Новата концепция за образование изисква положителни промени в следните области:

- ✓ *управление на образованието* - децентрализация и гарантирано участие на гражданското общество в изработването, прилагането и мониторинга на стратегиите за развитие на образованието; планиране на достатъчно ресурси за образование;
- ✓ *образователна среда* - изграждане на толерантна и сигурна образователна среда, насърчаваща индивидуалното развитие; ясно определени задължителни знания и умения; практическа насоченост на учебното съдържание; привлекателни форми на обучение, представящи разбираемо учебното съдържание; измерими образователни резултати; широко навлизане на нови информационни и комуникационни технологии;

- ✓ *преподавателска професия* - целенасочени политики в областта на квалификацията на преподавателите и разпространението на ефективни педагогически практики;
- ✓ *мониторинг* - създаване на системи за ефективно измерване на образователните постижения и системи за мониторинг на дейността на преподавателя и учебното заведение.

Европейският доклад за качеството на висшето образование определя децентрализацията и необходимостта от алтернативни ресурси като ключови предизвикателства. *Децентрализацията* - защото поставя трудно съвместими изисквания: да се насърчава разнообразието в учебните програми и същевременно да се гарантира качествено образование. *Алтернативните ресурси* - защото тези, с които разполага образователната система, не нарастват с темпа, с който се увеличават образователните потребности на населението: необходим е отказ от традиционния трансмисионен модел на образователно общуване, който определя на преподавателя ролята на "даващ", а на учащия - на "получаващ" знание. Измерването на образователното качество е неделимо от неговото управление. В европейските страни на всички нива този процес се осъществява чрез анализ на данните, полагане на цели и определяне на средства за тяхното постигане.

Инструмент за управление на образователното качество на национално и наднационално ниво е и стандартизацията, която позволява да се полагат измерими цели и които дават възможност на системата да се развива планомерно в съответствие с вътрешната си логика. Стандартизацията и планирането гарантират, че тя се развива в синхрон със социално-икономическите реалности и удовлетворява обществените очаквания. Естествена последица от интегративните процеси в Европа, стандартизацията и планирането на наднационално ниво се проявяват например в петте цели, които Европейската комисия поставя пред образователните системи на страните от ЕС. Европейският доклад за качеството на образование посочва 16 индикатора, разпределени в четири области, както следва:

✓ <i>постигания</i>	✓ <i>напредък на учащите</i>
✓ <i>мониторинг на образованието</i>	✓ <i>ресурси и структури</i>

Като един от съществените индикатори, характеризиращи образователната среда, PISA определя съпричастността на учащия (Student engagement). Този индикатор съдържа два компонента - усещане за принадлежност към училищния живот и участие в учебния процес и извънаудиторните дейности. **Националната програма за модернизация на образованието** разработва система от индикатори за оценка на качеството на образованието, което е в тясна връзка и с оценяване ефекта от образователните

политики. Критериите за оценка обхващат показатели за характеризирани на програмите и мерките, в т.ч. по професионалното обучение на възрастни: ефикасност, въздействие върху заетостта и доходите, ефективност, устойчивост и организационен и финансов капацитет.

Традиционно ефективността се измерва чрез отношението между вложени средства и постигнати образователни резултати. Индикатори за ресурсите, с които разполага дадена система, са структура на преподавателската колегия (професионално развитие и квалификация), съотношение преподавател/учащ, сграден фонд и др. Главна трудност при осъществяване на националните политики за образование и обучение представляват ограничените финансови ресурси. Недостатъчните инвестиции биха могли да окажат негативно влияние върху качеството на обучението. В момента финансирането на образованието и обучението се извършва основно със средства от бюджета и ограничено участие на бизнеса поради факта, че работодателите не разглеждат обучението като форма на инвестиция. Основно инвестиране се отбелязва предимно в компютризирането на звената на образователната система. (Duch, B. et al., 2001)

5.2. По-голямо и ефективно инвестиране

Образователните политики на европейските страни са съобразени с потребностите на тези страни и със стратегическите цели, които си поставя ЕС в областта на образованието. Въз основа на анализа на стойностите на едни или други индикатори се формират политики.

Законодателната рамка в системата на образованието и обучението в страната (ЗНП, ЗПОО, ЗВО) определя основните аспекти на модернизацията на националната образователна система. С оглед на текущите характеристики от модернизиране се нуждаят следните области:

- предоставяне на висококачествено образование
- обвързване на образованието и обучението с потребностите на пазара на труда;
- развитие на системата за управление на образованието;
- осигуряване на условия за форми за учене през целия живот;
- подобряване на квалификация на обучаващите;
- сътрудничество и партньорство на национално, регионално и местно равнище;
- активизиране участието на работодателите в процеса на обучение;

Инвестирането в професионалната квалификация на човешките ресурси е част от общата социална политика на Република България (регламентирана чрез ЗНЗ и осъществявана чрез НПДЗ и съответните национални програми)

заедно с въвеждането на ИКТ. От гледна точка консолидиране на европейското измерение за образование, съществуват следните тенденции: Нужна е промяна на ролята на преподавателя (от лектор на съветник), което включва нови методи за преподаване, работа с компютър, интернет, чужд език, развиване на самостоятелно мислене у учащите и аналитичен подход при решаване на проблеми и вземане на решения. Системата за повишаване на квалификацията на преподавателите се гради върху принципа на доброволното участие т. е. те могат да се включват в различните форми на квалификация по собствено желание или по препоръка на работодателя. Специално внимание е отделено на програмите, свързани с професионалното израстване и кариерно развитие на преподавателите, чрез придобиване на квалификационни степени. Така се създават условия за подобряване качеството на учебните програми и учебното съдържание, за включването в тях на допълнителни модули и теми, свързани с комуникативни знания и умения, развитие на професионално значими личностни качества, които допринасят за повишена възможност за движение на работната сила между различните сектори и дейности на икономиката.

5.3. Осъществяване на всеобхватна и пълна стратегия за учене през целия живот

След приемането на концепцията и философията на Лисабонската стратегия и разработването на Меморандума за Ученето през целия живот (УЦЖ) на ЕС, България създаде мерките за развитие на УЦЖ в съответствие с основната цел на Лисабонската програма – изграждане на общество и икономика, основани на знанието. Основен елемент на пресъздаване на концепцията на УЦЖ у нас е ученето и професионалното обучение на възрастни с оглед подобряване на приспособимостта им за заетост за да се отговори на изискванията за развитието на човешкия ресурс и на демографските, икономически и глобални предизвикателства.

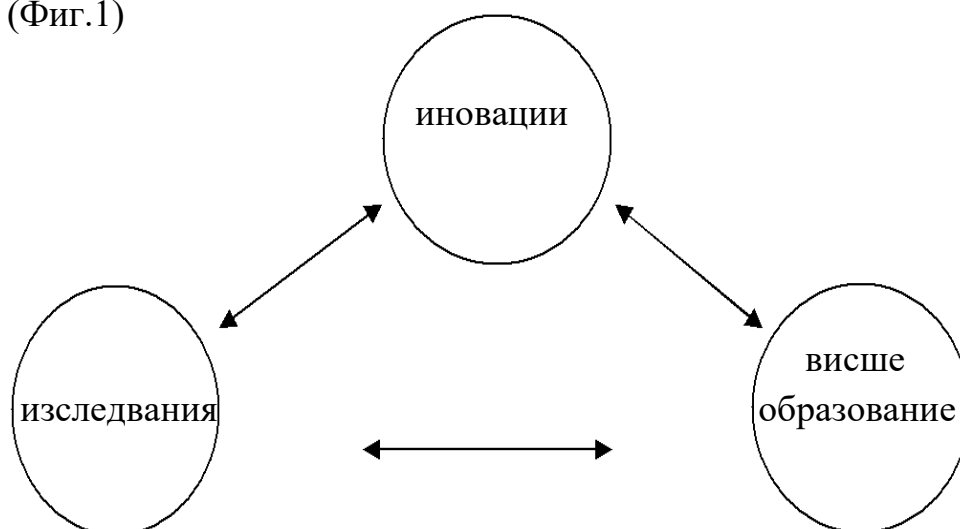
Стратегията за УЦЖ предвижда мероприятия и дейности, свързани с инвестиции в развитието на преподавателите, което ще гарантира достъпът до знания и усъвършенстване на уменията им. В Националната стратегия за въвеждане на ИКТ в българските училища и плана за действие към нея е заложено обучението на преподавателите за работа с ИКТ да премине през три нива – обучение на обучители, интензивни курсове за обучение на преподавателския състав в учебните заведения и самообучение чрез специален софтуер. Във връзка с инвестирането в учители, обучители и преподаватели в учебните заведения, съществува диференциация в системата на заплащане при придобити нови квалификации и повишаване на квалификацията. Всяка придобита професионално-квалификационна степен се взема предвид при формиране на заплатата на преподавателя.

В съответствие с европейските изисквания се полагат грижи за въвеждане на подобрения и иновации в методите за обучение, учебните програми и учебните планове. Общоприети показатели за резултатите от УЦЖ са: степен на образование, степен на професионална квалификация, брой включени възрастни в професионално обучение, брой завършили професионално обучение, брой на учебните институции, качествени и количествени показатели за учебна документация, учебно оборудване, финансови средства и т.н. и техните производни показатели.

6. Аспекти и иновативни подходи на обучение в специалност „Медицинска козметика“

Иновациите са жизненоважни за нашето бъдеще. В глобализираната икономика на 21-ви век икономическият растеж, конкурентоспособността и социалното благополучие на Европа ще зависят до голяма степен от иновационния ѝ капацитет.

Европейският институт за иновации и технологии (EIT) е нова инициатива, която си поставя за цел да стане флагман на съвършенството и да спомогне за отключването на иновационния потенциал на Европа. Иновацията не възниква случайно. За да се развие, тя има нужда от хранителна среда. Основната съставка на тази благоприятна среда е интеграцията на трите елемента. (Фиг.1)

Фигура. 1. Триъгълник на знанието: висше образование, изследвания и иновации, *адаптирана по [European Institute of Innovation and Technology]*

EIT насърчава и популяризира иновациите, изгражда „критична маса“ от човешки и природни ресурси, привлича и задържа инвестиции от частния сектор в областта на иновациите, обединява студенти и изследователи, служи като еталон за иновации. EIT насърчава промяната в институциите на висшето образование улеснява тясното сътрудничество на бизнеса в разработването на нови учебни програми, присъжда магистърски и докторски степени със „знака на EIT“. Все повече преобладава мнението за необходимостта от

предефиниране на целите на българското висше образование, с оглед новите изисквания на динамичната глобализация и предизвикателствата на високо конкурентния пазар на труда в рамките на Европейския съюз.

ЕИТ също така играе съществена роля в настоящата програма за финансиране на научните изследвания на ЕС — **Хоризонт 2020**, като търси отговор по-специално на социалните предизвикателства.

„Освен от най-нови научни постижения, се нуждаем и от население, което притежава знанията и уменията, необходими за съвременните форми на производство. И това е работа на образованието. ЕИТ ще създаде стратегически партньорства между най-добрите новатори, предприемачи, изследователи, докторанти и аспиранти на Европа, които наистина познават академичните и деловите среди и ще бъдат свързващото звено между тези две области.“ (ЕИТ, 2018)

Ян Фигел, Европейски

комисар по образованието, обучението, културата и младежта

Развитието на ИКТ във висшето образование може да се постигне с помощта на модерно обучение, което се основава на активни методи на учене (проблемно и проектно-ориентирано обучение), при които студентът играе централна роля, а преподавателят е най-вече партньор на студентите при решаването на по-сложни проблеми. (Leonardo Project, PP-166038, 2014). Този подход е заложен и в новите стратегии за промяна в обучението на медицинските и здравни специалисти: „...с оглед на това студентите да наберат колкото се може повече личен опит по време на следването, който да съответства по-пълно на работата, която те в бъдеще ще извършват.“ (Воденичаров, Ц. и др, 1997)

6.1. Иновативни подходи и методи на обучение

Едни и същи педагогически методи могат да бъдат използвани като активни или като интерактивни. Понятието активни методи принадлежи на Джон Дюи. То се свързва с т.нар. **активно учене**, което стимулира учащите да правят нещо повече от това просто да получават информация от един преподавател или учебник, да запомнят информацията и да я възпроизведат (характеристики на пасивното учене). В тази връзка активни са онези методи, които помагат на учащите да погледнат към информацията от различен ъгъл, да я преосмислят или преподредят.

Интерактивните методи на обучение са три вида: ситуационни, дискуссионни, опитни (емпирични). Към опитните методи се отнася методът на проектите. Изпълнението на проект от обучаваните им помага да формират в себе си качества като морална и интелектуална автономност, търсене и намиране на решения, използване на различни източници на информация, организиране на информацията за собствени цели. (Иванов, И., 2005)

6.1.1. Работа по проект – с елементи на изобразителното изкуство

Обучението чрез изкуството в широк смисъл е отдавна утвърден подход в педагогиката. Той се прилага от най-ранна възраст във всички етапи на образование. Новаторите и реформаторите в педагогиката допринасят за навлизането на изкуството не само като възпитателно, но и като диагностично, анимативно, терапевтично и профилактично средство в образованието. Разработват се разнообразни модели на обучение, в които се прилагат различни компоненти на изобразителното изкуството – моделиране, рисуване, и др. (Бояджиева, Н., 2015, 10-16)

В основата на активно учене чрез използване на елементи от изобразителното изкуство е развитието на когнитивните способности на всеки студент – възприемане, обработване, запомняне, мислене, преживяване и използване на получената информация, с което се улеснява възприемането и дългосрочното запаметяване на учебния материал. Характерна особеност за усвояването на дадена информация е ролята на различните видове памет – зрителна, двигателна, сензорна, емоционална и др. Проучванията показват, че при постъпване на нова информация се усвоява 10% при слушане, 20% – при гледане, 40-50% – при слушане и гледане, и до 90% при активно ангажиране и непосредствено участие в обучението. В този аспект, интерактивното обучение помага за изграждане на устойчиво разбиране за теоретичната и приложно-практическата стойност на ново усвоените знания и умения. (Янкулова, Й., 2012)

В процеса на обучение на студентите от специалност „Медицинска козметика“ прилагането на елементи от изобразителното изкуство (които накратко ще наричаме „арт елементи“) се оформи като един нов подход на активно усвояване на знания, по време на тяхната теоретична и практическа подготовка. При този иновативен метод на обучение студентите участват в учебен проект, който съдържа следните компоненти – планиране на времето за реализиране на задачите; търсене и подбор на информация; подготовка и създаване (избор на изобразителна техника и материали - моделиране, рисуване, конструиране, ИКТ и др.); представяне (презентация).

Изпълнението на задачите се организира като извънаудиторно задание, за което студентите имат възможност сами да избират подходящите за целта среда и атмосфера, разполагайки свободно със своето време за творчество и креативност. Оценяването на задачите-проекти включва предварително зададени критерии, базирани на оценъчните компоненти на знанията и уменията по **таксономията на Блум** (Наръчник по оценяване, 2014) – репродуктивност; продуктивност; пренос на знания; творческо прилагане на знанията, уменията и компетенциите. (Таблица 2)

Таблица 2. Оценъчни компоненти и критерии при оценяване на възложените задачи, *адаптирана по таксономията на Блум*

Оценъчни Компоненти	Цели	Критерии
Репродуктивност	теоретична вярност	точност при възпроизвеждането на модела
Продуктивност	опериране с понятия	знания за особености на структурите, включени в макета
Пренос на знания	изчерпателност/достатъчност	начин на презентиране сложност на изборния модел обяснение и представяне
Творческо прилагане на знанията, уменията и Компетенциите	избор на нетрадиционни подходи при решаването на задачата;	техническо изпълнение креативност и вложени усилия при изработката на макета

Творческият потенциал, изразен чрез изкуството и неговите компоненти, е в основата на обучението и развитието на когнитивните способности на всеки индивид. Използването на различни елементи от изобразителното изкуство в обучението на студентите оказва положително влияние в усвояването на различни по степен на сложност знания и умения. Резултатите от изпълнението на творческите задачи в учебните проекти можем да изведем в следните изводи:

- ❖ възлагането на задачите като извънаудиторно задание се оказва удобна и предпочитана форма за учене от страна на студентите, поради възможността за самостоятелно планиране на времето за изпълнение, както и личния избор на място, материали и техника на работа.
- ❖ техническата изработка на макетите спомогна за подобряването и развитието на редица умения: усъвършенстване на фината моторика на ръцете; с внимание към детайлите и тяхното анализиране.
- ❖ опит в боравенето с професионалната терминология.
- ❖ развитие и подобряване на презентационните умения. Представянето пред аудитория на собствените разработки се оказва добра възможност за развитие на увереността в изложението на личните знания и умения, както и със способността за говорене пред публика.

6.1.2. Работа по проект- с елементи на театралното (драма) изкуство

Съвременните идеи за образование се фокусират върху формирането на нагласи у обучаващите се за анализиране на собственото поведение, за мотивиране към и моделиране на ефективни поведенчески стратегии за мултикултурно общуване, стимулиращи както развитието на комуникативни умения, така и толерантност към другите. Драматичните изкуства включват поредица от хибридни методи, чиито корени са както в образователните науки, така и в театъра. Драматичните изкуства разчитат предимно на емоционалната интелигентност и предоставят сигурно пространство, където професионалистите (обучители) – артисти, педагози и социални работници, се срещат с хора-потребители (обучаеми) на равноправна основа, за да работят заедно. Според Аугусто Боал, който има значителен принос в развитието (1950 до 1960 г.) на интерактивния театрален модел (Театър на форума) има достатъчно театри, които пресъздават реалността, а тя трябва да се променя. В този контекст той открива, че в разиграването на сцени от своя живот участниците не само си представят, но и осъществяват промени. Гъвкави и интерактивни, тези методи намират успешно приложение под формата на театър в образованието. (Nikitov, O., D. Tasevska, 2010, 2-4)

Една от целите, заложи в обучението на студентите от специалност „Медицинска козметика“ е изграждането на умения и развитието на качества, свързани с професионалното им поведение: комуникативност, съпричастност, хуманност, мултикултуралност, активност, емоционална интелигентност и др. Развитието им още по време на учебния процес допринася за една устойчива увереност в общуването с клиенти/пациенти; работата в екип; взаимоотношенията и предизвикателствата в професионалната среда.

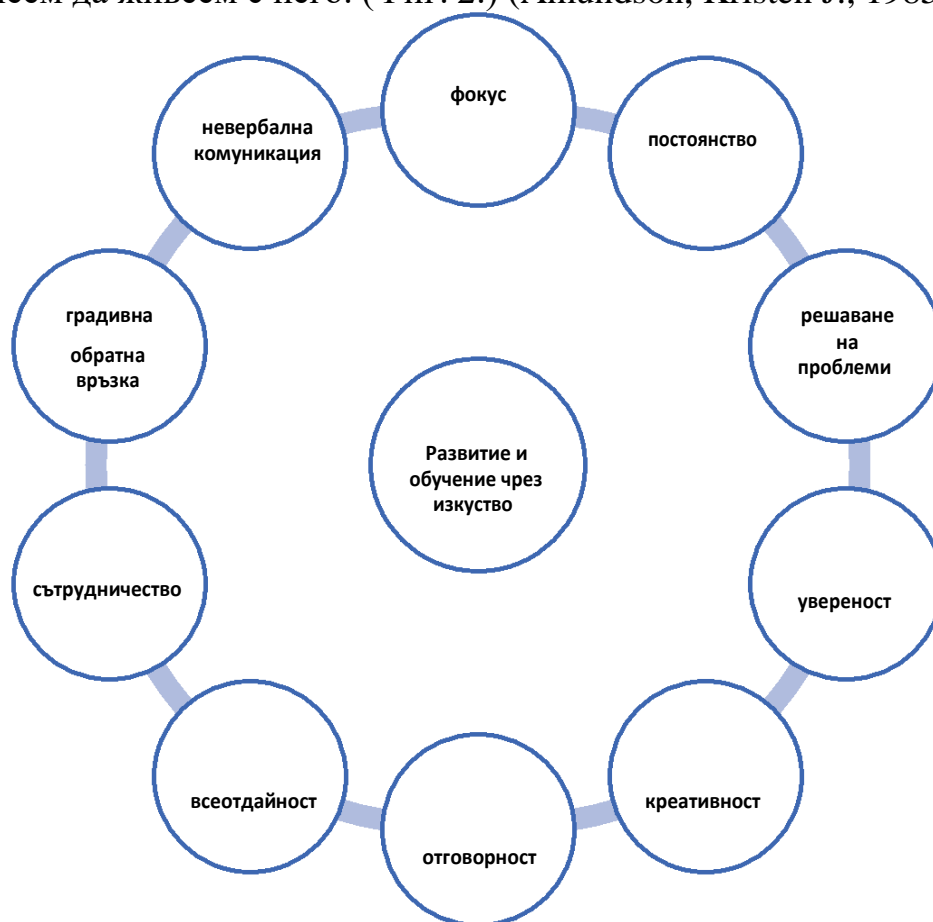
В едно от периодичните проучвания на мнението на потребителите (ежегодни анкети, свързани с качеството на обучение) за нивото на подготовка на студентите и техните професионални навици и компетенции резултатите показваха, че комуникацията и увереността в общуването са с най-ниски показатели, в сравнение с практическите им умения и знания. Поради тази причина, внедряването на театъра в обучението на студентите се оказва необходимата иновация в процеса на учене.

Методът е и важен начин за стимулиране на креативността в решаването на проблеми. Той предизвиква възприятията на студентите спрямо техния свят и самите себе си. Театърът (драмата) предоставя възможност на студентите да изявят своите емоции, мисли и мечти, които иначе не биха изразили, както и да изпробват различни решения за справяне с реални проблеми.

В основата на Театъра е комуникацията. Той позволява на студентите да комуникират и да разбират другите по нови начини. Студентите, които са

участвали в театрални дейности, вероятността да имат затруднения относно говоренето пред публика е много малка. Напротив, те ще бъдат по-убедителни в своите писмени и устни представления, ще могат по-добре да „влезнат в обувките на другите“ (израз, който се използва в значението „да се поставя на мястото на другия“) и да се отнасят към тях по по-позитивен, с разбиране и увереност начин. Участието в театралната дейност изисква самоконтрол и дисциплина, които ще послужат на студента във всички аспекти на живота.

Театралният подход в обучението е важен инструмент за подготовка на студентите да живеят и работят в свят, който все повече е ориентиран към екипността, отколкото към йерархията. В днешната все по-поляризирана и нетолерантна култура, умението да се разбират мотивите и изборите на другите е от решаващо значение за способността да приемем различното от нас и да умеем да живеем с него. (Фиг. 2.) (Amundson, Kristen J., 1985)

Фигура 2. Развитие на личностни качества чрез Изкуство, *адаптирана по "The Top 10 Skills Children Learn From the Arts", Lisa Phillips, 2012*

6.1.3. Практическо обучение в реална работна среда

Съвременното обучение предлага методи, чрез които социалните умения на обучаващите се имат възможност да се развият и усъвършенстват, в степен на пълноценна готовност за реализиране в професионалната среда. Учебните форми, допринасящи за развитие на социалните умения са дълбоко залегнали

във философията на интерактивните методи на обучение, сред които са: ИКТ /интерактивни компютърни технологии/, активни методи, симулационни методи, ролеви игри, работа по проекти и др. При тях, важен момент в подготовката на обучаващия се е той да бъде поставян в ситуации, близки до реалната професионална среда, където да бъде провокиран в използването на натрупаните знания и изграждането на умения за решаване на проблеми в социална среда. (Clark, R., 2003)

В този контекст, протичането на учебния процес чрез пресъздаване на реална работна среда е иновативен подход на обучение, чрез който се цели развитие на социални умения с утвърждаване на професионални компетенции.

В областта на „Здравните грижи“ социалните умения са в основата на изграждането на професионалисти, чиято същинска роля е опазване здравето на обществото. Наред с изучаването на специфичните за всяка професия в направление „Здравни грижи“ методи и средства, обучението допринася за развитието умения, като: асертивност, емпатия, слушане, дефиниране на проблем, преценка на решения, преговори и др. В сферата на здравеопазването, бъдещият професионалист следва да умее да работи в комплицирана среда, включваща работа в екип и работа с пациенти/клиенти, а в много случаи и с техните близки – семейство, роднини, приятели и др.

Неизменна част и цел от обучението на студентите в специалност „Медицинска козметика“ е изграждането и развитието на техните социални умения, основни за успешното им реализиране в професионалната сфера. В този контекст, обучението в реална работна среда позволява внедряването на активни методи, които развиват следните социални умения:

- ❖ *Обучение в сътрудничество /Cooperative Learning/* - да работят в екип
- ❖ *Обучение в група /Student Team Learning/* - изграждане на навик за съобразяване с правилата в групата
- ❖ *Обсъждане и анализ* – уменията да се виждат детайлите в процеса на работа
- ❖ *Мозъчна атака /Brainstorming/* - уменията да мислят и намират решения на проблема
- ❖ *Дискусия* – обсъждане на положителните страни на постигнатите резултати и пропуските, допуснати по време на реализирането на проекта
- ❖ *Беседа* - свързани с установяване на причинно-следствена връзка; с търсене на мнение; с желание за изясняване на възникнали проблеми по време на работата по проекта и др.
- ❖ *Оценяване* – насочено с информация за извършване на корекция
- ❖ *Рефлексия* - самонаблюдение, с анализ на собствените действия; преосмисляне на основата на опита, оценъчно съждение за самия себе си и постигнатите лични резултати

Учебната идея е не толкова да се избере и разреши определен проблем, а студентите да разберат колкото се може повече неговите аспекти, в реални условия. Важно преимущество на този адаптиран метод в сравнение с традиционното обучение е, че вербалната активност при него не е така доминираща, а се акцентира на „учене чрез действие”, „обогатяване на професионалния опит“ и „сблъсък с реалността“.

6.2. ИКТ в помощ на теоретичното и практическо обучение

Използването на ИКТ в обучението на студентите от специалност „Медицинска козметика“ включва:

- представяне на учебният материал чрез електронни презентации
- използване на видеофилми – с информационна, учебителна, пояснителна цел и др.;
- употреба на визуални ефекти – снимки, картини и графики и др.;
- използване на интернет и социалните мрежи, с акцент на стимул в търсене и разширяване на знания и умения;
- поддържане на е-страница на специалността, с цел създаване на приобщеност и осъзнаване значимостта за професионално израстване
- изградена е-система за комуникации между преподаватели-студенти и студенти-студенти, в електронното пространство, социалните мрежи и специализирани такива.
- ИКТ внедрени в Ролевите игри и Barn storming методи на обучение

6.3. Преподавателят-новатор

През последните години все повече се увеличава дялът на интерактивните методи на обучение. Те позволяват по-лесно да се комуникира със съвременното поколение по време на учебния процес. Образованието все повече се основава на активните методи, при които централната роля е отредена на учащия.

Позовавайки се на методологията на проекта - *Преподавателят-новатор*, като участници в учебния процес търсим баланса между пълната свобода на действие от страна на студента и пълното господство от страна на обучаващия. Това, от своя страна дава възможност да се повиши качеството на обучението, да се повиши познавателната активност на студентите, по-лесно и бързо да се усвоява учебният материал. Получените знания са по-трайни, дават възможност за изграждане на критичност, а заедно с теоретичните знания се усвояват и практически умения и навици.

В синхрон със съвременните разбирания за обучение *преподавателят-новатор* прилага методи, подпомагащи развитието на нетехническите умения (soft skills) на студентите - решаване на проблеми, работа по проект, работа в екип, информационни умения, умения за представяне на информация. Тези

нетехнически умения могат да се разглеждат като част от ИКТ уменията, а в съчетание с тях формират така наречените надградени с ИКТ умения.

ИКТ умения

Изграждането и придобиването на нетехнически умения по естествен начин се съчетава с подходящото използване на ИКТ т. е. налице са умения надградени с ИКТ. Надграждането на нетехническите умения с ИКТ може да бъде в три етапа. (Асанова, Б., Младенова С., 2015, 27-28)

- *първи етап*: подпомагане за придобиване на умение – използва се по-прост и лесен начин за решаване на дадената задача (пример: умението за писане на отчет за екип, което включва сглобяването на отделни части и оформяне на отчета, използвайки подходящи ИКТ-средства).
- *втори етап*: задълбочено усвояване на конкретно умение (пример: изготвянето на професионална мултимедийна презентация с текст, звук, графични изображения, видеоклипове, анимации).
- *трети етап*: разширяване и затвърждаване на конкретно умение (този етап е предизвикателство пред учащите, които могат да разширят възможностите за работа в екип чрез използване на ИКТ, предлагащи възможност за сътрудничество на международно равнище).

Идеята на методологията е да се развият надградени с ИКТ умения чрез непрекъснато натрупващ се опит и повторяеми дейности, водещи до определени цели чрез изпълнението на специфични задачи в различен контекст. Целите предполагат работа върху някои ключови умения, които да са свързани с проблеми от действителността: информационни умения; работа по проект и работа в екип; прилагане на метода „Активно учене“.

Методи на активно учене, развиващи надградени с ИКТ умения

В съвременен аспект ролята на преподавателя-новатор е основна и водеща във внедряването на интерактивните методи на обучение:

- ✓ *Проектно-ориентирано обучение* – студентите играят централна роля. Те си сътрудничат в продължителен период от време за решаването на даден (интердисциплинарен) проблем и за представянето на резултатите (чрез мултимедийна презентация, пиеса, доклад, уеб-страница или като конкретен продукт) от работата си пред публика.
- ✓ *Интердисциплинарност* – студентите са ангажирани в процеса на изучаване на информация по начин, по който би им се наложило да приложат придобитите си знания на практика.
- ✓ *Сътрудничество* – подходът се основава на сътрудничество между самите студенти, между тях и преподавателите и дори с обществото като цяло.
- ✓ *Развлекателност* – студентите харесват този стил на учене, защото той им дава възможност да общуват по между си и да обменят идеи.

Използването на интерактивен подход в процеса на учене изисква голяма прецизност от страна на преподавателя. За да се приложи един такъв метод и да се постигнат учебните цели, обучаващия следва да се съобрази с няколко ключови фактора – познаване на спецификите на избрания интерактивен метод; адаптиране на метода към конкретиката на учебните дисциплина и тема; преценка на уменията на студентите и тяхната готовност да участват; осигуряване на необходимите материали и средства; съобразяване продължителността на ангажираност за студенти и преподавател; определяне на ясни цели и очаквани резултати.

Преподавателят – новатор е „*движещата сила*“ в реализирането на интерактивните подходи и методи в обучението. За него е важно непрекъснатото развитие /професионално и личностно/, творческото и креативно мислене. Основните пречки за прилагане на активното учене, с които се сблъсква преподавателят-новатор са:

- оценка на собствените способности и самоопределяне на ролите,
- ограниченото време на учебния час,
- потенциалната трудност при прилагане в по-големи класове/групи,
- вероятността студентите да не участват или да не научат учебно съдържание,
- липсата и/или недостига на нужните материали, оборудване и ресурси.
- непрекъснатата инвестиция /времева, енергийна и финансова/ в професионално и личностно развитие и квалификация

За реализиране на учебният процес, с внедрени интерактивни методи и подходи, е необходима цялостна подкрепа от страна на обучаващата институция и нейното ръководство. Творческият потенциал и иновативна креативност на *преподавателя-новатор* могат да бъдат полезни за учебния процес, ако са налице условия като – свобода на избор, материална база, стимул, подкрепа /финансова, материална, психологическа/ в професионално и личностно развитие.

6.4. Практическо обучение – проблеми и решения

Разглеждането на въпроси, свързани с практическото обучение в специалност "Медицинска козметика", е актуална дискуссионна тема за развитието на обучението във висшето образование, в сферата на "Здравните грижи". Бъдещите специалисти трябва да могат да работят в комплицирана среда, включваща работа в екип и работа с пациент/клиент. Това на свой ред изисква създаването на добри професионални навици, социални умения и компетенции, добър адаптивен капацитет към променящите се условия на работната среда и живот, и други. Постигането на резултати в отговор на

настоящите изисквания към специалистите може да се постигне чрез разгръщане и създаване на нови подходи към практическото образование.

В представянето на нашия опит от прилагането на иновативни и активни методи на обучение, показващи възможности за развитие на практическото обучение, разглеждаме и съвременните предизвикателства и трудности, с които се сблъскваме в процеса на обучение.

В класическият вариант на структурата на практическото обучение, един от основните проблеми, който се наблюдава нерядко е липсата на свързващият елемент между отделните дисциплини, касаещ професионалният подход и миросглед. В тази връзка, се създаде и внедри педагогически подход под названието „*Практическо обучение в реални условия на работа*“. Замисълът на тази иновативна форма се основава на създаване на условия, в които студентите чрез практическа задача да използват, внедрят и реализират познанията от различни дисциплини, пречупени през професионалната им компетентност.

Към момента са сформирани два типа:

- ❖ Тип 1 – основаващ се на възпроизвеждането и прилагането на вече научени методи на работа.
- ❖ Тип 2 – на базата на изучените и усвоените теоретични и практически знания и умения студентите създават нови подходи, с практическа приложимост в професионалната работа. (Асанова, Б., 2017, 387)

6.5. Бизнесът и висшето образование

Друг важен аспект в развитието на практическото обучение е колаборацията между бизнес средата и образователните институции. Специалност „Медицинска козметика“ партнира с бизнеса в козметичния бранш. В Медицински колеж - София е развит проект „Бизнесът и образованието ръка за ръка“. Чрез него се организират различни по значимост събития и форуми, в които заедно с партньори от бизнес средата преподавателите поддържат и развиват обучението на съвременно ниво.

Нашият опит показва, че добрата колаборация дава гаранция за успешна професионална реализация на „медицинските козметици“ от една страна, а от друга страна наличието на добре подготвени специалисти осигурява нужните кадри за бранша. В тази насока е и заложената философия в развитието на висшето образование на национално ниво – „**Проект 2020**“. Трудностите, които срещаме в тази колаборация са следните:

- *учебен план* – необходимо е създаването на институционална политика за съвместна дейност с бизнес средите. Създаването на между компонентни работни групи за осъвременяването на учебните планове би скъсило дистанцията между учебното заведение, бизнес средите и пазара на труда.

- *бази по практическа подготовка* – много от компаниите, предлагащи възможност за стаж на студентите често ползват студентите като работна ръка, но negliжират студентската практика като елемент на учебния процес по съответната специалност. Също така, не се предлага възможност практиката да се провежда от университетски преподаватели, които в случая биха намалили контраста между обучението и реалната работна среда, спазвайки същевременно учебният план и програми.
- *мотивираност* – все по-трудна е мотивацията на студентите да отделят време за подготовка по учебния процес и материя. Особено грешно е мисленето, че важността от бързата реализация в работната среда е по-голяма отколкото навременното усвояване на учебната материя. В по-късен етап се изразява в недостатъчна и адекватна компетентност от страна на завършилите, което дава своето отражение и върху качеството им на работа.
- *качество на обучение* – макар и наличието на изобилие от иновативни подходи и методи на обучение, на заден план остават критериите за тяхното прилагане и проследяване на резултатите. (Фъртунова, М. и др., 2014, 12-16)

7. Обобщение

Предизвикателствата на съвременните условия и начин на живот на учащите провокират непрекъснато развитие на обучителната система, чиято основна цел е изграждане на трайни знания и умения, както и оформяне на конкретни за дадената професия компетенции.

Ученето в професионалното обучение е сложно съчетание от интелектуални и трудови дейности, които взаимно се допълват и като резултат обуславят същността на „професионалната квалификация”. Разгръщането на потенциала на студентите и тяхното самоутвърждаване като професионалисти по време на учебния процес е предизвикателство за съвременните системи на образование, но и възможност да се осигури подходящо обучен персонал в непрекъснато развиващата се сфера на здравеопазването.

Един от най-важните критерии за модернизация на висшето образование е осъвременяването на учебния процес чрез въвеждането на иновативни форми и методи на обучение, целящи повишаване на студентската активност и мотивация за качествено професионално образование. Методите на интерактивното образование не изместват методите на дидактиката, те само надграждат известното и ни позволяват да прецизираме процесите при системите на обучение. Внедряването им предоставя възможности на образователната система да бъде гъвкава, адаптивна и устойчива в своето развитие, при условие че, са анализирани, осмислени и предприети действия за решаването на съпътстващите промяната предизвикателства и проблеми.

II. ГЛАВА ВТОРА

ЦЕЛ, ЗАДАЧИ И МЕТОДОЛОГИЯ НА ПРОУЧВАНЕТО

1. ЦЕЛ НА ПРОУЧВАНЕТО

Да се проучат факторите, определящи провеждането на съвременният учебни наблюдени процес и да се усъвършенства организацията на обучението в теоретичен и практически аспект, с оглед внедряването на иновативни подходи и повишаване качеството на обучение на професионалистите по „Медицинска козметика“.

2. ЗАДАЧИ НА НАУЧНОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

За постигане на целта на проучването са формулирани следните задачи:

2.1. Да се направи теоретико-методологично проучване по проблема за обучението по „Медицинска козметика“ в системата на висшето професионално образование.

2.2. Да се анализират методите, формите и подходите на обучение, в съвременните условия за протичане на учебния процес.

2.3. Да се проучи мотивацията на студентите за участие в обучението и да се извърши сравнителен анализ на основните фактори, които я поражда.

2.4. Да се събере информация за различните аспекти на обучението, като се вземе предвид мнението на: – обучавани, потребители на кадри, потребители на козметични услуги и да се изработят анкетни карти, спомагащи за проучване мнението на респондентите относно обучението по „Медицинска козметика“.

2.5. Да се извърши анализ и оценка на полезността от класическите методи и иновативни подходи, използвани в обучението на студенти от специалност „Медицинска козметика“.

2.6. Да се покажат основните насоки и тенденции за усъвършенстване системата за обучение, на студентите от специалността, на базата на направеното проучване.

2.7. Да се внедрят иновативните методи на обучение и да се установи тяхната ефективност.

3. ХИПОТЕЗА

Използваните иновативни методи и подходи в учебния процес ще повишат мотивацията на обучаваните за тяхното професионално развитие и последваща реализация. Оптимизирането на условията и факторите на учебната среда и процес ще доведе до по-висока ефективност и по-добра професионална подготовка на професионалистите по „Медицинска козметика“.

4. ОБЕКТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Обучението на професионалисти по „Медицинска козметика“ с неговата същност и специфика.

5. ПРЕДМЕТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Анализиране на социално-медицинските, психологически, педагогически и организационни аспекти и иновативни подходи в обучението на студенти от специалност „Медицинска козметика“ в условията на висшето образование, с неговите проблематики и перспективи за развитие и определяне и изследване ролята на отделните фактори и условия.

6. КОНТИНГЕНТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Анкетирани са общо **269** лица, от които **133** броя обучавани, **18** броя потребители на кадри, **90** броя потребители на козметични/естетични услуги и **28** броя студенти, участващи в педагогически експеримент.

6.1. Обучавани

- В анонимното анкетно проучване, имащо за цел да изследва същността и спецификата на обучението по „Медицинска козметика“, са включени 133 броя обучавани от професионално направление „Здравни грижи“, специалност „Медицинска козметика“ – студенти от 1-ви; 2-ри; 3-ти курс и завършили (дипломанти), от медицинските колежи в София, Пловдив и Варна, изследвани със собствена анкетна карта.
- В проведено анкетно проучване за полезността от иновативните подходи на обучение (приложени чрез педагогически експеримент) са включени 28 броя студенти от 2-ри и 3-ти курс на специалност „Медицинска козметика“, към Медицински колеж София, изследвани със собствена анкетна карта.

6.2. Потребители на кадри

- В анонимното анкетно проучване, имащо за цел да изследва същността и спецификата на обучението по „Медицинска козметика“, са включени 18 броя потребители на кадри, в лицето на: наставници, работодатели, колеги и бизнес партньори, изследвани със собствена анкетна карта.

6.3. Потребители на козметични/естетични услуги

- В анонимното анкетно проучване, имащо за цел да изследва мнението на потребители на козметични/естетични услуги относно компетентността и степента на образование на кадрите в сферата, са включени 90 броя респонденти (посетители и изложители на специализирано изложение за медицина, стоматология и естетика), изследвани със собствена анкетна карта.

7. ЕТАПИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

7.1. Подготвителен етап

- ❖ Проучване, анализ и синтез на научната литература по темата. Проучване на: същността на обучението на професионалистите по „Здравни грижи“; нормативната уредба; мотивацията; особеностите на обучението в специалност „Медицинска козметика“; функциите и ролята на преподавателя; традиционните и иновативни форми, методи и подходи на обучение в сферата на висшето образование.
- ❖ Анализ на данните от проведени предварителни проучвания по проблематиката за обучението на професионалисти по „Медицинска козметика“ и набавяне на необходимата информация за планиране, организация и провеждане на настоящето изследване.
- ❖ Подготвяне на методиките за изследване и определяне на извадката.
- ❖ Подготовка за провеждане на изследването:
  - получаване на разрешение от Директорите на Медицинските колежи по места за провеждане на проучването.
  - разработване, отпечатване и размножаване на четири вида анкетни карти, адресирани към основните групи респонденти: 1. Обучавани; 2. Потребители на кадри; 3. Потребители на козметични/естетични услуги; 4. Експериментална група студенти – иновативни подходи на обучение.

1. В разработената анкетна карта, която представлява съвкупност от въпроси, насочени към събиране на необходимата информация за целите на проучването сред обучаваните (студенти и дипломанти) от специалност „Медицинска козметика“, се съдържат **56** броя въпроси. Те са насочени към изследване мнението на респондентите относно социално-медицинските; психологически, педагогически и организационни аспекти и иновативни подходи на обучението в специалността, както и възможностите за академичното израстване и квалификацията на кадрите. (Приложение 2)

2. В разработената анкетна карта за потребители на кадри въпросите са сходни, спрямо тези на обучаваните, поднесени по подходящ начин за да се получи информация от респондентите, като участници в учебния процес и техния по-широк мироглед за предимствата, недостатъците и необходимите промени в обучението. Анкетната карта съдържа **26** броя въпроси. (Приложение 3)

3. В разработената анкетна карта за потребители на козметични/естетични услуги са включени въпроси, чрез които се цели проучване мнението на респондентите относно компетентността и степента на образование на кадрите, предлагащи този тип услуги. Анкетната карта съдържа **5** броя въпроси. (Приложение 4)

4. В разработената анкетна карта за проучване мнението на студентите (участващи в педагогически експеримент) относно иновативните подходи на обучение и тяхната полезност са включени въпроси, които разглеждат основните три нови метода на учене – моделиране, ролева игра и практическо обучение в реални работни условия. Анкетната карта съдържа **15** броя въпроси. (Приложение 5)

В инструкциите за попълване на анкетните карти е отбелязано, че изследването има научен характер. Може да се приеме, че степента на надеждност на данните е висока поради анонимния характер на анкетата, както и поради напълно доброволния характер на участие.

7.2. Изследователски етап – събиране на данни

❖ Провеждане на емпиричното изследване:

Периодът за провеждане на изследването е осъществено през 2018г. Основен критерии за подбора на изследваните лица в това проучване е доброволното участие.

При подбора на студентите имахме желание да обхванем студенти от четирите медицински колежа в страната, където се провежда обучение в специалност „Медицинска козметика“, но от един не получихме отговор да проведем или не проучването. В крайна сметка, проучването обхваща студенти от специалността в медицинските колежи в София, Пловдив и Варна.

В групата на потребителите на кадри бяха поканени да участват наставници; преподаватели; работодатели и бизнес партньори, които имат пряко наблюдение върху учебния процес, следвайки принципа за доброволно участие.

В групата на потребителите на козметични/естетични услуги бяха анкетирани на случаен принцип лица, в условията на специализирано изложение за медицина, стоматология и естетика.

В групата на педагогическия експеримент за иновативни подходи бяха включени доброволно студенти от 2-ри и 3-ти курс.

❖ Анализ и статистическа обработка на получените резултати.

Анализ на данните от проведеното изследване.

7.3. Заключителен етап

❖ Формулиране на научно обосновани изводи и практически препоръки за оптимизиране, развитие и синхронизиране на обучението на „медицинските козметици“ и представяне на иновациите и перспективите стоящи пред него.

❖ Извеждане на резултатите от степента на полезност на иновативните подходи, използвани в педагогическия експеримент и изготвяне на

препоръки за тяхното развитие и внедряване в учебния процес, с цел повишаване качеството на обучение.

- ❖ Формулиране на стратегии за оптимизиране на организационните аспекти на обучението и проектно ориентирана учебна програма за следдипломно обучение и квалификация на кадрите.
- ❖ Формулиране на ключови фактори, с цел създаване на проект за изготвянето на Единни Държавни Изисквания, регулиращи обучението в специалността.

8. МЕТОДИ НА НАУЧНОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

8.1. Документален метод

Проучване на литературни и официални електронни източници по проблематиката; проучване на закони, подзаконови нормативни и други документи относно обучението на медицинските кадри; проучване на учебна документация за осъществяване на обучението в специалност „Медицинска козметика“; проучване на спецификата на обучението в български и международни учебни институции и различните направления на специалността; проучване на ролята и функциите на преподавателите, наставниците и бизнес средите, включени в обучението на професионалистите по „Медицинска козметика“.

8.2. Социологически методи

8.2.1. Анкетен метод – пряко анкетно проучване

Изготвяне на собствени анкетни карти и провеждане на проучване сред: обучавани от специалност „Медицинска козметика“ в три от четирите медицински колежа на територията на страната, в които се обучават такива кадри; потребители на кадри, в лицето на наставници, работодатели, и др.; потребители на козметични/естетични услуги, в лицето на посетители на специализирано медицинско изложение; студенти, участващи в педагогически експеримент.

- Анкета № 1 – Съдържа **56** броя въпроси от затворен и отворен тип. Чрез тях се цели установяване мнението и отношението на обучаваните от специалност „Медицинска козметика“ към аспектите в процеса на обучението и факторите, които му влияят.
- Анкета № 2 - Състои се от **26** броя въпроси от смесен тип. С въпросите се цели да се уточнят някои особености на учебния процес, да се проучи мнението на потребителите на кадри относно организацията и структурата на учебния процес; нивото на придобитите теоретически и практически знания на подготвяните кадри; да се установи има ли нужда от академично

израстване и допълнителна квалификация, както и регламентирането на дейностите, свързани с компетенциите и професията.

- Анкета № 3 – Съдържа **5** броя въпроси от затворен тип, насочени към потребителите на козметични/естетични услуги. Целта е да се установи мнението на респондентите относно квалификацията и степента на образование на кадрите, работещи в сферата на козметичните/естетични услуги.
- Анкета № 4 – Включва в себе си **15** броя въпроси от затворен тип, засягащи новите методи на учене. Има за цел да проучи мнението на студентите относно полезността от прилаганите иновативни подходи на обучение, в условията на педагогически експеримент.

8.3. Педагогически експеримент

Прилагане на педагогически експеримент чрез използването на три иновативни подхода на обучение на студентите от специалност „Медицинска козметика“, към Медицински колеж София.

Провеждане на експеримента в условията на учебен процес; проследяване на ефективността от използваните иновативни подходи на обучение; провеждане на анкетно проучване сред студенти от 2-ри и 3-ти курс, участващи в педагогическия експеримент.

8.4. Математико-статистически методи за обработка и анализ на резултатите от проучването

За обработване на данните са ползвани следните статистически подходи – дескриптивен метод (описателен подход), инферентен метод, корелационен анализ, дисперсионен анализ и непараметричен анализ. При дескриптивният метод данните се ползват за определяне на средни стойности от извадката. Чрез инферентният метод се изследва извадка и резултатите от нея се отнасят към резултата за цялата съвкупност. Корелационният анализ се прилага за установяване наличието на зависимост между променливите величини; както и измерване на нейната сила (степен) и посока. Статистическите показатели от корелационния анализ са представени чрез коефициенти на корелация. В зависимост от естеството и броя на променливите величини, те могат да бъдат различни, но стойността им винаги е в границите от -1 до +1. За сравнение на резултатите между отделните групи в повечето случаи се използва дисперсионен анализ. При графичното изобразяване на резултатите от дисперсионните анализи са отбелязани средните стойности заедно с 95% доверителни интервали. Резултатите се представят посредством графики и таблици. Използва се χ^2 теста (Chi-squared test) за статистическа независимост. Чрез χ^2 теста се дава отговор на въпроса дали една връзка съществува

обективно или не. Методът не моделира връзката и не обяснява теснотата ѝ. Методът се основава на сравнение на две разпределения - емпирично и теоретично. Когато е необходимо да бъдат изследвани множествени връзки се използва многофакторен χ^2 метод. За нашето изследване беше необходимо да се спрем върху метода на Л. Гутман, тъй като при него се изследва връзката между три явления едновременно. Решението за отхвърляне или приемане на нулева хипотеза, което означава решение за наличие или отсъствие на статистическа значимост на наблюдавания ефект, се взема въз основа на стойността на оценено ниво на значимост **p-value** , която стойност допуска основна интерпретация като вероятност за грешка при отхвърляне хипотезата за нулев ефект (грешка от първи род). Малките стойности на **p** дават основание за отхвърлянето на нулевата хипотеза и приемане на предположението, че наблюдаваният ефект е статистически значим. Обикновено при **p < 0,05** се приема, че наблюдаваният ефект е значим. Когато стойността на **p** е близка до 0,05(5%), решението дали има значимост или не зависи от автора (в този случай може да се говори за значим на границата ефект).

Обобщаващите (латентни) променливи се формират чрез фактор анализ по метода на максималното правдоподобие – скала (стандартно нормално разпределение).

Обработката на емпиричните данни е извършена с помощта на: продукта **SPSS v. 17.0** и **Data Analysis Excel (office 2016) for Windows, v. 10**.

III. ГЛАВА ТРЕТА

РЕЗУЛТАТИ И АНАЛИЗ НА СОБСТВЕНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Анкетните проучвания са един от най-информативните подходи, особено при проблеми зависещи от много фактори, какъвто е случаят с познанията за традиционните методи и иновативни подходи на обучение. За целите на дисертационния труд е проведено анкетно проучване, включващо в себе си въпроси относно социално-медицинските, психологически и педагогически аспекти и иновативни методи на обучение в специалност „Медицинска козметика“.

Представени са общо **269** броя попълнени, анонимни анкетни карти, от които **133** участници са от групата на обучаваните; **18** участника от групата на потребители на кадри (наставници/работодатели/колеги/бизнес партньори); **90** са от групата на потребителите на козметични/естетични услуги, а **28** респондента са от групата, на педагогическия експеримент. (Таблица 3)

Таблица 3. Групи респонденти

Група	Брой
Обучавани (студенти, дипломанти)	133
Потребители на кадри (наставници/работодатели/колеги/бизнес партньори)	18
Потребители на козметични/естетични услуги	90
Експериментална група обучавани	28
Общо	269

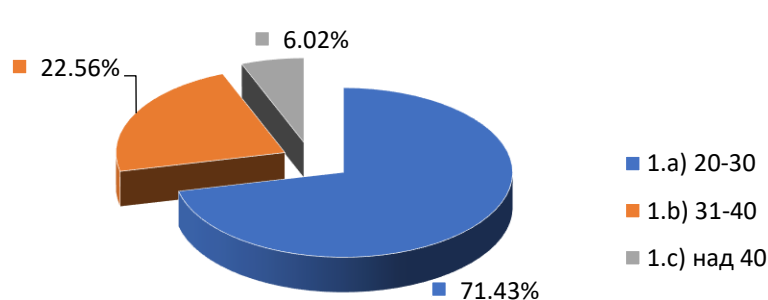
1. АНКЕТНО ПРОУЧВАНЕ – ОБУЧАВАНИ

1.1. Социални аспекти

Разглежданите социални аспекти в анкетата обхващат следните компоненти: възраст; семейно положение; деца; работа, както и очакванията спрямо социалната среда, които респондентите имат след завършване на обучението си.

За да определим групите по възраст сред обучаваните ги помолихме да посочат на колко години са.

Фигура 3.
Възрастови групи
сред обучаваните

На фигура 3. е представено разпределението на участниците по възраст. Пo-висок относителен дял има групата „20-30 години“ (71,43%), около ¼ от респондентите са над 30 годишна възраст, като от тях 6.02% са над 40г. Това ни насочва да отбележим, че се наблюдава тенденция и в по-късен етап след завършване на средното образование, специалността да е предпочитана като възможност за висше образование и последваща сфера на реализация.

По отношение на разпределението на респондентите по признак на семейно положение, данните са представени в таблица 4.

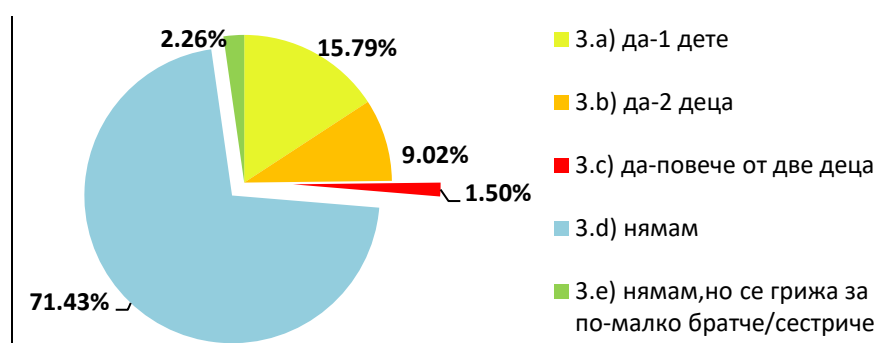
Таблица 4. Семейно положение

Отговор	брой	Относителен дял
2.а) несемеен/несемейна	81	60,90%
2.б) семеен/семейна	29	21,80%
2.с) разведен/разведена	8	6,02%
2.д) съжителство	15	11,28%
Общо	133	100,00%

От резултатите се вижда, че съотношението между групите „семейно ангажирани“ и „несемейни“, е приблизително 1:2. Това ни дава основание да считаме че, социалният фактор „семейно ангажиран“ сред обучаваните е значим и следва да се определи степента на влиянието му върху процеса на обучение.

Следващият въпрос от анкетата има за цел да проучи какъв е относителният дял на обучаваните, които са ангажирани с отглеждането на деца.

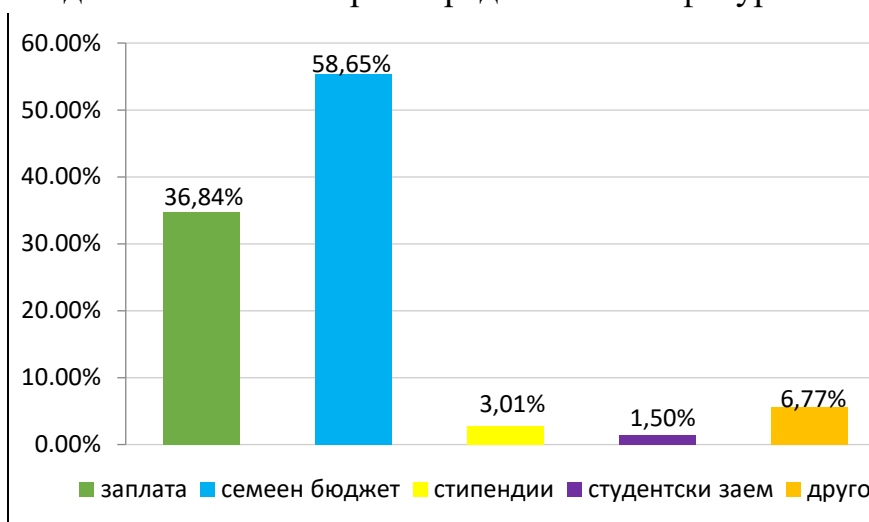
Фигура 4.
Отглеждане на деца

На фигура 4. е представено разпределението на респондентите по показател „деца“. Приблизително 1/4 от анкетираните посочват, че имат деца или се грижат за такива. Резултатите ни насочват да разгледаме този показател, като може би най-големия по тежест в социален аспект, с предполагаемо отношение към степента на участие и нивото на подготовка на учащите в процеса на обучение. С оглед на предоставянето на възможността за „Учене през целия живот“ възниква и необходимостта от адаптиране на организацията на учебния процес, с цел да се удовлетвори желанието за учене и професионално развитие на повече участници от групата на „учащи родители“.

Друг фактор, в социален аспект, е финансовият ресурс за обучение. Разпределението на респондентите по отговори е представено на фигура 5.

Фигура 5.
Финансов ресурс

*Сборът от процентите е по-голям от 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор.

Основните източници за финансиране на обучението, които анкетираните посочват са: „семеен бюджет“ (58,65%) и „заплата“ (36,84%), като някои от респондентите са посочили повече от един източник (напр. семеен бюджет и стипендия; заплата и семеен бюджет; и др.). От получените резултати ни прави впечатление, че нагласата на работещите за инвестиция в повишаване степента на образованието си е значително голяма.

По отношение на показателите „работещи и неработещи“, резултатите от разпределението на респондентите са представени на фигура 6.

Фигура 6.
Работна ангажираност

* Сборът от процентите е по-голям от 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор.

Прави впечатление, че около 60% са посочили, че работят, като 48% от тях в сферата на естетиката и козметичния бранш. Тази съпоставка ни дава основание да приемем, че желанието за повишаване на квалификацията и степента на образование на работещите в сферата е тенденция и може да се очаква увеличаване на броят им.

Чрез проведен анализ, с *Cross Table* за категорийни променливи, са извлечени данни относно разпределението между възрастта и работната ангажираност.

Таблица 5. Относителен дял на респондентите при сравнение на показатели „възраст“ и „работна ангажираност“

Групи по възраст	Работна ангажираност			Общо
	Козметична сфера	Друго	не работи	
20-30 г.	33	10	51	94
брой/%	35.1%	10.6%	54.3%	100.0%
над 30г.	27	5	6	38
брой/%	71.1%	13.2%	15.8%	100.0%
Общо	60	15	57	132
брой/%	45.5%	11.4%	43.2%	100.0%

Представените резултати в таблица 5. показват, че във възрастовата група *20-30 години* относителният дял на неработещите е висок (**54.3%**) спрямо всички студенти. Останалите студенти в тази група са посочили че, около **35,1%** работят в козметичната сфера и едва **10,6%** е дела на работещите в „*друго*“.

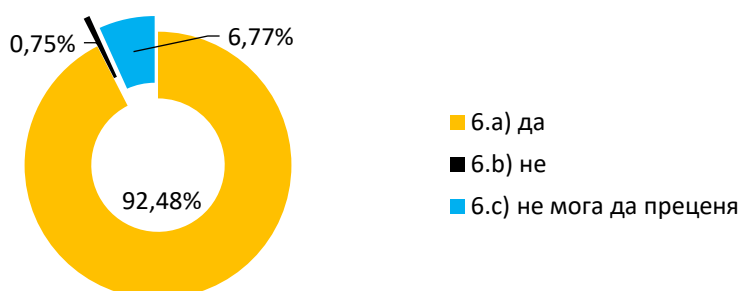
За възрастовата група *над 30 години*: най висок е дела на работещите в областта на козметиката – **71%** от 38 студенти в цялата група или **45%** от работещите в областта на козметиката спрямо всички анкетирани.

Тези резултати потвърждават факта, че дела на работещите в козметичната сфера е значително голям и има отношение към избора на продължаващо обучение в специалността, без значение от възрастта.

Макар и добрият мотив за учене, следва да не се подценява работната ангажираност на обучаваните, а да се предостави гъвкава система на обучение. Също така, започването на работа в сферата на естетиката и козметичния бранш по време на обучението е често срещано явление, особено при студенти от 3-ти курс. Това е и важен показател за нуждите на естетичния и козметичен бранш от подготвени кадри с колежанско образование.

Следващата по значимост цел е да се проучи нагласата на респондентите относно пряката зависимост между обучението в специалността и тяхното професионално израстване. Резултатите са представени на фигура 7.

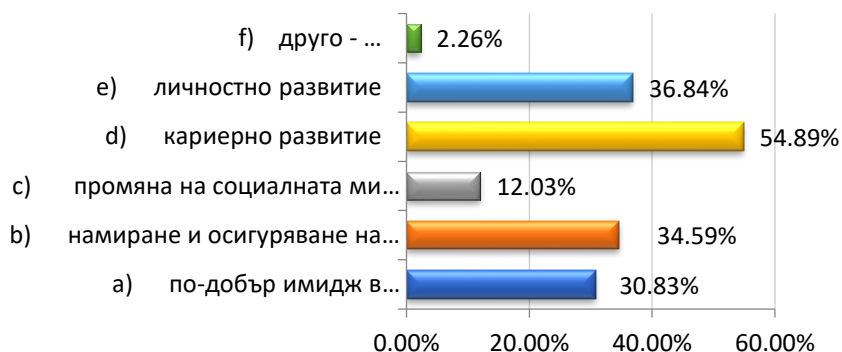
Фигура 7.
Професионално израстване

Високият относителен дял на респондентите (92,48%) с утвърдителен отговор ясно показва убедеността им в тяхната успешна професионална реализация, след завършване на обучението си. Този резултат, ни дава основание да мислим, че мотивацията на кандидатите за тази специалност е изключително висока, което е и признак за необходимостта от нейното съществуване и развитие.

С цел да се конкретизират мотивите за желанието на респондентите да изучават тази специалност, е поставен въпрос относно очакването, което имат след завършване на обучението си.

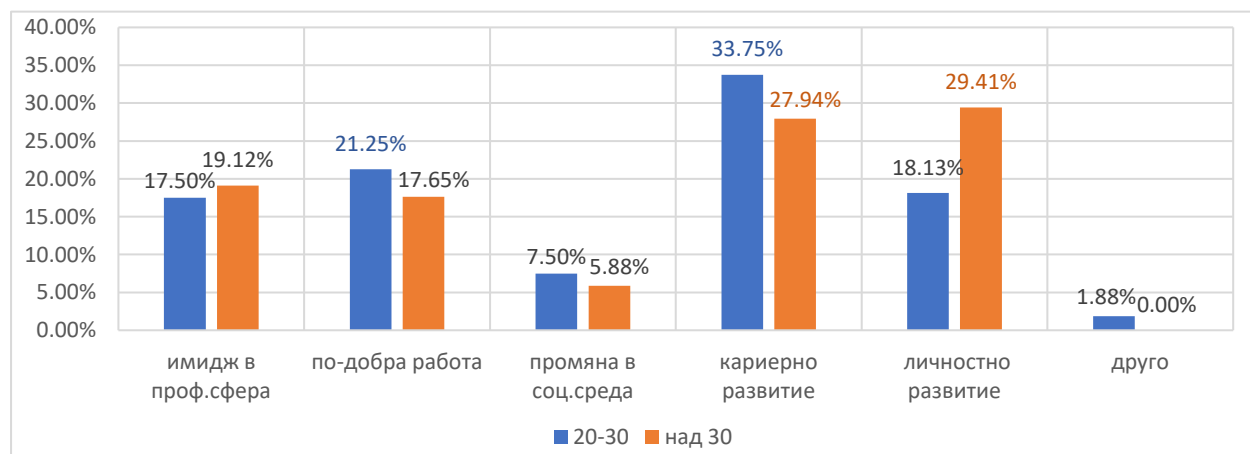
Фигура 8.
Очаквания на респондентите след завършване на обучението си

* Сборът от процентите е по-голям от 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор.

По-високият относителен дял на респондентите (54,89%) посочват „кариерно развитие“, последвано с приблизително еднаква тежест от „лично развитие“ (36,84%) и „доходоносна работа“ (34,59%). Не по-малък е и дела на посочилите отговора „професионален имидж“ (30,83%), а 12,03% разчитат на промяна в социалната им среда. Тези резултати съответстват на предходните отговори от фигура 7., където около 92% отговарят утвърдително относно тясната връзка на обучението и професионалното им израстване.

За да разберем дали възрастта на обучаваните оказва влияние при посочване на очакванията, които имат след завършване на обучението си, направихме сравнителен анализ между възрастовите групи и техните нагласи. (фигура 9)

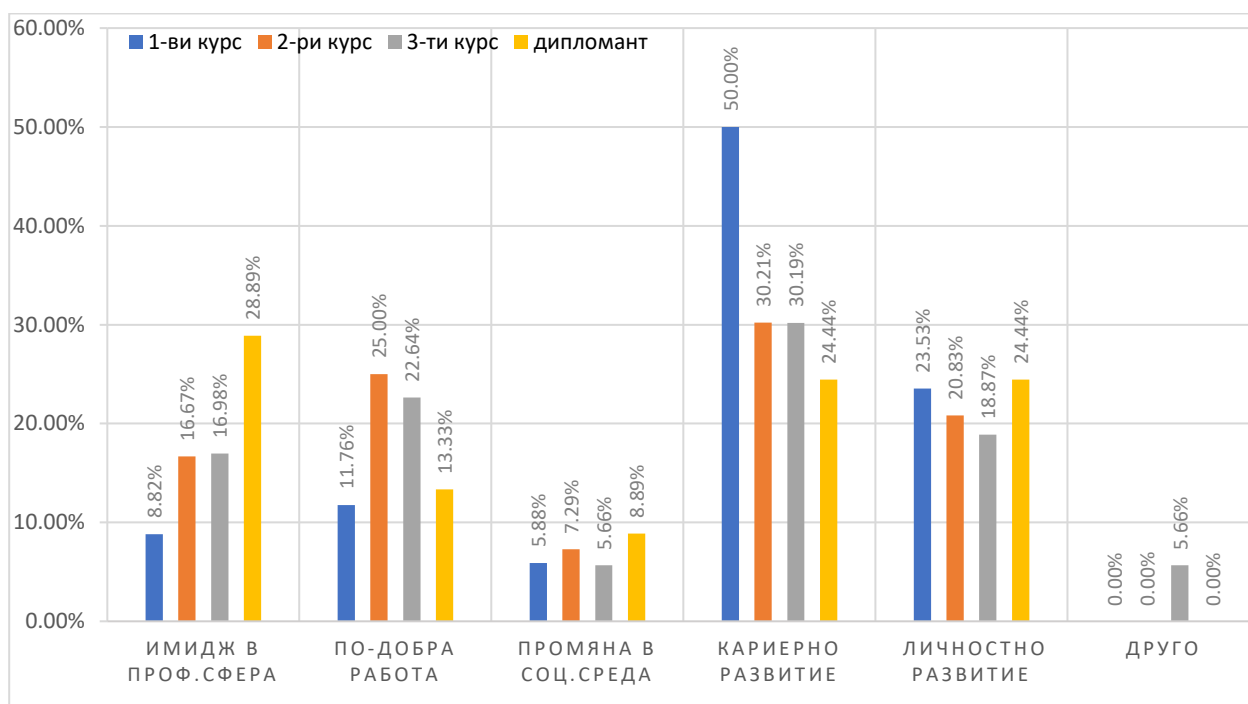

Фигура 9. Относителен дял на отговорите във възрастовите групи спрямо очакванията им след завършване на обучението

Резултатите показват че, за 20-30 годишните най-важно е *кариерното развитие* (33.75%) и намирането на *по-добра работа* (21,25%). Докато за респондентите над 30 години по-важно е *личностното развитие* (29.41%), последвано с по-малко от 1% разлика от *кариерното развитие* (27.94)

При проведен *Chi-Square Tests* спрямо възрастта и всяко от очакванията, единствено при *личностното развитие* се наблюдава статистическа зависимост ($\chi^2(1) = 5.700$; $p = 0.017$). Може да се приеме, че с нарастване на възрастта се увеличава дела на нагласата към очакванията за „*личностно развитие*“.

За да разберем дали курса на обучение има отношение относно очакванията на респондентите, направихме сравнителен анализ между отделните курсове и техните нагласи.

Фигура 10. Относителен дял на отговорите в курсовете спрямо очакванията им след завършване на обучението

При съпоставяне на очакванията спрямо курса на обучение се получиха следните резултати (фигура 10): в **1 курс** като най-важно се очертава *кариерното развитие* 50%; за **2 курс** също е важно *кариерното развитие*-30,21%, но последвано от *по-добра работа* с 25%, като подобна нагласа се наблюдава и в **3 курс** (30,19%и 22,64%). Различни са показателите обаче при **дипломантите**. При тях най-важен се оказва *имиджа* (28,89%), последван с еднакви стойности (24,44%) от *кариерното* и *личностно развитие*.

При приложен анализ чрез коефициент на корелация, между студентите в различните курсове и техните отговори, се определи дали има промяна в нагласите и очакванията им през годините на обучение. Данните са представени в таблица 6.

Таблица 6. Анализ относно промяната на очакванията на респондентите в зависимост от курса на обучение

курс на обучение	*коэффициент на корелация	Измерител/до 1/
м/у 1 и 2 курс	0.801,	силна връзка и зависимост, близка до 1
м/у 2 и 3 курс	0.971	силна връзка и зависимост, близка до 1
м/у 3 курс и дипломанти	0.698	силна връзка и зависимост, близка до 0.7

От резултатите се вижда, че с течение на курсовете се наблюдава зависимост в отговорите им. Това ни дава основание да приемем, че промяната в нагласите и очакванията е пряко зависима от курса на обучение, т.е. с всеки изминал курс, нагласите и очакванията се променят спрямо предходния.

Яснотата и категоричността в отговорите на респондентите потвърди нашата увереност в необходимостта от задълбочаване на проучването, разглеждайки и други аспекти на обучението в специалността. Тази конкретика е от съществено значение и относно определянето степента на критичност на респондентите към организацията и протичането на учебния процес.

За да определим дали има влияние обучението в специалността върху социалният живот на обучаваните, дадохме възможност на респондентите да изкажат личното си мнение в свободен текст при следния въпрос: „*Моля, опишете с какво обучението промени Вашият социален живот?*“ (таблица 7.)

Таблица 7. Настъпили промени в социалния живот по време на обучението

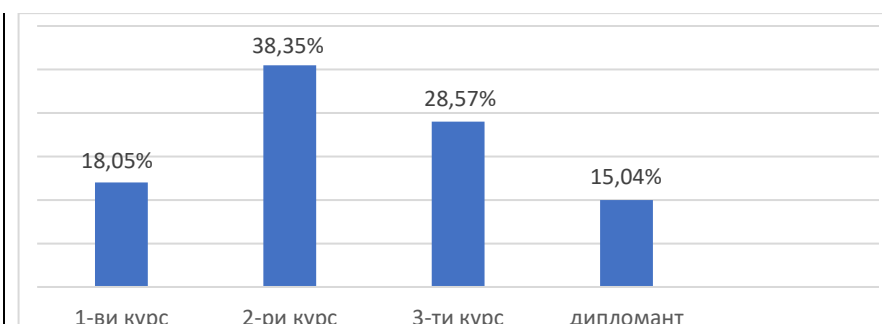
Отговор	брой	Отн.д.
нови контакти; перспектива за нови възможности; знания и нови приятели; натрупване на професионален опит; възможност за израстване в кариерата; добиване на самочувствие и знания; умения, възможности за изява и предизвикателства, нова работа; висока медицинска култура, запознанство с много лекари и хора в съответния бранш; развитие на салоните, комуникативни умения; отговорност, компетентност, дисциплина, успешна работа в екип; стрес; добър старт и подготовка, улеснявайки намирането на работа по професията; разви компетентността ми и подобри качеството ми на работа.	118	88,72%
без отговор	15	11,28%
Общо	133	100 %

Активността в отговорите е висока, като 88,72% от анкетиранияте са посочили конкретни промени в социалният им живот. Прави впечатление, че респондентите осъзнават и оценяват полезността на обучението в колежа.

От отговорите ясно се вижда, че за тях то е не само форма на придобиване на знания и умения, но и съществен ключов момент в изграждането на професионални и лични контакти и взаимоотношения; в развитието на личностни качества и умения; в придобиване на увереност в общуването; в осъзнато самочувствие и себеутвърждаване.

За целите на проучването разпределението на участниците по групи освен по признак „възраст“, „семеен статус“, „деца“ и „работещ/нерботещ“, е и показателят „курс на обучение“.

Фигура 11.
Курс на обучение

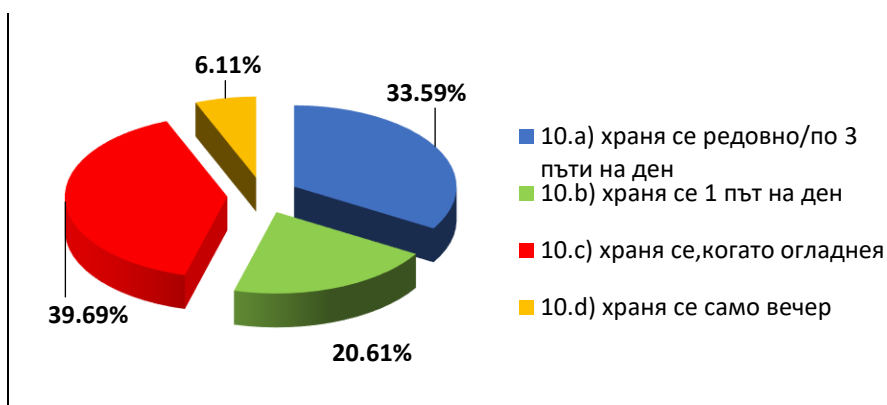
На фигура 11. е представено разпределението на респондентите по курсове. На челно място по брой участници са студентите от 2-ри курс (38.35%); следвани от 3-ти курс с 28.57%; 1-ви курс с 18.05% и включили се дипломанти с 15.04%.

1.2. Здравни аспекти

Следващите няколко въпроса имат за цел да се получи информация относно здравната култура и навици на обучаваните, както и влиянието на учебния процес върху тях. Разглежданите здравни аспекти в анкетата обхващат следните компоненти: хранене, физическа активност (спорт), почивка, стрес.

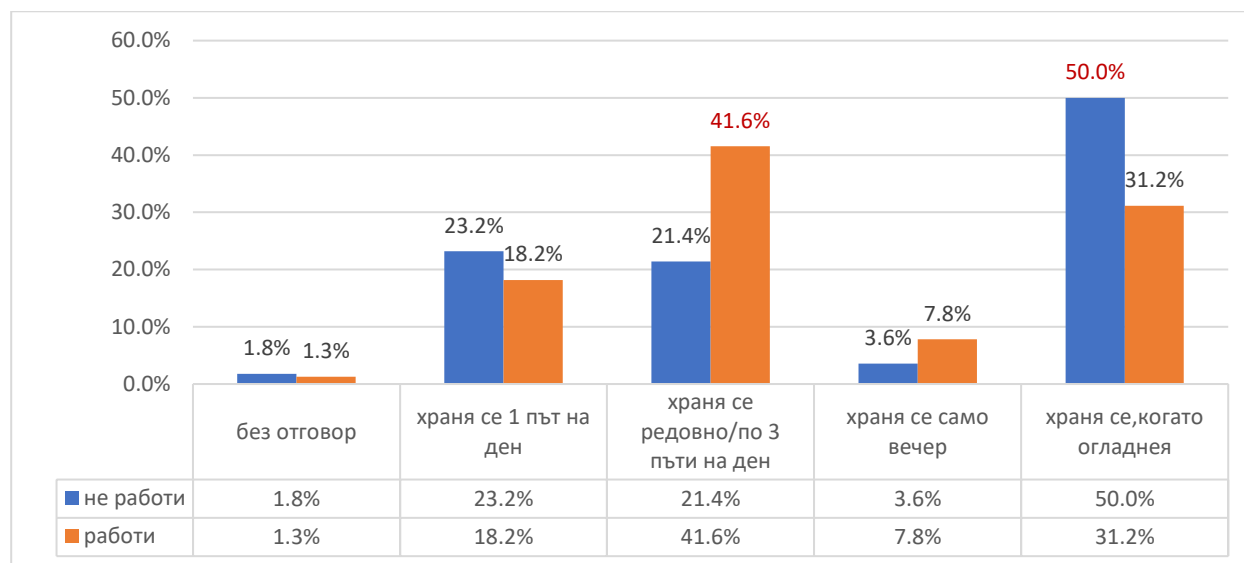
С цел да определим хранителните навици на студентите по време на учебен процес, решихме да ги попитаме за техния режим на хранене. Разпределението на отговорите по показател „хранене“ е представено на фигура 12.

Фигура 12.
Режим на хранене

Резултатите показват, че едва 33.59% от анкетиранияте посочват общоприетият стандарт за редовен режим на хранене – три пъти на ден; 39,69% от тях се хранят, когато огладнеят; 20,61% се хранят веднъж на ден, а около 6% само вечер. Възниква въпросът на какво се дължи недобрият режим на хранене при 2/3 от респондентите и дали това е пряко свързано с организацията на учебното време.

За да определим дали работната ангажираност на учащите има отношение към режима им на хранене, приложихме сравнителен анализ на данните чрез Cross Table.

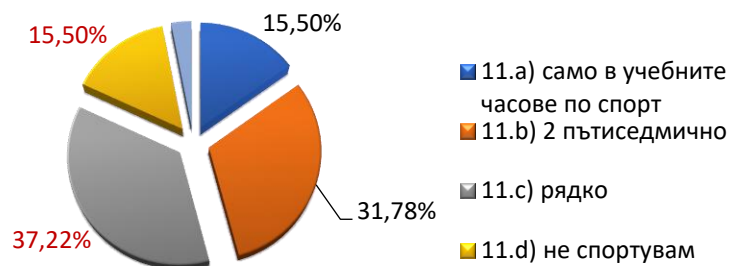
Фигура 13. Относителен дял на отговорилите респонденти при сравнението между работна ангажираност и режим на хранене

Според ***коефициент на корелация** на получените данни се установява силна връзка между работната ангажираност и здравословния режим на хранене - **0,70** (силна връзка, близка до **1**). Този резултат показва, че работещите са с по-добър режим на хранене (3 пъти на ден) спрямо неработещите. Предвид по-голямата ангажираност на времето на „работещите учащи“ се оказва, че те имат изградени навици за сравнително добър режим на хранене, отколкото останалите.

Данните от Chi-Square Tests ($\chi^2 (4) = 8.327$; $p = 0.08$) показват липса на зависимост между работна ангажираност и хранителен режим. Това, ни насочва да приемем, че при тази анкетна извадка храненето по време на учебен процес не зависи от това дали студентът работи или не, а по-скоро е въпрос за изградени хранителни навици.

Относно определянето на физическата активност и възпитание на студентите, ги помолихме да посочат колко често спортуват (въпрос 11. от анкетната карта). Подобни на предходните резултати, свързани с храненето, се наблюдават и в отговорите по показател „спорт“, чието разпределение е посочено на фигура 14.

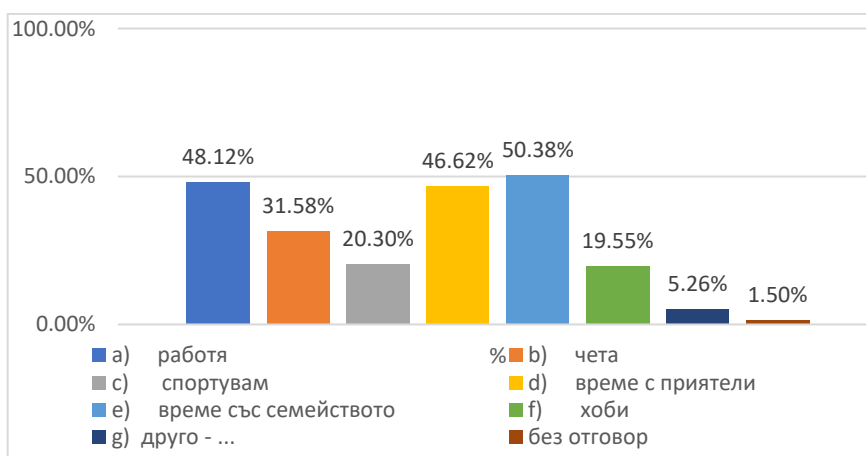
Фигура 14.
Физическа активност
и възпитание на
обучаваните

Добри навици за физическа активност са посочили 31,78% от участниците; 37,22% отговарят че, спортуват рядко; 15,50% не спортуват и също толкова го правят само в часовете по спорт (15.50%). Макар че, в периода на обучение е предоставена възможност за поддържане на физическото здраве и активност, около 1/2 от респондентите не проявяват интерес и желание. Този резултат ни дава основание да приемем че, това по-скоро се дължи на лична култура, навик или желание на респондента, но не и липса на условия за спортни дейности. За да определим дали работната ангажираност има отношение към спортните навици, направихме сравнителен анализ между двата компонента – работа и спорт. Тук също, както при храненето, липсва статистическа зависимост (χ^2 (4) 7.369; $p = 0.118$). И този резултат потвърждава че, при тази анкетна извадка, реализирането на спортните навици не зависи от това дали учащият работи или не.

Разпределението на времето и неговото менажиране е ключов момент в съвременните условия на живот, особено в период на учене. За да разберем по какъв начин учащите оползотворяват свободното си време, ги помолихме да посочат предпочитаните от тях начини. Разпределението на резултатите е представено на фигура 15.

Фигура 15.
Начини за прекарване
на свободното време
сред обучаваните

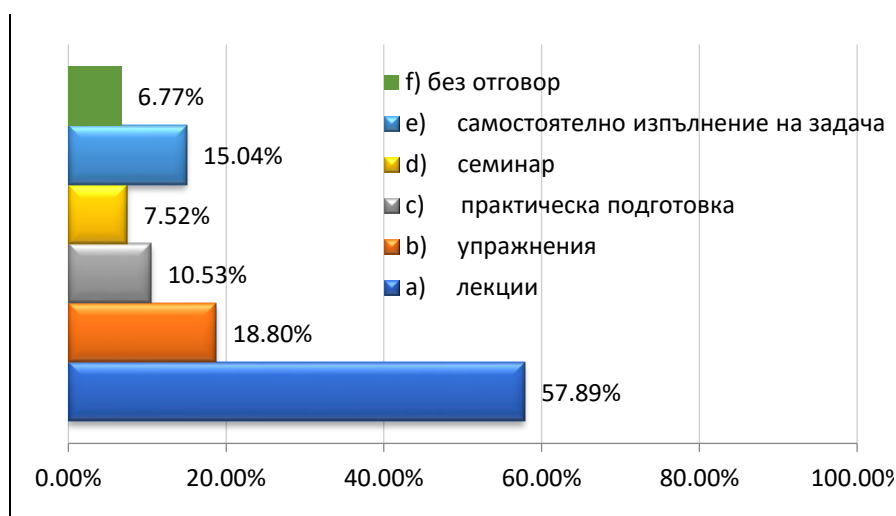
* Сборът от процентите е по-голям от 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор.

Силно впечатление прави относителния дял на семейна привързаност, при който 50,38% от респондентите предпочитат да бъдат със *семействата си*. Не

малък е делът (48,12%), определен за *работа*, но и почти толкова от анкетирани прекарват и *време с приятели* (46,62%). Около 32% отделят време и за *четене*, 20% *спортуват* и също толкова прекарват свободното си време с *любимо хоби* (19,55%). Резултатите показват добра способност на анкетирани да оползотворяват свободното си време извън учебния процес.

В контекста на здравните аспекти е разгледан и момента с влиянието на учебния процес върху тонуса на обучаваните. За да разберем коя от формите на обучение е по-натоварваща и изморителна за учащите, ги помолихме да посочат своя отговор. Разпределението на резултатите е представено на фигура 16.

Фигура 16.
Форми на обучение и влиянието им върху тонуса на обучаваните

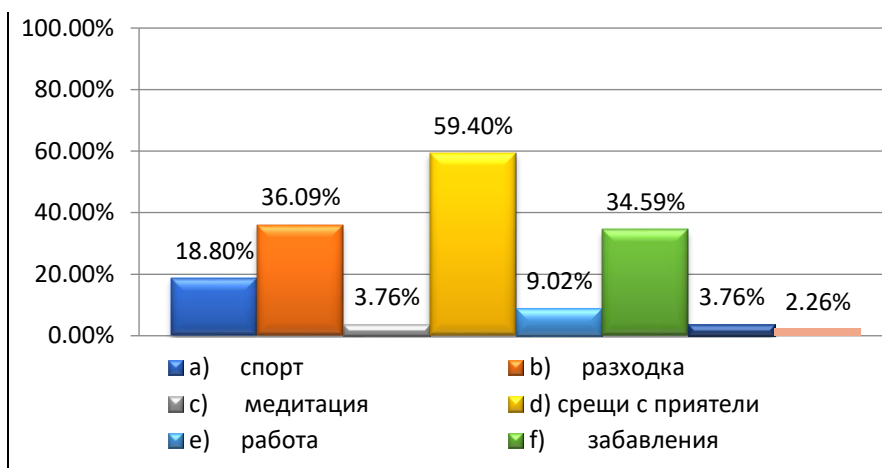

* Сборът от процентите е по-голям от 100, тъй като анкетирани са давали повече от един отговор.

Прави впечатление, че лекциите са с най-висок дял (57,89%) на натоварване и умора при обучаваните. Този показател ни дава основание да мислим, че е необходимо преосмисляне и детайлно анализиране на провеждането на лекциите, като форма на обучение. Също така, допускаме че, тази умора и натовареност може да повлияват демотивиращо върху студентите, което от своя страна да се отразява върху качеството на обучение и знанията им. С цел оптимизиране на способностите на учащите да усвояват по-добре теоретичната част от обучението си, методите и подходите на лекционната част следва да бъдат променени и адаптирани. Това от своя страна, налага изграждането на цялостна концепция за провеждането на лекциите, в който процес следва да бъдат включени преподаватели от всички дисциплини.

При съвременният начин на живот справянето със стреса е един от основните показатели за успешна адаптивност на индивидите. В условията на учене, работа и семейство тези качества са изключително необходими. За целта, за да разберем по какъв начин обучаваните се справят със стреса, и дали отделят време за това, дадохме възможност на анкетирани да посочат няколко възможности. Резултатите са представени на фигура 17.

Фигура 17.
Начини за справяне със стреса по време на учебен период

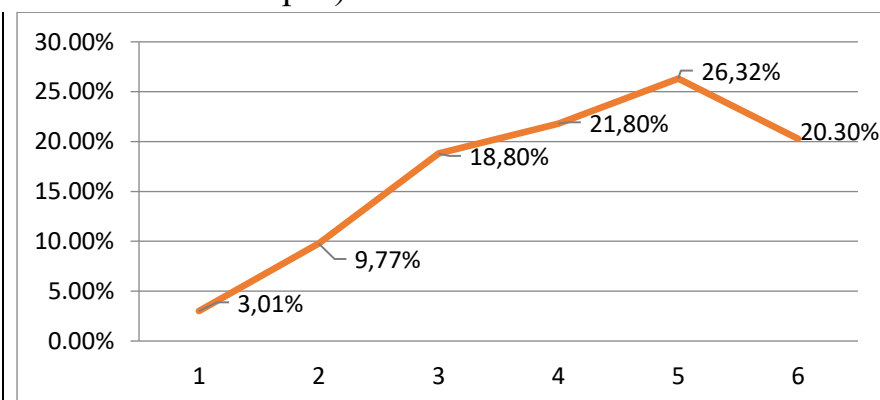

* Сборът от процентите е по-голям от 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор.

Най-висок дял като начин за справяне със стреса респондентите са посочили „среща с приятели“ (59,40%), следвани с почти еднакви стойности от начините „разходка“ (36,09%) и „забавления“ (34,59%), като 18,80 % от тях предпочитат и „спорт“. Склонни сме да приемем, че „приятелската атмосфера и взаимоотношения“ оказва изключително благоприятно въздействие върху справянето със стреса, при анкетираните. Може би, това е и показател, който следва да се вземе предвид и в учебната обстановка, с цел създаване на усещането за „приятелска среда“. Считаме че, това ще допринесе за регулирането на нивата на стрес сред учащите.

В продължение на разглеждането на показателя *стрес*, помолихме участниците да посочат какво е нивото им на стрес спрямо период, в който не са учебно ангажирани (степени на стрес от 1 до 6, като 1-2 означава ниско ниво, 3-4 средно ниво, а 5-6 високо ниво на стрес).

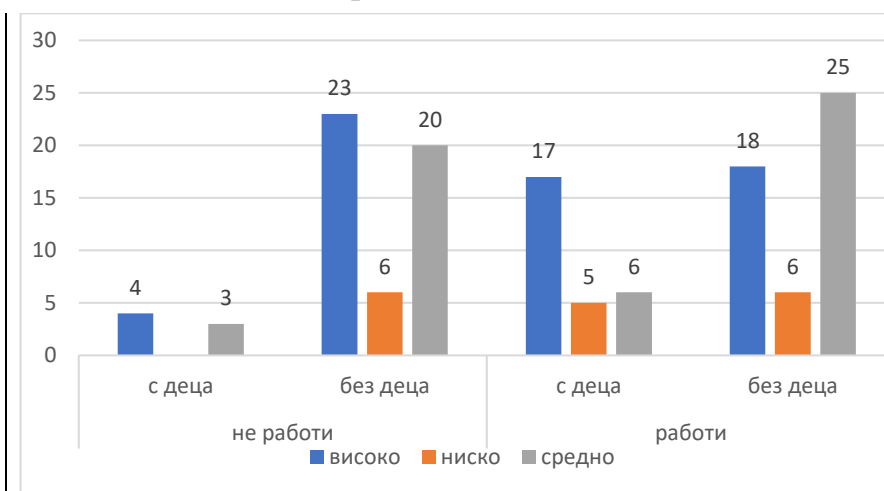
Фигура 18.
Ниво на стрес при обучаваните, по време на учебен период

От получените резултати, представени на фигура 18. се вижда, че определеното ниво на стрес (от обучаваните) е средно, клонящо към по-скоро високо. Тези показатели ни дават основание да приемем, че възприятията на студентите за високи нива на стрес са определящи за състоянието на учебната среда. Това ни навежда на мисълта за обмисляне на организационния процес на обучение, който да промени тези възприятия, с цел създаване на по-комфортна среда за учене.

За да се опитаме да разберем причините относно възприятията за високите нива на стрес при студентите, избрахме да сравним отговорилите с *ниво на стрес* спрямо два основни показателя: дали *работят* и дали имат *деца*.

Фигура 19.
Ниво на стрес
спрямо работа и деца

При сравнителният анализ между *ниво на стрес и работа* ($\chi^2(2) = 0.382$; $p = 0.826$) и *ниво на стрес и деца* ($\chi^2(2) = 4.502$; $p = 0.105$), се наблюдава, че и *работещите* и *неработещите*, както и *с деца* и *без деца* посочват *средно* към *високо ниво на стрес*. Данните показват липса на статистическа значимост, което ни насочва да приемем че, *нивото на стрес* не зависи от показателите *работа* и *деца*, при анкетираните студенти.

Обяснимо е защо респондентите с деца и работа дават висока оценка на стреса, но остава неясен момента с високото ниво на стреса при останалите - без деца и неработещи. За това, избрахме да направим друг сравнителен анализ между групите *работещи без деца* и *неработещи без деца*. Резултатите показват следното:

Таблица 8. Анализ на показателите *ниво на стрес* спрямо *работещи/неработещи, без деца*

Работа	*коэффициент на корелация	Измерител/ до 1
Да	0,69	силна връзка, близо до 1
Не	0,86	силна връзка, близо до 1

И при *работещите* и при *неработещите* ***коэффициента на корелация** е близък до **1**, т.е. и при двете групи е посочено високо ниво на стрес. Но, прави впечатление че, при *неработещите без деца* относителния дял на посочили високо ниво на стрес е по-голям, отколкото при *работещите без деца*.

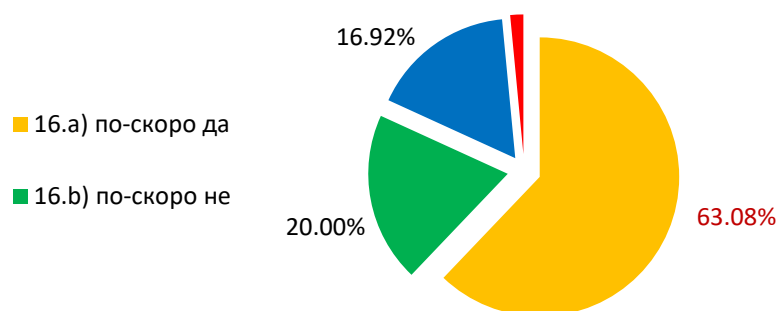
От получените анализи до тук ясно се вижда че, *високият стрес* е фактор, който следва да се промени в условията на обучение. Необходимо е да се помисли и да се обсъдят начини за справяне със стреса, които да бъдат внедрени в учебния процес и среда. Също така, възниква въпросът, дали в учебната програма би било добре да има дисциплина, чрез която студентите да изучават и усвояват различни техники за справяне със стреса. Това би било полезно

както за самите тях, така и за професионалните им способности в работата си с клиенти и пациенти.

Следващият въпрос цели да установи дали натовареността на учебния график е съобразен с възможностите на студентите. Получените резултати са представени на фигура 20.

Фигура 20.

Натовареност на учебният график спрямо възможностите на обучаваните

Макар и посочените високи нива на стрес, тук с най-голям относителен дял (61.65%) от студентите заявяват, че натовареността на учебния график отговаря на техните възможности. Бихме могли да приемем този показател, като показател за добро разпределение на учебните часове и време.

По време на проучването, за нас, беше важно да установим какви са вижданията на студентите относно здравословната среда на обучение. За целта ги попитахме следното: „Кой е водещият за Вас фактор за протичане на учебния процес в добра здравословна среда?“

Фигура 21.

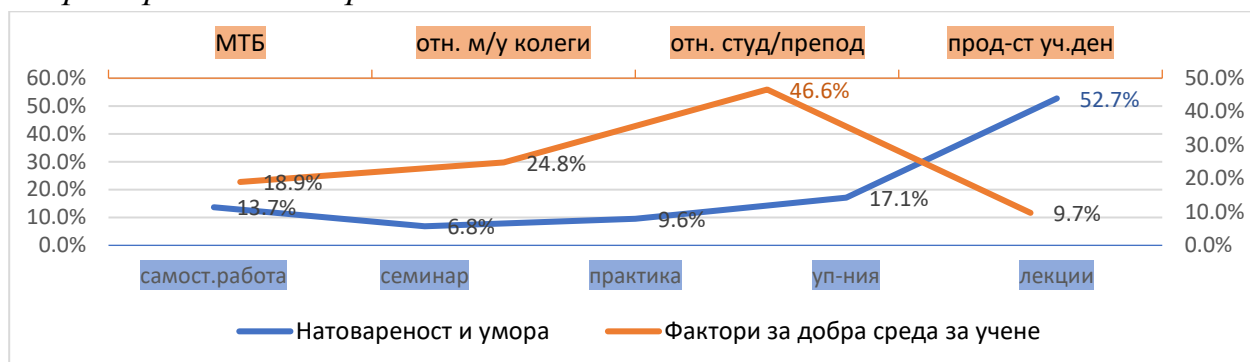
Фактори за добра здравословна среда в учебния процес

* Сборът от процентите е по-голям от 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор.

Получените резултати (фигура 21) се оказват изключително интересни за нас. Прави огромно впечатление, че най-голямо значение за респондентите, като здравословен фактор в учебната среда, е „отношението между студенти и преподаватели“ (72,18%). Следващ по значимост фактор, според отговорите, се явява „отношението между колеги“ и едва на трето място е поставен фактора „материално-техническа база“ Продължителността на учебния ден е с най-малък дял (15,04%), което потвърждава още веднъж тезата (въпрос 16, фигура 20), че учебният график е с добро разпределение и натовареност.

В опита си да изясним дали компонентите на учебния процес оказват влияние върху тонуса и нивото на стрес при студентите, съпоставихме резултатите между „най-натоварващата форма на обучение“ и „определящият фактор за добра здравословна среда“.

Фигура 22. Съпоставка между учебните форми на натовареност и факторите за добра здравословна среда

*Разпределението на относителните дялове (%) е представено според посочените отговори към съответните възможности, от 133-те респондента

От направената съпоставка се вижда че, натовареността от лекции, като най-уморителна форма - 52.7%, съответства на отношения преподавател и студенти, като най-здравословна форма - 46.6%. Това ни дава основание да приемем, че за студентите отношението им с преподавателите е ключов фактор за добра здравословна среда на обучение.

В заключение към разглежданите здравни аспекти в условията на учебен процес, предоставихме възможност на респондентите да предложат условия за подобряване на учебната среда.

Таблица 9. Предложения на студентите, за подобряване условията на учебната среда

Отговор	брой	Отн.д.
място за отдых на студенти; минимално разпокъсване между лекциите; провеждане на беседи, провеждане на игри /интелектуални/; лекциите да се посещават доброволно; отваряне на стол/кафене в колежа; по-добра материална база, обективно отношение от преподавателите, синхронизиране на изучаваните теми по отделните дисциплини; повече практика; повече външни семинари и чуждестранни лекции; здравословна храна в колежа;	37	27,82%
без отговор	96	72,18%
Общо	133	100,00%

Прави впечатление, че относителния дял на отговорилите е изключително нисък – едва 1/3 от анкетираните (27,82%). Отговорилите са наблегнали на следните групи препоръки: оптимизиране на учебното време; достъп в

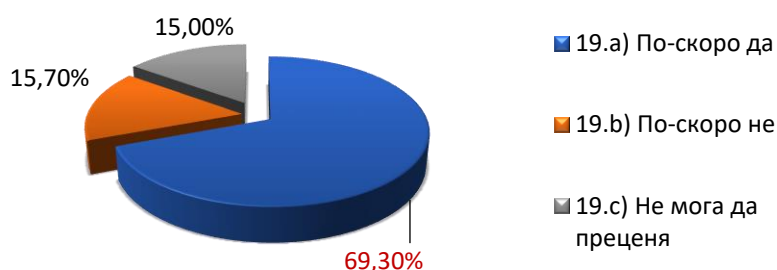
учебното заведение до здравословни аспекти-храна и място за отдих; актуализация и обогатяване на учебния материал; подобряване на материално-техническата база и не на последно място уравнивост на отношенията *преподавател-студенти*. Градивността в критичните препоръки ни навежда на мисълта, че за студентите не е без значение развитието и подобряването на учебните условия. Тези компоненти следва да се обсъдят с ръководствата на колежаите, с цел оптимизиране и осъвременяване на условията на обучение.

1.3. Учебни аспекти

Разгледаните учебни аспекти, включват в себе си въпроси, касаещи мнението на студентите относно учебните фактори; организацията на учебния процес; актуалността на дисциплините и нагласата им към изучаваната специалност „Медицинска козметика“.

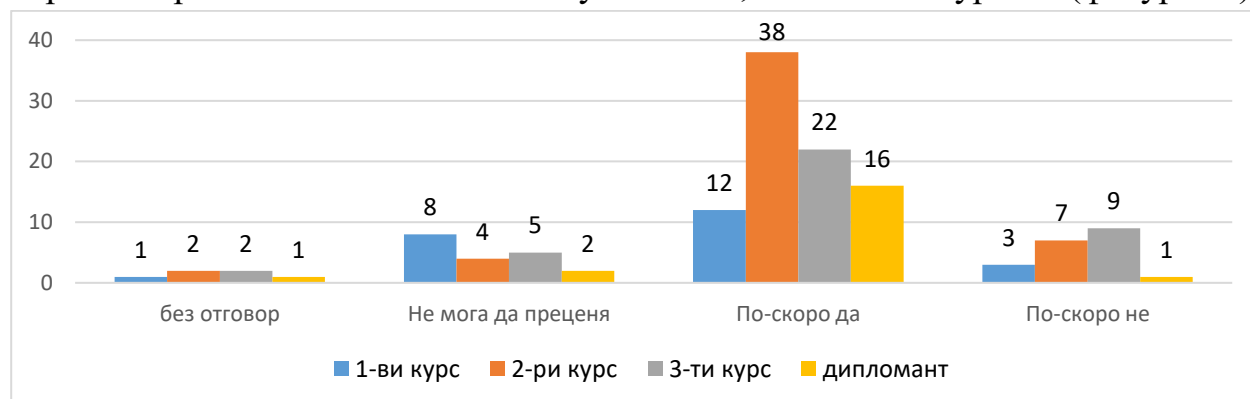
За да разберем удовлетвореността на респондентите относно очакванията им към обучението в специалността ги попитахме следното: „Считате ли, че обучението в специалността до момента покрива Вашите очаквания?“.

Фигура 23.
Очаквания на студентите от обучението в специалността

Резултатите (фигура 23) показват, че **2/3** от анкетираните са отговорили положително, докато дела на неудовлетворените е около 15.70%, като също толкова посочват „не мога да преценя“ (15%).

При проведен Chi-Square Tests се установи статистическа значимост спрямо курсовете и очакванията от обучението ($\chi^2(9) = 13.818$; $p = 0.013$), с ясно изразена връзка в очакванията на обучаваните, във всички курсове (фигура 24).

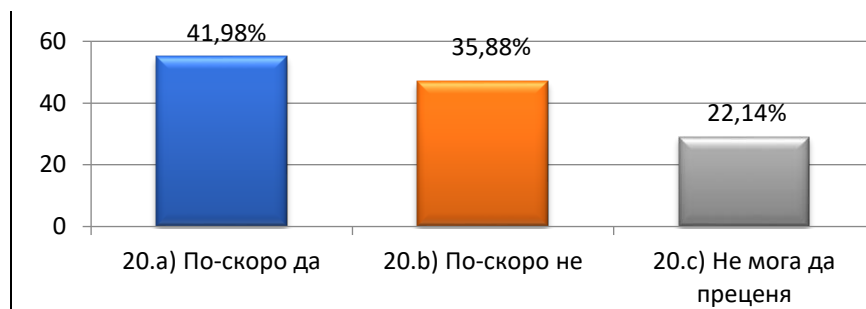

Фигура 24. Сравнителен анализ между очакванията от обучението и курсовете

Тези показатели ни дават основание да приемем, че по-голямата част от респондентите са с оправдани очаквания спрямо обучението. Това е и показател за качеството на обучение в специалността.

Следващият въпрос има за цел да разбере, дали според студентите и дипломантите има съществени недостатъци в учебните програми. Резултатите са представени на фигура 25.

Фигура 25. Мнение на обучаваните относно пропуски в учебните програми

От представените данни се вижда че, относителният дял на отговорилите положително е твърде голям (41,98%). Не малък е дела и на тези, които не могат да преценят (22,14%). Като сравнително добър дял от цялостната извадка са отговорили че, не намират пропуски.

За да разберем причините за посочилите „по-скоро да“, ги помолихме да конкретизират мнението си в следващия отворен въпрос.(Табл. 10)

Таблица 10. Отговори на респонденти, посочили наличие на недостатъци в учебните програми

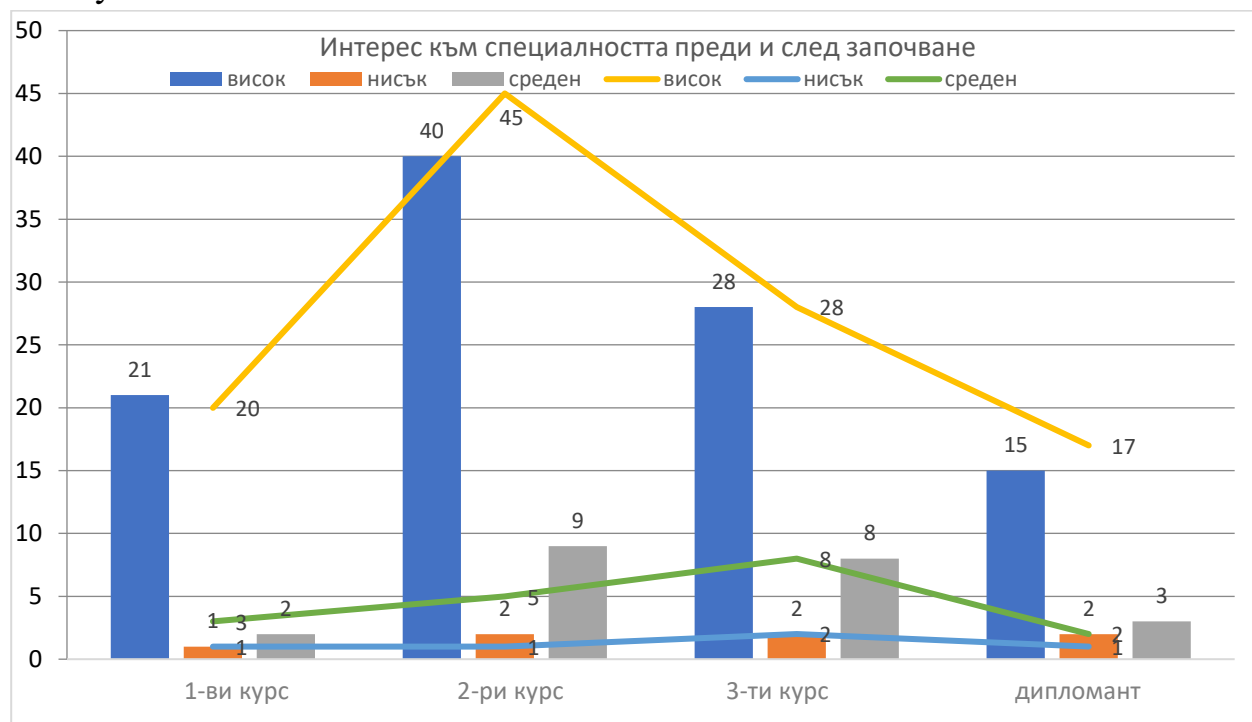
Отговор	брой	Отн.д.
по-добра организация; недостатъчна практическа подготовка; липса на синхрон между лекции и упражнения, между различните предмети; недобра материално-техническа осигуреност, наличие на излишни учебни дисциплини; недостатъчно обновяване на учебния материал, според новостите в бранша; липса онлайн профил на студенти; много от предметите не са пригодени за специалността;	39	70,91%
без отговор	16	29,09%
Общо отговорили с „по-скоро да“	55	100,00%

Причините, поради които обучаваните считат че, има пропуски се оказват съществени. Условно можем да ги разделим на две групи: *организационни* - материално-техническа осигуреност и онлайн платформа за студенти; *учебно-програменни* - липса на синхрон в учебния материал между отделните дисциплини в специалността; наличие на ненужни дисциплини или непригодени спрямо нуждите на специалността; недостатъчно актуализиране на материала, според новостите в бранша. От посочените отговори и

препоръки се наблюдава една добре изразена критичност и възискателност на обучаваните. Ако приемем, че тяхното виждане е огледален образ на състоянието на учебните програми и процес, то това е достатъчна причина тяхното мнение да се вземе предвид при периодичните анализи за повишаване качеството на обучение.

С цел да установим дали обучението е повлияло върху интереса и мотивацията на студентите да изучават тази специалност, поставихме два въпроса – за нивото на интерес *преди* и *след* започване на обучението. Резултатите са представени на фигура 26. И в двата случая, ясно се очертават високите нива на интерес към специалността.

При направеният Chi-Square Tests се установи, че поради близките по стойности данни не се наблюдава статистическа значимост – *преди* ($\chi^2(18) = 13.709$; $p = 0.748$) и *след* ($\chi^2(18) = 15.231$; $p = 0.646$). Т.е. има несъществена разлика в промяната на интереса към специалността в полза на *след* започване на обучението.

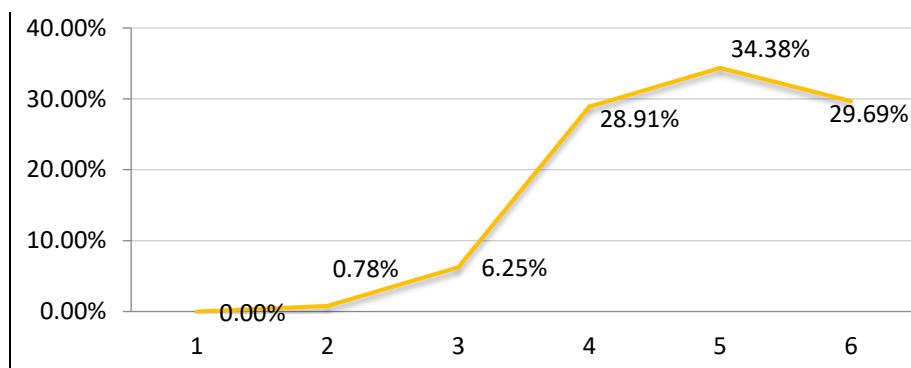
Фигура 26. Сравнителен анализ на интереса към специалността, преди и след започване на обучението

* *Стълбовете* показват данните от *преди* започване на обучението, а *линиите* показват данните от *след* започване на обучението

Това ни дава основание да приемем, че интереса към специалността се запазва и след започване на изучаването ѝ, с тенденция за леко повишаване.

Основен момент в процеса на учене е информацията и знанията, които студентите получават, да отговарят на съвременните разбирания и тенденции. Поставихме си за цел да разберем мнението на респондентите относно актуалността на обучението в специалността. (фигура 27)

Фигура 27.
Оценка от учащите на актуалността на обучението в специалност „Медицинска козметика“

Получените резултати показват, че респондентите дават висока оценка на актуалността в обучението им. Склонни сме да приемем тези показатели и като оценка за работата и дейността на преподавателите. Това е изключително важно за нас. Тъй като, не можем да очакваме прецизност в мнението на студентите, то общото схващане за удовлетвореността им е достатъчен ориентир за нивото на работата ни.

За да потвърдим или отхвърлим предположението за нагласите на студентите относно качеството на обучение, съпоставихме отговорите на следните два въпроса: „Обучението в специалността покрива ли Вашите очаквания?“ и „Считате ли, че обучението в специалността е актуално?“ (фигура 28.)

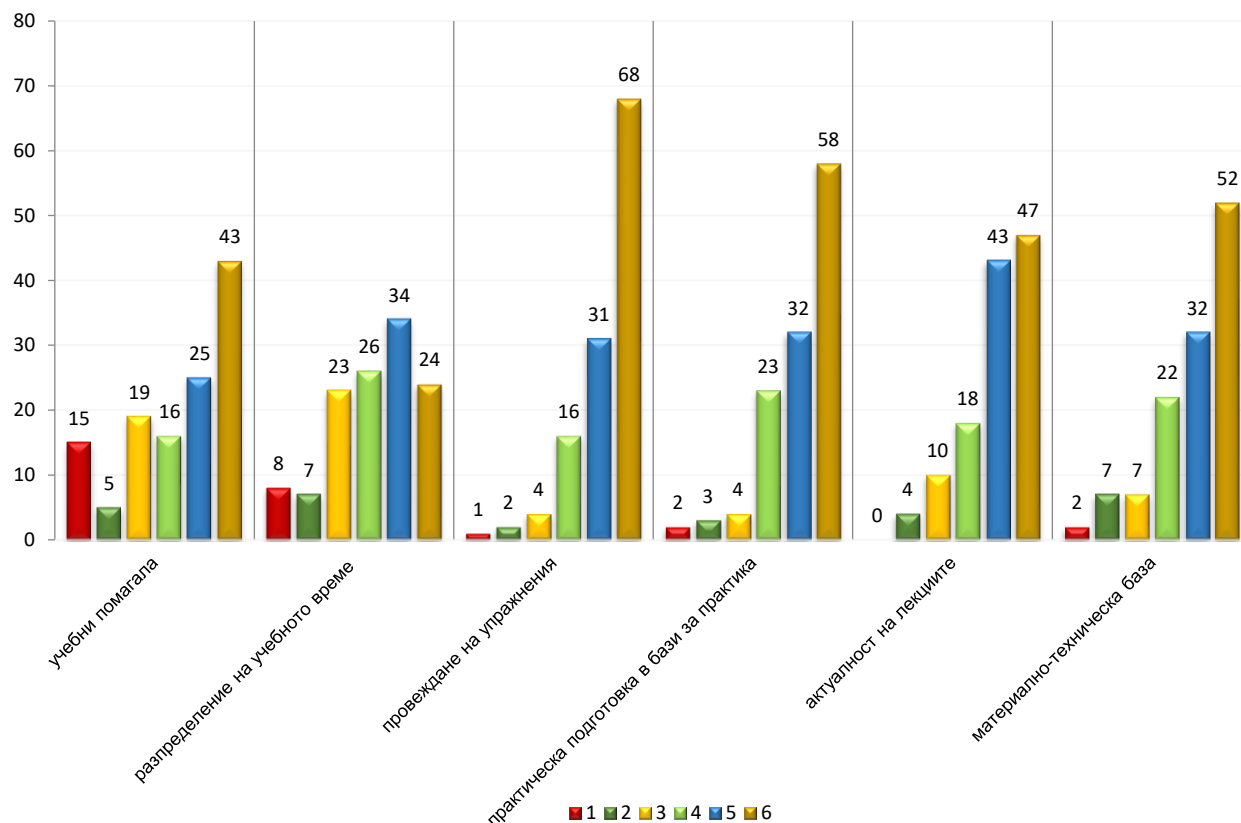
Фигура 28. Сравнение между отговорите на очакванията и оценките за актуалността на обучението

Относителният дял на посочилите положителен отговор за очакванията и дали висока оценка на актуалността е висок (64бр.) спрямо всички анкетирани. Установява се статистическа зависимост между оценката за актуалност и очакванията ($\chi^2(15) = 47.683$; $p = 0.000$). Т.е. колкото по-висока е оценката на актуалността, толкова повече ще са удовлетворени очакванията от обучението. От получените резултати считаме че, нагласата на обучаваните за качеството на обучение е висока и с положителни стойности (качествен измерител – удовлетвореност).

В заключение на разглеждането на учебните аспекти, помолихме респондентите да оценят факторите, участващи в учебния процес (от 1 до 6,

като *едно* означава най-ниска оценка, а *шест* най-висока). Резултатите са представени на фигура 29.

Получените резултати показват следното – всички изброени фактори са получили повече високи оценки спрямо посочилите ниската скала. Изключение прави фактора *учебни помагала*, където има дадени най-много ниски оценки, в сравнение с другите фактори.

Фигура 29. Оценка на факторите, участващи в учебния процес

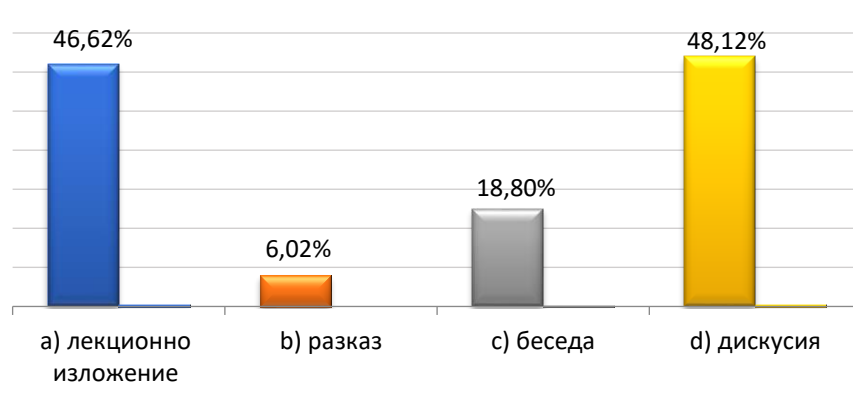
С най-висока оценка се отличават *провеждане на упражнения* (68 бр. „6“) и *практическа база* (58 бр. „6“), следвани от *материално-техническата база* (52 бр. „6“) и *актуалността на лекциите* (47 бр. „6“). Интересно е оценяването на *разпределението на учебното време* – тук относителният дял на всяка от оценките е с почти близка стойност, което говори за колебания относно рационалното оползотворяване на времето. Подобно е и явлението при *учебните помагала*, т.е. факторът не е задоволителен за респондентите и има нужда от неговото подобрене.

1.4. Педагогически аспекти

Разглежданите педагогически аспекти включват анализ на теоретичните и практически модели на обучение; оценяване на формите и методите на преподаване; желанието на респондентите за продължаващо обучение, в сферата на „Козметологията“ към направление „Здравни грижи“.

Във връзка с *теоретичните методи* на обучение, помолихме студентите да посочат предпочитаните от тях методи на преподаване.

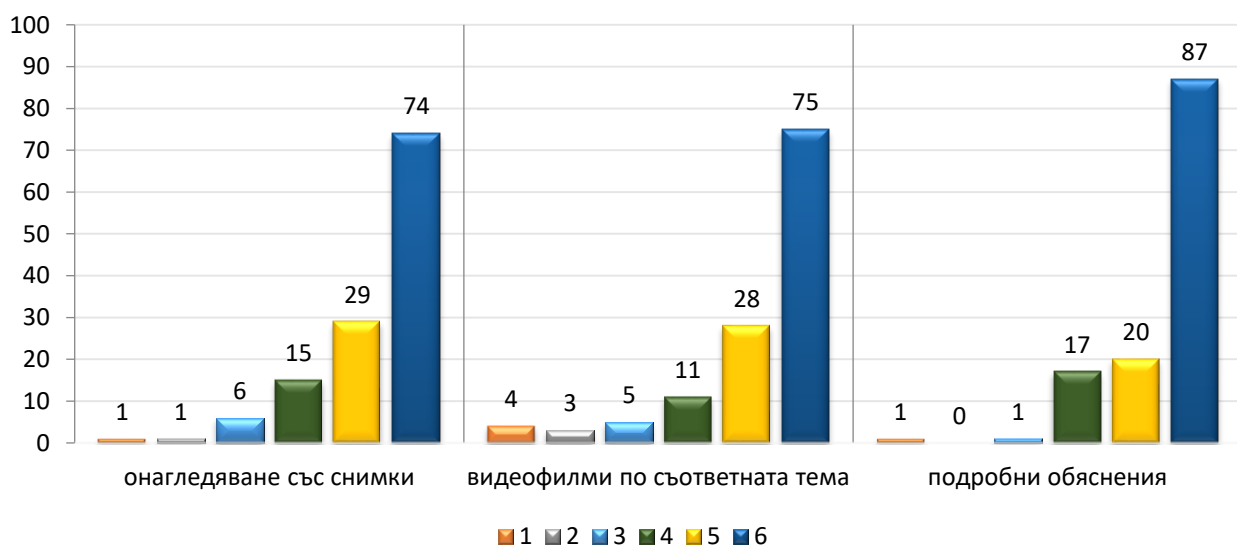
Фигура 30.
Предпочитани
теоретични методи на
преподаване

* Сборът от процентите е по-голям от 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор

Резултатите (фигура 30.) показват, че *дискусията* (48,12%) и *лекционното изложение* (46,6%) са най-предпочитаните методи на теоретичното преподаване. Това ни дава основание да приемем, че пасивното възприемане на информация не е водещо, а по-скоро интереса за активност на студентите чрез участието им в дискусии.

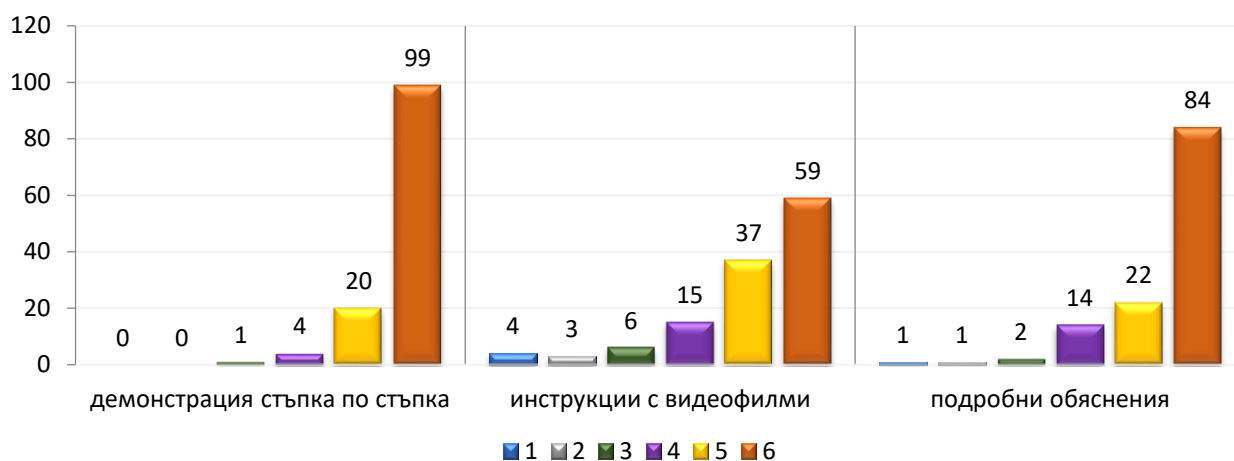
В продължение на изследването на теоретичните модели, помолихме участниците да оценят елементите, чрез които по-добре разбират и осмислят учебния материал по време на лекции. (фигура 31)

Фигура 31. Оценка на елементите, помагачи за разбирането и осмислянето на учебния материал по време на лекции.

Поставените оценки ясно показват високата значимост и на трите елемента, използвани по време на лекции. Можем да приемем, че визуализацията на учебния материал чрез *снимки* и *видеофилм* е също толкова важна, колкото и *подробните обяснения*, с по-голяма полза за последните

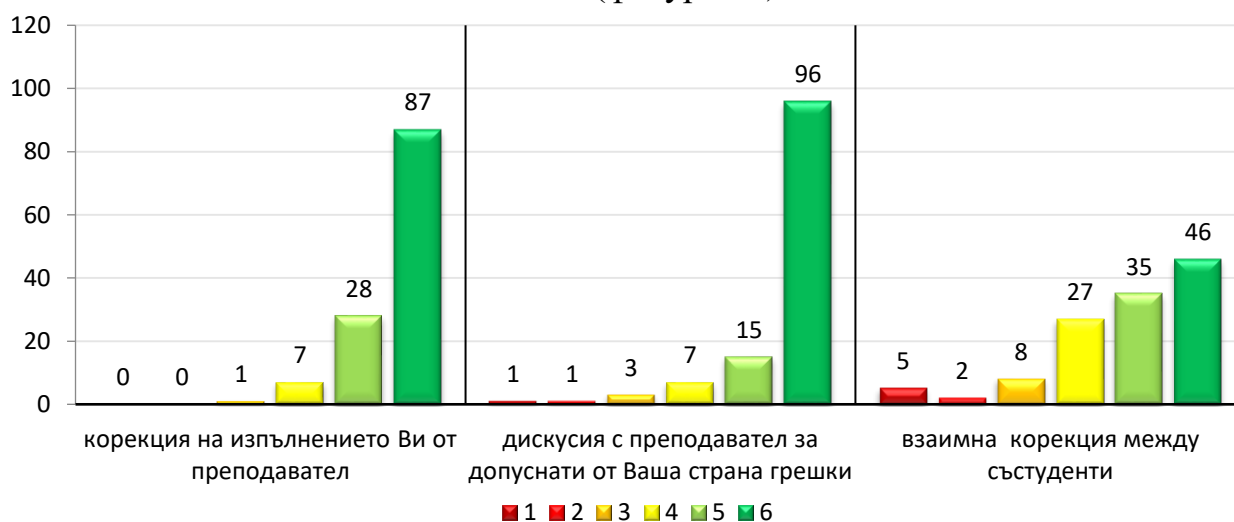
За да разберем кои учебни елементи, по време на *упражнения*, помагат на обучаваните по-добре да разберат и осмислят учебния материал, отново помолихме за тяхното оценяване от страна на респондентите. Получените резултати са представени на фигура 32.

Фигура 32. Оценка на елементите, помагачи за разбирането и осмислянето на учебния материал по време на упражнения.

Оценяването показва следното – най-голям относителен дял от респондентите дават висока оценка на *демонстрация стъпка по стъпка* (99 бр. „6“), следван от високия дял на *подробни обяснения* (84 бр. „6“). За разлика от лекционната част, където *видеофилмите* са високо оценени (74 бр. „6“), то при упражненията дела им е сравнително по-нисък (59 бр. „6“). Можем да приемем, че визуализацията чрез *демонстриране* има най-голяма тежест в усвояването на учебния материал по време на упражнения.

Също така, за нас, беше важно да разберем, чрез кои елементи обучаваните развиват своите практически умения. За целта, ги помолихме да оценят най-често ползваните от тях. (фигура 33)

Фигура 33. Оценка на елементите, развиващи практическите умения

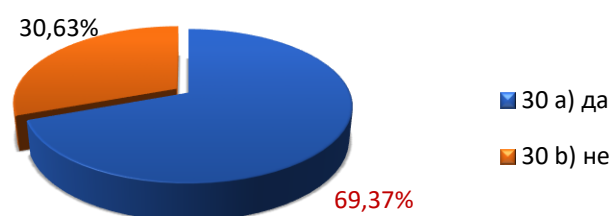
Резултатите показват, че най-добре възприеманият елемент в развиването на практическите умения е *дискусията с преподавател за допуснати грешки* (96 бр. „6“). Предпочитан и високо оценено е и *корекция на изпълнението от преподавателя* (87 бр. „6“), за разлика от ниските оценки на *взаимната корекция между студенти* (46 бр. „6“ и 7 бр. в ниската скала) Тези показатели ни дават основание да приемем, че обучаваните предпочитат

намесата на преподавателя и ценят неговата критичност, спрямо не приемането или по-малко допускането на състудентско коригиране.

В унисон със съвременните ИКТ технологии в обучението, видеофилмите и техните разновидности са изключително полезни за усвояването на учебния материал. Едно от приложенията им в учебния процес се състои в заснемане на действия на обучаваните при изпълнение на конкретни задачи. След приключване на заданието, видеофилмът се ползва с цел анализиране изпълнението на студентите и виждането на собствените им успехи и грешки (*поглед отстрани*).

В тази връзка, решихме да попитаме обучаваните следното: „Считате ли че, по-точно и ясно бихте усвоили практическите умения ако по време на упражненията Вашето изпълнение се запише на видео и след това го анализирате с преподавателя.“ (фигура 34)

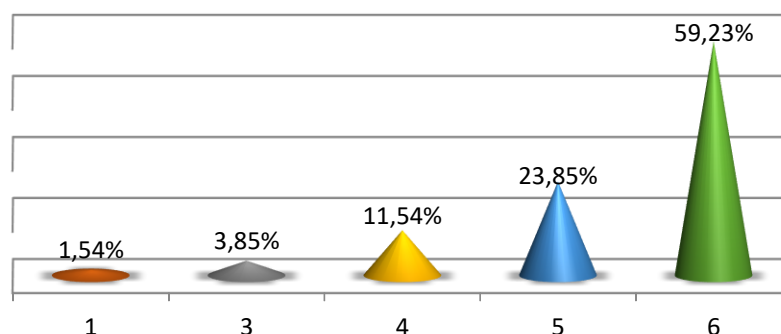
Фигура 34.
Използване на видео компоненти в учебния процес

Според получените резултати 2/3 подкрепят положително идеята за ползването на видео заснемане по време на практическото изпълнение. В рамките на нормалното е останалата 1/3 от респондентите да не е съгласна. По всяка вероятност, това се дължи на притеснение от тяхна страна. Считаме че, чрез експериментално проучване за доказване ефективността на метода, могат да се направят конкретни предложения за използването му в учебния процес.

Във връзка с изграждането на добра комуникация между студенти и преподаватели, електронната среда се оказва ключова в съвременните условия на живот. Поради тази причина, за нас, беше важно да разберем какво мислят студентите по този въпрос (оценка „6“ означава голямо, а „1“ малко)

Фигура 35.
Значение на електронната комуникация между преподаватели и студенти

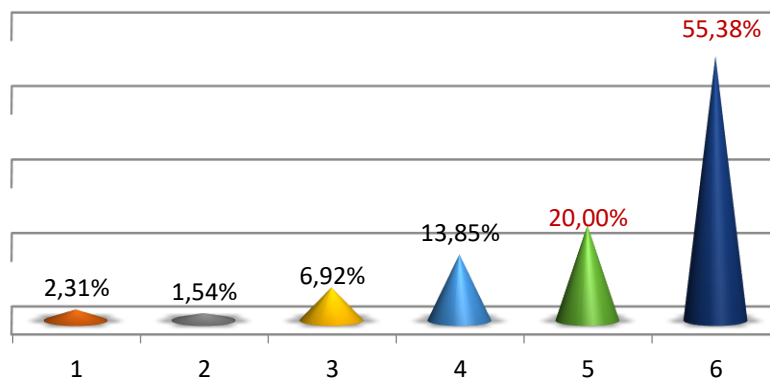

Макар и относителният дял на далите висока оценка („6“) да е голям (59,23%), т.е. за тях има голямо значение електронната комуникация с преподаватели, то

около 17% (оценки 1-3-4) от анкетиранияте не държат на този тип комуникация. Може би, дела на респондентите, посочили ниски оценки предпочитат живия контакт за комуникация пред възможностите на електронната среда.

В продължение на разглеждането на темата за електронната среда, решихме да попитаме респондентите, доколко страницата на специалността в социалната мрежа „Facebook“ е важна за тях. С оглед на това, че тя беше създадена за студенти и дипломанти, за нас беше от значение да разберем смисъла от нейното съществуване и поддържане. Резултатите са представени на фигура 36

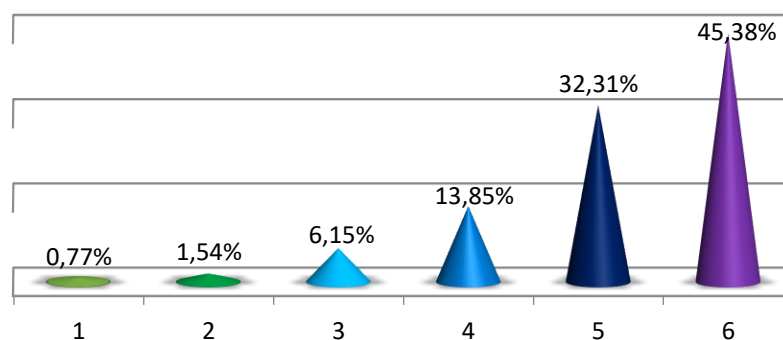
Фигура 36.
Значение на страницата на специалността във Facebook

Прави впечатление, че приблизително 2/3 от респондентите са посочили страницата като много важна (с оценки „5“ и „6“). Този показател ни дава основание да приемем, че съществуването и поддържането на страница в социалната мрежа е важен за обучаваните. По всяка вероятност това се дължи на удобството за получаване на информация; на значимостта за собствена страница и не на последно място практическата приложимост в комуникациите.

Друг, важен момент, свързан с електронната среда, беше да разберем каква е активността на обучаваните в ползването на електронни източници за търсене на учебен материал.

Фигура 37.
Ползване на електронни източници с учебна цел

Макар и по-големият относителен дял на респондентите да посочва висока употреба на електронни източници (45.38%), то в сравнение с цялата извадка се оказва, че по-малко от половината изследвани оптимално ползват съвременните ИКТ удобства.

За да разберем полезността на различните по вид учебни помагала, помолихме участниците да оценят всеки един от тях (фигура 38.).

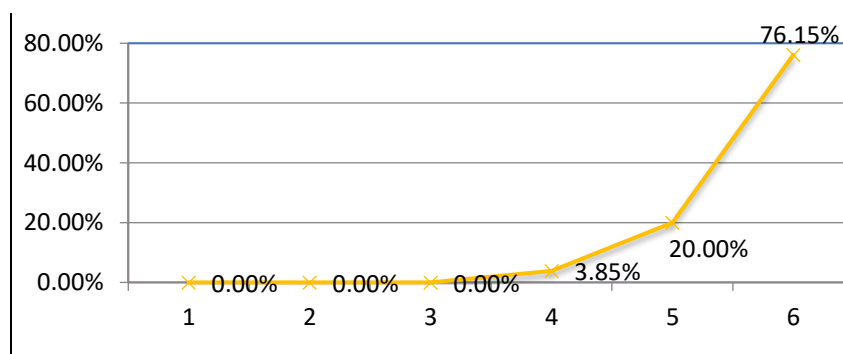
Фигура 38. Оценка на полезността на учебните помагала

От получените резултати се вижда, че най-висока полезност имат помагалата от библиотеката на учебното заведение (61 бр. „6“) и електронните издания (59 бр. „6“), следвани по степен на по-малка значимост и голямо разнообразие в оценяването при личната библиотека. За нас, това е ясен показател за оскъдната и недостатъчна наличност на учебни помагала в личната библиотека. Предполагаме че, по всяка вероятност се дължи на ниската степен на желание на респондентите да разполагат с лични учебни помагала. Този показател, можем да го приемем за притеснителен, от гледна точка на това, че преобладава предпочитанието за временни пособия за учене, отколкото изграждането на личен архив от професионална литература.

В същото време, бързо остаряващата информация, в днешно време, е достатъчен мотив повечето от респондентите да не искат да събират материали, които се предполага, че няма да им бъдат полезни в бъдеще. Това обаче, говори и за непостоянство, както в знанията, така и в развитието на обучаваните. Може би, тази тема следва да се анализира от всеки преподавател, за да се оптимизира правилния избор в препоръчваната учебна литература, без значение на какъв носител ще бъде тя.

В унисон със съвременните изисквания за прилагането на иновативни подходи в преподаването, решихме да попитаме обучаваните доколко това е важно за тях.

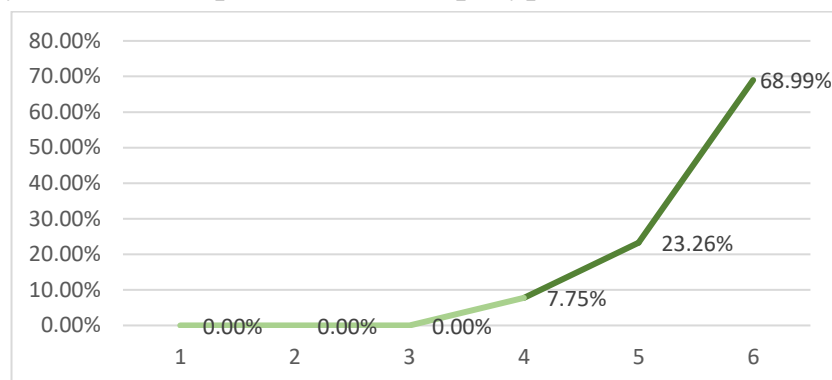
Фигура 39.
Значимост в използването на иновативни подходи в преподаването

Резултатите, представени на фигура 39., ясно показват предпочитанието на респондентите и важността на иновативните подходи в обучението. Както се вижда и от графиката категоричността в отговорите е в силно изразената висока скала на оценяване.

В продължение на темата за иновативните подходи на преподаване, помолихме участниците да посочат, доколко тези методи ги стимулират да търсят и знаят повече. Резултатите са представени на фигура 40.

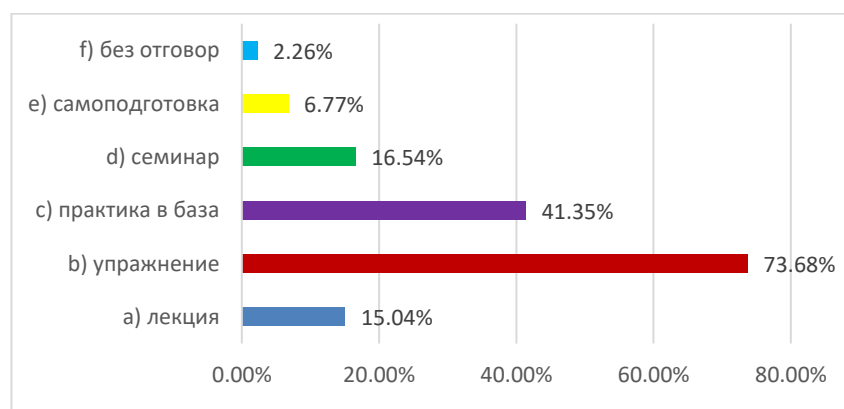
Фигура 40.
Стимул на иновативните подходи за търсене и знание от страна на респондентите

Както се вижда и тук, относителният дял на отговорите клони от средна към силно изразена висока степен на оценяване, т.е. иновативните подходи са силно стимулиращ фактор за мотивацията на студентите да бъдат активни в търсенето и знанието на повече. Тези показатели ни дават основание да приемем, че иновацията в методите, стила и начина на преподаване са по-скоро необходимост, отколкото мода. Това от своя страна повдига въпроса за подготовката и способностите на преподавателите, както и възможностите на материално-техническото осигуряване за ползването на иновативни методи. Може би, тази съществена за съвременното обучение тенденция следва да се вземе предвид при квалификацията на обучаващите и разпределението на ресурсите за преподаване.

Следващият въпрос има за цел да събере информация от респондентите относно формите на обучение, според които усвояват най-много теоретични знания.

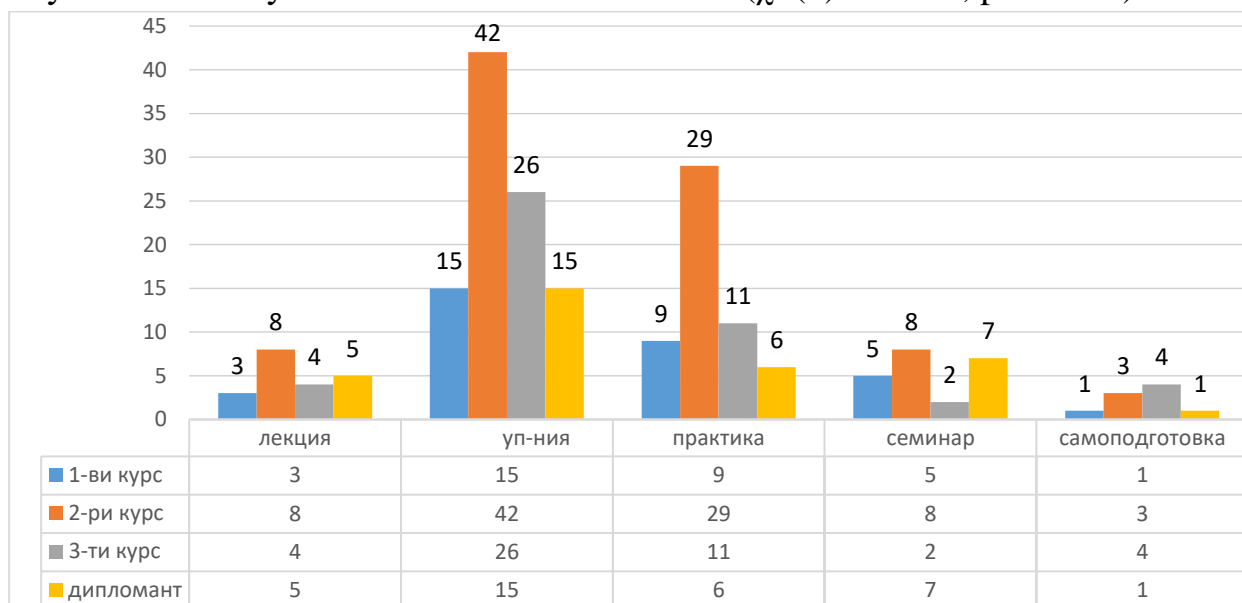
Фигура 41.
Ефективни форми за усвояване на теоретични знания

*Сборът от процентите е по-голям от 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор

С най-висок относителен дял на отговорите (73.68%) е посочена формата *упражнения*, следвана от формата *практика в база* (41.35%). С по-ниска полезност за усвояване на теоретични знания са относителните дялове на: *лекции* (15.04%) и *семинар* (16.54%), а самоподготовката е с най-ниски показатели (6.77%). Тези резултати ни дават основание да приемем, че формата на преподаване - *лекции* не е достатъчно ефективна за усвояване на теоретичния материал. Както се вижда и от отговорите, обучаваните разбират учебния материал при включени *упражнения*. Интересен е моментът, че *практиката в база* предхожда в пъти повече лекциите, като форма на обучение за теоретични знания. По всяка вероятност, тук става въпрос за профилиращите дисциплини, където по време на практика учащите успяват да разберат теоретичния замисъл на обучението. Това потвърждава факта, че в тази специалност практическата подготовка и реалната работна среда са от съществено значение за осъзнаването на теоретичния материал, неговото разбиране и запомняне.

При сравнителен анализ между курсовете спрямо формите на теоретично обучение се получи статистическа значимост ($\chi^2(1) = 5.710$; $p = 0.017$).

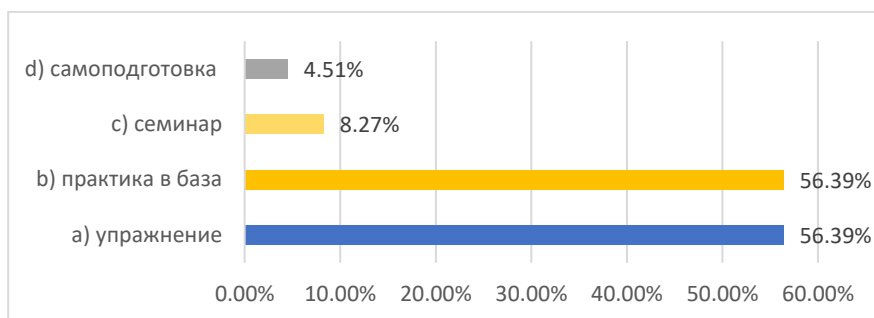

Фигура 42. Сравнителен анализ между курсовете на обучение спрямо формите за усвояване на теоретични знания

Анализът показва, че за студентите от всички курсове най-много теоретични знания се усвояват при формата *упражнения*, като при 2-ри и 3-ти курс това е най-силно изявено. (фигура 42) Считаме че, това е обяснимо с разширяването на кръгозора на учащите в следващ курс и осъзнаването на ползите от видовете форми на обучение.

След разглеждане на формите на обучение за теоретични знания, помолихме респондентите да посочат и чрез кои учебни форми усвояват най-много практически умения. Резултатите са представени на фигура 43.

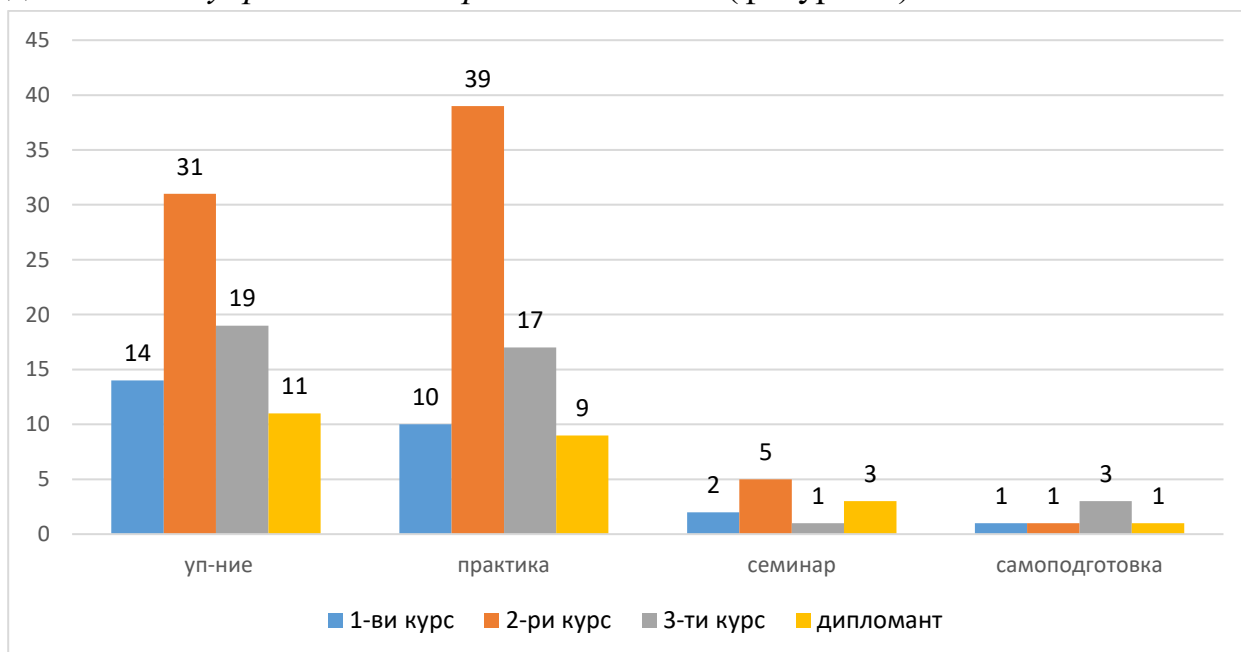
Фигура 43.
Ефективни форми за усвояване на практически умения

*Сборът от процентите е по-голям от 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор

Прави впечатление, че относителните дялове на *упражненията* (56.39%) и *практика в база* (56.39%) са еднакви по сила на значимост за развитие на практическите умения у обучаваните. Тези резултати, ни дават основание да приемем, че двете форми на обучение са ключови в развитието на професионалните навици и умения.

При сравнителен анализ между курсовете спрямо формите на обучение χ^2 разпределението показва статистическа значимост ($\chi^2(1) = 4.560$; $p = 0.014$), което означава, че при 1-ви курс най-ефективна за практически умения е формата *упражнение*; при 2-ри курс *практика в база*, а при 3-ти курс и дипломанти *упражнения* и *практика в база*. (фигура 44)

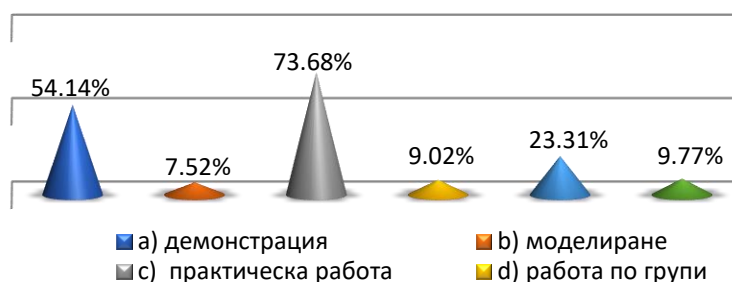

Фигура 44. Сравнителен анализ между курсовете на обучение спрямо формите за усвояване на практически умения

След разглеждане на формите на обучение, за нас, беше важно да разберем кои са и най-въздействащите методи на запаметяване в практическото и теоретично обучение.

В практическото обучение (фигура 45.) с най-високи стойности се отличават относителните дялове на класическите методи – *демонстрация* (54.14%) и *практическа работа* (73.68%).

Фигура 45.
Методи на практическо обучение

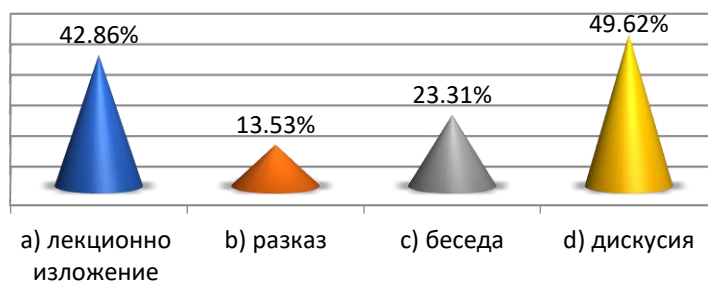

* Сборът от процентите е по-голям от 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор

Може да се приеме, че за практическото обучение тези методи си остават с най-добра резултатност.

При теоретичното обучение (фигура 46) с най-високи относителни дялове са: лекционното изложение (42.86%) и дискусиата (49.62%), в полза на последната.

Фигура 46.
Методи на теоретично обучение

* Сборът от процентите е по-голям от 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор

Това ни дава основание да приемем, че дискутирането като метод е предпочитан пред всички останали. Комуникационният момент с разсъждения и анализи по дадената тема, прави дискусиата по-привлекателна за теоретичното обучение.

Мотивирането на съвременните обучавани да учат и да искат да знаят повече е голямо предизвикателство за нас, като преподаватели. За това, поставихме и следващия въпрос, с цел да разберем кое успява да мотивира студентите да учат повече. Резултатите са представени на фигура 47.

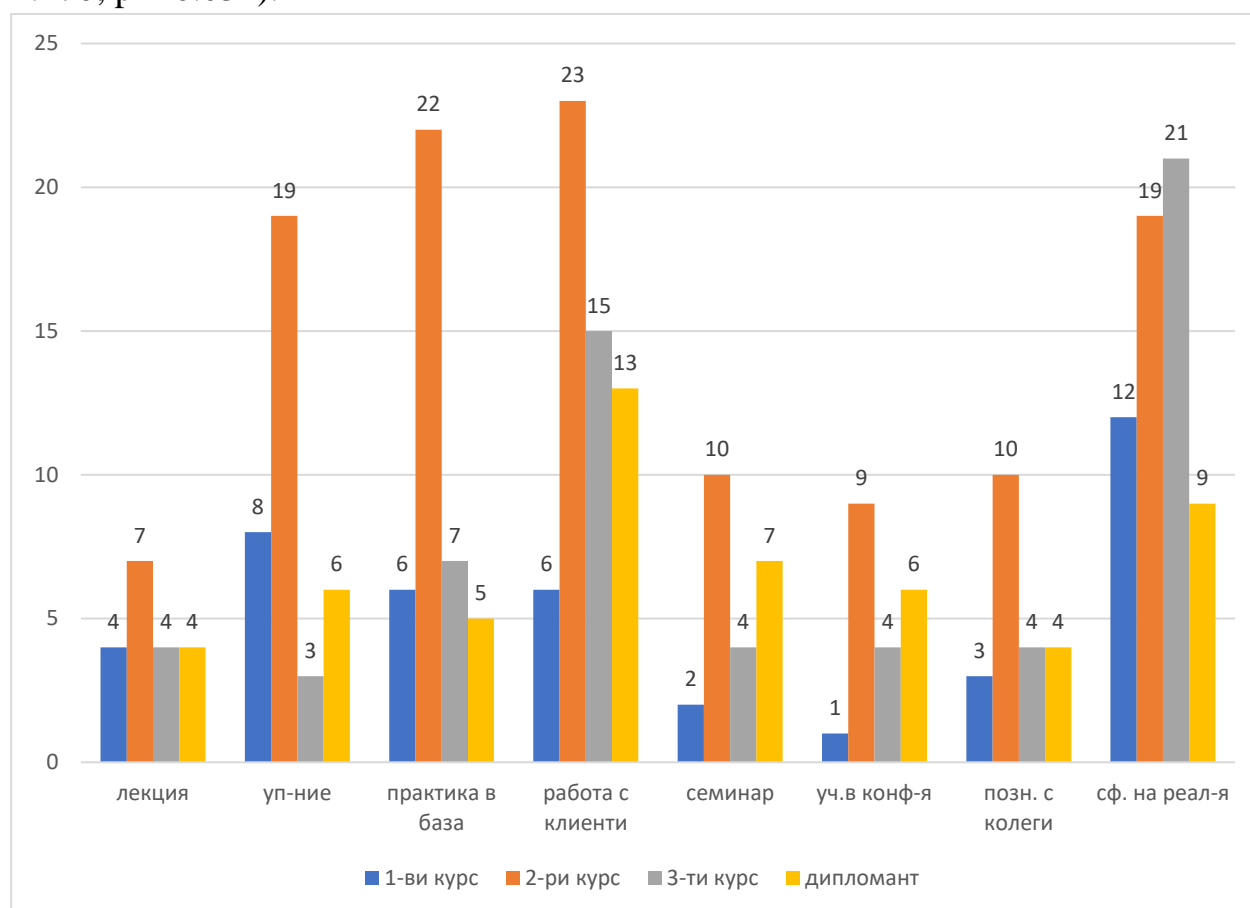
Фигура 47.
Мотивиращи фактори в обучението

* Сборът от процентите е по-голям от 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор

Като най-голям мотивиращ фактор за всички, отговорили на този въпрос, се оказва сферата на реализация (45.86%), следван от фактора работа с клиенти (42.86%). С най-малък относителен дял са факторите лекции (14,29%) и участия в научни конференции (15.04%). Средни по стойност относителни дялове имат упражненията (27.07%) и практиката в база (30.08%).

За да разберем как стои въпроса при отделните курсове, направихме сравнителен анализ между отговорите им за мотивиращите фактори ($\chi^2(1) = 4.470$; $p = 0.034$).

Фигура 48. Сравнителен анализ между курсовете на обучение и мотивиращите фактори

Прави впечатление, че за 1-ви курс най-силно изразен мотивиращ фактор е *сферата на реализация*, докато за останалите: 2-ри, 3-ти и дипломанти, факторът *работа с клиенти* е на първо място. Има изразена статистическа значимост между курса на обучение на студентите и отговорите им за мотивация. Това ни дава основание да приемем, че с израстването по курс обучаваните имат по-ясна представа относно мотивите им за учене, т.е. работата с клиенти е достатъчен мотив пред сферата на реализация като цяло.(фигура 48)

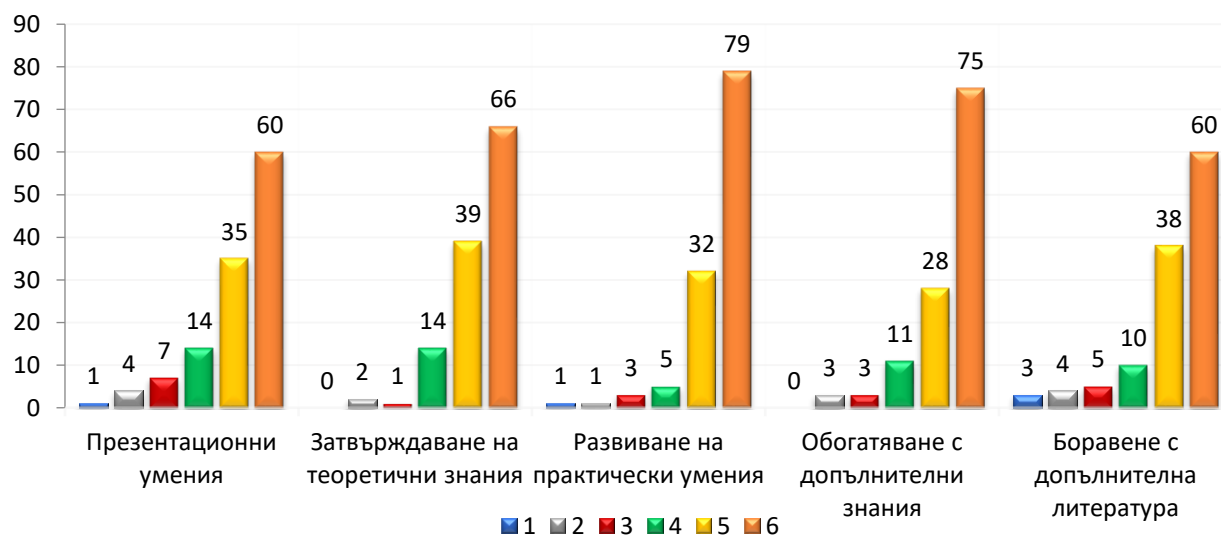
В заключение, помолихме респондентите да уточнят начините, по които ги мотивират посочените от тях фактори. Свободните отговори са представени в таблица 11.

Таблица 11. Отговори на респондентите, относно начините за мотивация на различните фактори

Отговор	брой	отн.д.
иновативна апаратура, работа с дерматолози, удовлетворение от добре свършена работа (сфера на реализация); упражненията и практиките ме мотивират за това, че има възможност за реална работна среда за упражняване; желание за професионално развитие; начинът на обучение, очакванията, които мисля че ще постигна, амбициозността (упражнения, практика); реализация, заплащане, респект; участия в семинари и конференции мотивира за още; намиране на доходоносна работа;	29	21,80%
без отговор	104	78,20%
Общо	133	100,00%

Макар и ¼ от респондентите да са посочили своите уточнения, то те са напълно достатъчни, за да се видят ясните обосновки за мотивиращия ефект в обучението.

Един от най-често ползваните методи на обучение в специалността е самоподготовката в изпълнението на конкретни задачи. С цел да разберем дали обучаваните осъзнават ползите от този подход ги помолихме да оценят всяка една от тях. Резултатите са представени на фигура 49.

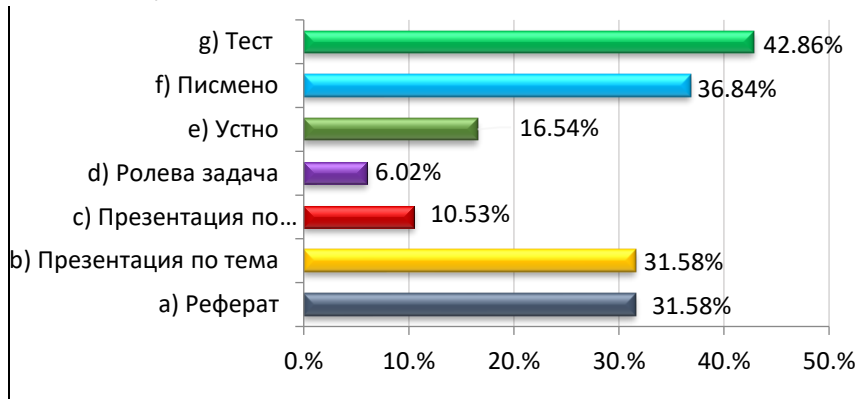
Фигура 49. Оценка на ползите от изпълнението на самостоятелно подготвена задача

Прави впечатление, че като цяло всички ползи са с оценки във високата скала, като най-отличаващ е относителния дял на *развиване на практически умения* (79 бр. „6“) и *обогатяване с допълнителни знания* (75 бр. „6“). Това ни дава основание да приемем, че ползите които ние целим да постигнем от прилагането на самостоятелно подготвени задачи се осъзнават и от самите

обучавани. По този начин се потвърждава ефективността на нашия подход в използването на тази форма на обучение.

В следващата част от разглежданите педагогически аспекти се цели да се събере информация относно това, какви форми на изпитване по теоретична практическа част, предпочитат обучаваните.

Фигура 50.
Предпочитани форми на изпит по теория

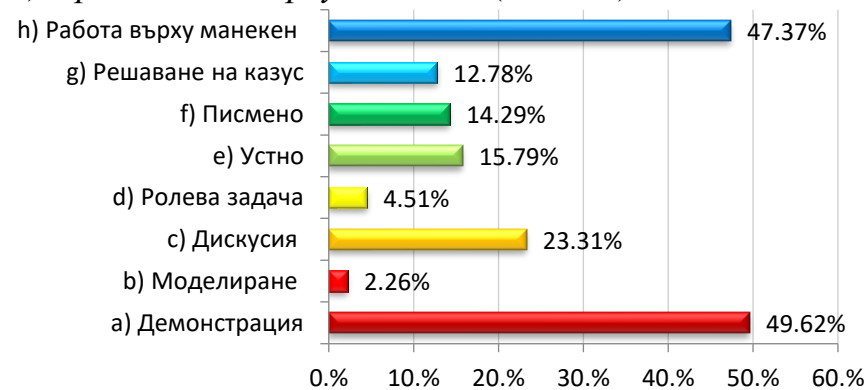

*Сборът от процентите е по-голям от 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор

От получените резултати се вижда, че за изпита по *теория* студентите предпочитат *тест* (42.86%) и *писмено изпитване* (36.84%). (фигура 50.) Предвид ниският относителен дял на *устното изпитване* (16,54%) не можем да твърдим, че студентите не искат да говорят устно, защото формата *презентация по тема* е с относително висок дял (31.58%). Тази съпоставка, по-скоро пояснява, че не устното говорене не се предпочита, а начинът по който протича е важен – чрез презентация. Друг, предпочитан вариант за изпитване е рефератът (31.58%). Не е случайно съпадението и двете форми (*презентация по тема* и *реферат*) да са еднакво предпочитани. Удобството при тях е, че студентът се подготвя само по една тема, може би и за това са толкова желани.

При практическите форми на изпитване, обучаваните предпочитат най-много *демонстрацията* (49.62%) и *работата върху манекен* (47.37%).

Фигура 51.
Предпочитани форми на изпит по практика

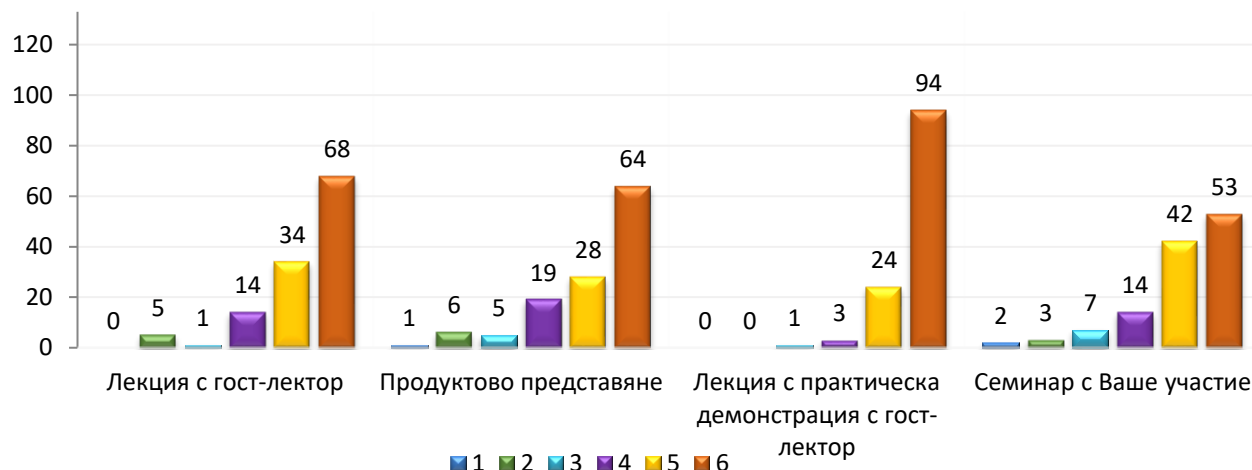

*Сборът от процентите е по-голям от 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор

Също така, се предпочита и *дискусията* (23.31%). Тук отново прави впечатление, че *решаването на казус; ролевата задача, както и моделирането*

са по-малко предпочитани, подобно на формите при изпита по теория. По всяка вероятност тези форми затрудняват повече студентите по време на тяхното представяне по време на изпит.

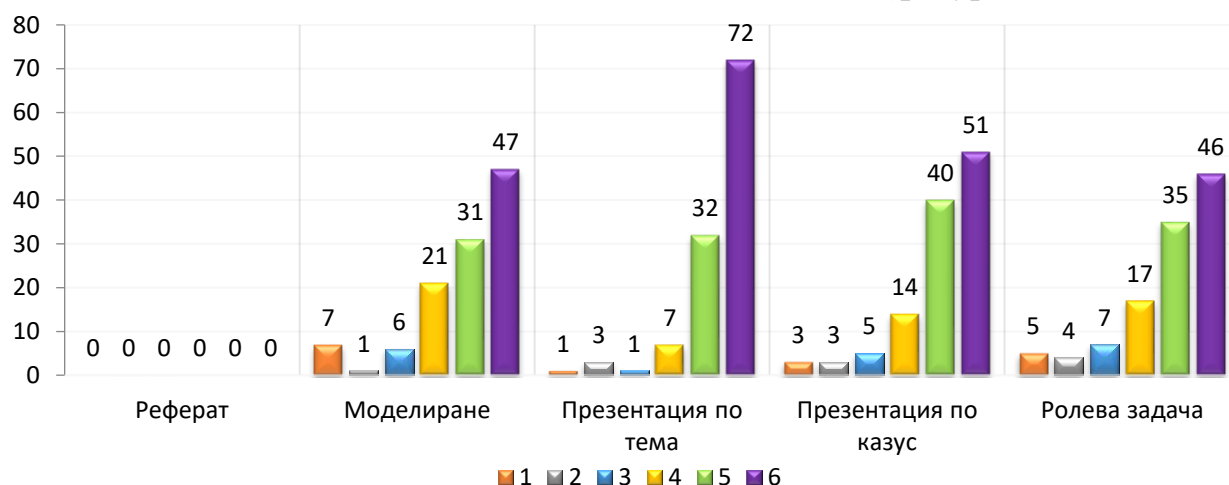
В обучението на специалност „Медицинска козметика“ е силно застъпена семинарната форма. Предвид разнообразните начини на протичането ѝ, помолихме обучаваните да дадат своите оценки на всеки един от тях. (фиг. 52)

Фигура 52. Оценка на различните форми семинари

С най-висок относителен дял на оценки във високата скала се очертава семинарът *лекция с практическа демонстрация с гост-лектор* (94 бр. „6“). Семинарите *продуктово представяне* и *лекция с гост-лектор* са със сравнително еднакво оценяване, с акцент във високите оценки. С добър дял на високите оценки е и *семинар с ваше участие*.

Друг, ключов момент в обучението на студентите е използването на различни форми на самостоятелна подготовка. За да разберем каква е нагласата на обучаваните спрямо видовете задачи и форми на самостоятелна подготовка, ги помолихме да оценят всяка една от тях. (фигура 53)

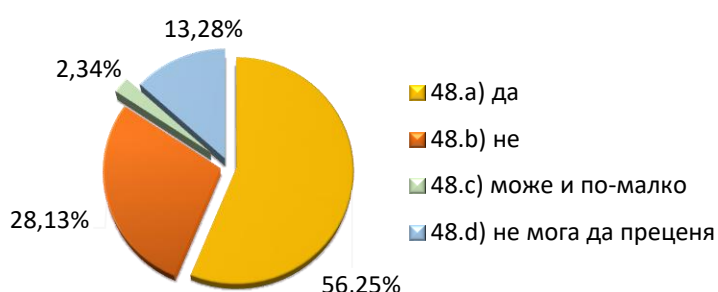

Фигура 53. Оценка на различните форми на изпълнение на самостоятелна задача

От представените резултати се вижда, че предпочитана форма за самостоятелно изпълнение на задача е *презентация по тема* (72 бр. „б“), следвана от *реферат* (63 бр. „б“). Тук иновативните форми също са оценени във високата скала, но прави впечатление, че отново са предпочитани на по-заден план, така както и при изпитните форми. Безспорен е фактът че, всяко задание си има своята сложност на изпълнение, както и полезност при неговото реализиране. Според нас, улеснението не би довело до градивно и качествено обучение. За това, считаме че, всички разгледани форми следва да продължат да се ползват, та дори и да се развиват и усъвършенстват в процеса на работа.

Практическото обучение в базите по практика е съществена част от подготовката на кадрите в специалността. За целта, попитахме респондентите дали часовете по практика са им достатъчни.

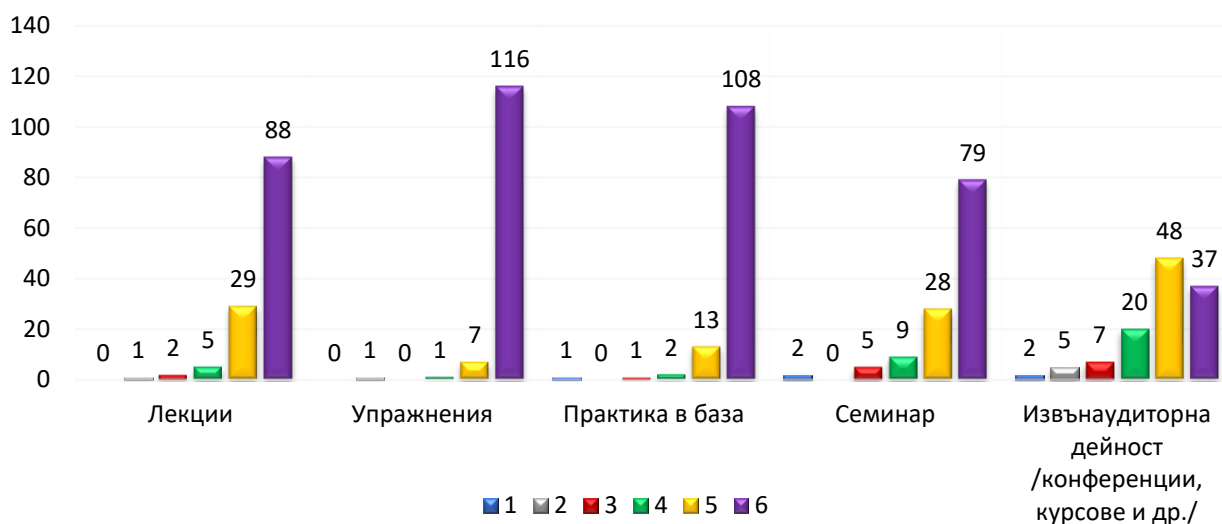
Фигура 54.
Достатъчност на часовете в бази по практическа подготовка

Резултатите показват, че около $\frac{1}{2}$ от отговорилите респонденти определят времето за практика като достатъчно (56,25%), докато приблизително $\frac{1}{4}$ от тях не са удовлетворени (28.13%) от хорариума часове, т.е. не са им достатъчни. Много малък е относителният дял на тези, които не могат да преценят или не са им необходими толкова часове. Считаме че, следва да се създаде опция за допълнителен практикум за тези обучавани, които искат и имат нужда от повече. Практиката показва, че, алтернативи като „*Студентски практики*“ по програма на МОН са полезни за тази цел, но не и достатъчни. Може би, възможността за платени летни стажове би била по-добра алтернатива за развитие на потенциала на обучаваните, с полезност и за пазара на труда.

За да добием представа за активността на обучаваните относно присъствието им в учебния процес, ги помолихме да посочат тяхната посещаемост при отделните форми на обучение (6 означава висока степен на посещаемост, а 1 ниска степен). (фигура 55)

От получените резултати се вижда че, относителният дял на *упражненията* (116 бр. „б“) и *практиката в база* (108 бр. „б“) е най-висок. Посещаемостта на *лекциите* и *семинарите* е приблизително еднаква, като с най-ниска активност се очертава присъствието в *извънаудиторни дейности* (конференции, курсове и др.).

Фигура 55. Активност в присъствието на обучаваните при отделните форми на обучение

От тези показатели не можем да определим дали това се дължи на заинтересованост и мотивация от страна на студентите. Но, със сигурност възниква необходимостта от по-задълбочено проучване на по-малко посещаваните форми на обучение, с цел да се намерят причините и да се вземат решения за тяхното коригиране.

В настоящото проучване, за нас, беше изключително важно да разберем мнението на студентите относно необходимите подобрения, касаещи учебния процес. За целта помолихме респондентите да посочат предложения за подобряване на теоретичната и практическа част на обучението им.

Таблица 12. Предложения на обучаваните за необходими промени в теоретичното обучение

Отговор	брой	Отн.д.
по-задълбочени обяснения; повече дискусии; повече презентации; видео материал; повече достъпност до лекциите онлайн; електронна библиотека; международни семинари, следдипломни квалификации, учебни материали; осигуряване на още учебни помагала;	48	36,09%
без отговор	85	63,91%
Общо	133	100 %

Макар и ниската активност на респонденти (36,09%), направените предложения показват заинтересованост на респондентите за подобряване на теоретичния модел на обучение. Прави впечатление желанието на обучаваните за развитие на лекциите в електронен формат, включително възможността им за достъп на електронна платформа. Друг, очертаващ се фактор се явява необходимостта от повече учебни помагала, както и изявеното желание за следдипломни квалификации.

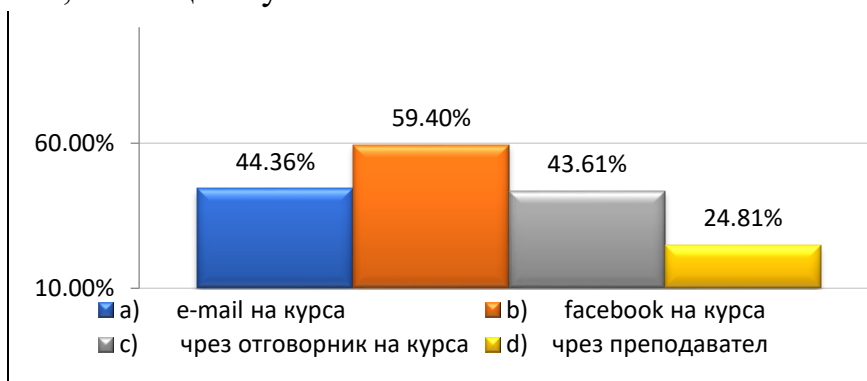
Таблица 13. Предложения на обучаваните за необходимите промени в практическото обучение

Отговор	брой	Отн.д.
повече повтаряне на упражненията; индивидуално внимание; увеличаване броя на часовете; повече уреди, повече пространство, повече време за практика; обмяна на опит с други университети с тази специалност; повече преподаватели, за да обръщат внимание на студентите	48	36,09%
без отговор	85	63,91%
Общо	133	100 %

И тук активността на респондентите е с относителен дял 36, 09%, което по всяка вероятност означава, че това са същите заинтересовани обучавани, които са дали предложения и за теоретичната част. В случая, за разлика от теорията, се наблюдава желанието на респондентите за повече учебно време за упражнения и практика, с акцент на индивидуалното внимание и работа. За да се постигне това, е необходимо групите да бъдат с не повече от 8 човека на преподавател - при упражненията и до 4 човека на база с един кабинет, както и осигуряването на достатъчно материал и време за практическа работа.

За успешното протичане на един процес, съществен момент се очертава самата организация. Това важи в пълна сила и за учебния процес, характеризиращ се с една комплицирана сложност, която изисква многостранно сътрудничество за създаването на една добре работеща и организирана система. В тази връзка, информираността на обучаваните е ключов фактор в сработването на процеса. За това, помолихме участниците да посочат начините, по-които най-често се информират по отношение на организационните въпроси, касаещи обучението им.

Фигура 56.
Начини за информиране на обучаваните относно организационни въпроси

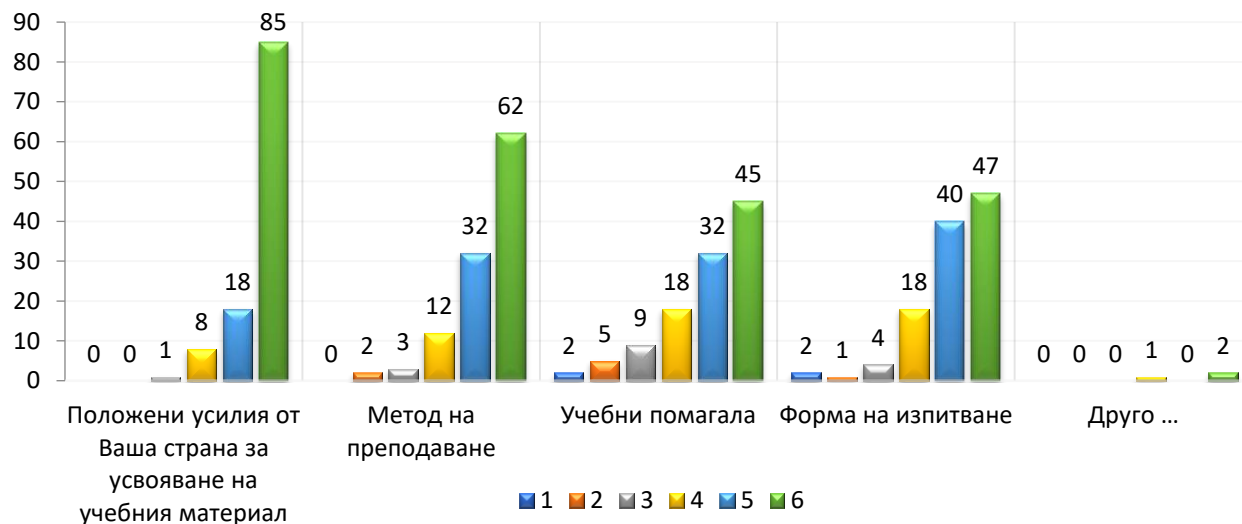

* Сборът от процентите е по-голям от 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор

Прави впечатление, че най-често предпочитано е информирането чрез създадена група на курса в социална мрежа (Facebook)-59.40%. Следващите по значимост и предпочитание начини са: *e-mail* на курса (44.36%) и *чрез отговорник на курса* (43.61%). Електронните средства за комуникация имат и едно съществено голямо предимство пред устната комуникация – писмената

форма. Така, вероятността да се пропусне или обърка информацията е изключително малка, за разлика от устното обяснение. Чрез електронните формати комуникацията става бързо и навременно, но е ангажирана с ползването на електронни средства.

Следващият въпрос е с цел да събере информация относно самопреценката на респондентите за факторите, които имат тежест в успеваемостта им при изпитните сесии. (фигура 57)

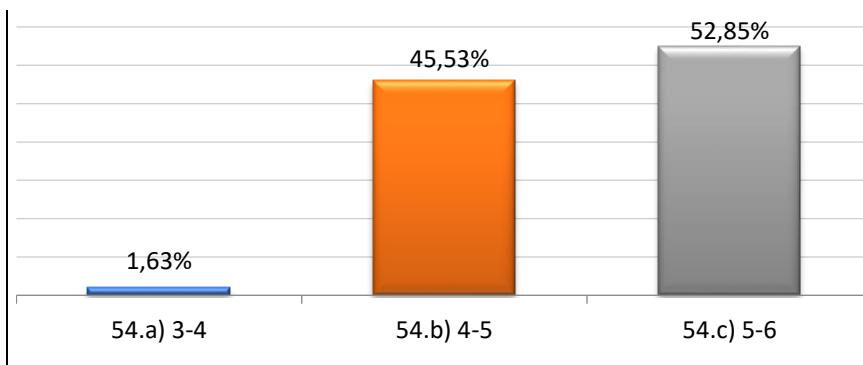

Фигура 57. Оценка на факторите, които имат тежест в успеваемостта на обучаваните при изпитните сесии

Получените резултати показват, че относителният дял на *самостоятелно положените усилия* е най-висок (85 бр. „6“). Втори по значимост на успеваемостта е посочен *метода на преподаване*, докато *учебните помагала* и *форми на изпитване* са с по-ниски показатели. Това ни дава основание да приемем, че респондентите осъзнават тежестта на собствените си усилия при подготовката за изпити. Относно факторът *метод на преподаване* се очертава като важен за успеваемостта на студентите при изпитните сесии и следва да бъде развиван.

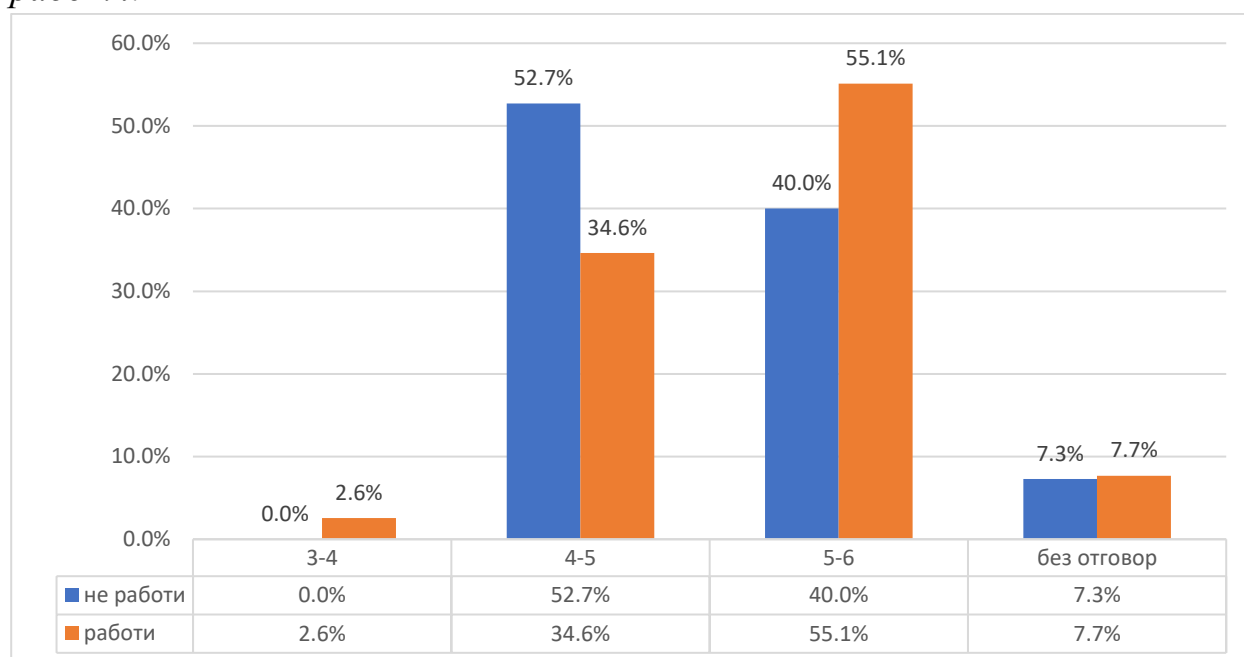
В края на анкетното проучване, решихме да попитаме студентите за средният им успех от последната изпитна сесия. Целта беше да разберем какво е нивото на успех на обучаваните, спрямо приетия стандарт за оценяване при изпитна сесия.

Фигура 58. Среден успех на респондентите през последната им изпитна сесия

Според получените резултати близо ½ от респондентите са с висок успех (52,85%) и по-малко от половината са с успех между добър и много добър, като едва 1,63% са посочили среден успех. Тези показатели ни дават основание да приемем, че изучаването на тази специалност е с висока степен на мотивация, а учебният процес дава добра успеваемост в подготовката на обучаваните.

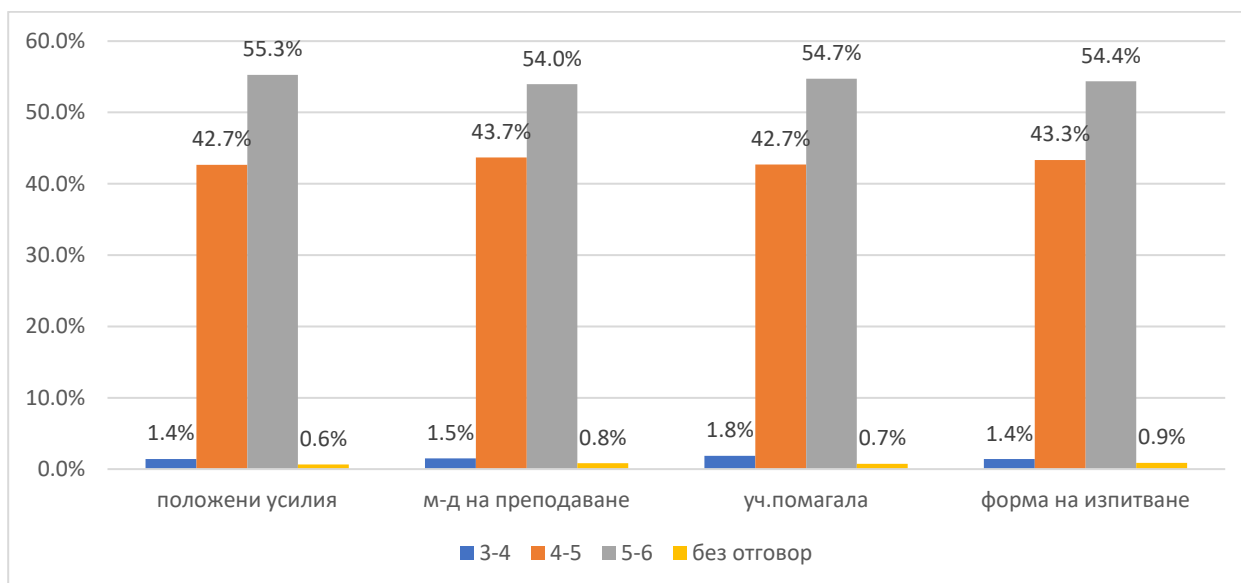
За да разберем дали успеха на обучаваните зависи от работната ангажираност, направихме сравнителен анализ между *посочения успех* и фактора *работя/не работя*.

Фигура 59. Сравнителен анализ между *успеха* и фактора *работя/не работя*

Резултатите показват, че неработещите са с успех по-нисък от работещите (52.7<55.1). Незначителен е дела на студентите с нисък успех (3-4) - 2.6% и то само работещи. Получен е висок дял на коефициент на корелация между работещи и неработещи студенти по отношение на успеха (0.75, с критерий близо до 1). В тази анкетна извадка, работещите обучавани показват по-висок успех спрямо неработещите. При направен Chi-Square Tests анализ, χ^2 разпределението показва липса на статистическа зависимост между работата и успеха ($\chi^2 (9) = 15.521$; $p = 0.078$), т.е. при този обем на извадка успехът не зависи от работата. Резултатите от анализа на тази анкетна извадка, ни дават основание да приемем, че работещите са по-активни и мотивирани в ученето, отколкото неработещите. Но, това не може да бъде прието за общо заключение, поради липсата на статистическа зависимост към този обем на извадката. Необходимо е увеличаване броя на анкетираните и тогава би могло да се търси зависимост с χ^2 метода.

В продължение на разглеждането на успеха, решихме да направим и сравнителен анализ между *посоченият успех* и *факторите, влияещи при изпитните сесии*.

Фигура 60. Сравнителен анализ между *успеха* и факторите, влияещи при изпитните сесии

В отговорите се наблюдава една праволинейна тенденция на студентите с *успех 4-5 и 5-6* (фигура 60), като с незначителни разлики при студенти с *успех 4-5* се откроява дела на *форма на изпитване* с 43.7% и с незначителни разлики при студенти с *успех 5-6* се откроява дела на *положените усилия* с 55.3%. При студентите с *успех 3-4* с най-висок дял се откроява фактора *учебни помагала* (1.8%). При направен Chi-Square Tests анализ, χ^2 разпределението показва силна статистическа зависимост между средния успех и факторите за успех ($\chi^2(12) = 66.168$; $p = 0.000$), т.е. в 99% от случаите средният успех напълно се влияе от факторите.

За да добием представа за нагласите на респондентите относно продължаваща квалификация след колежанско образование, ги попитахме дали им е необходимо създаване на следдипломно обучение/специализация към структурата на университета. (фигура 61)

Фигура 61.
Необходимост от следдипломно обучение към структурата на университет

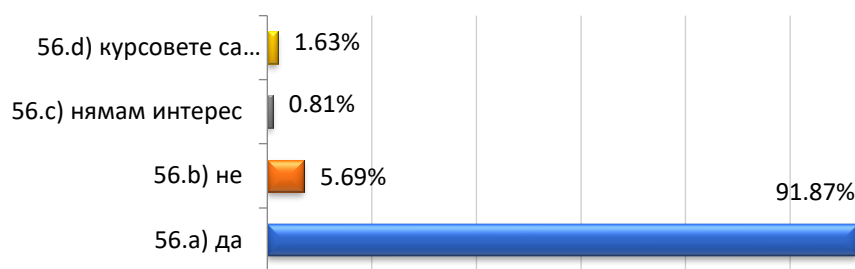

От общо **123** броя отговорили респонденти **67.48%** от тях са на мнение, че е необходимо създаването на следдипломно обучение/специализация към структурата на университет. Този показател ни дава основание да приемем, че желанието за продължаващо обучение сред респондентите е изключително голямо. Това следва да се вземе предвид като опорна точка за разработване на програми за допълнителна квалификация в структурите на университетите.

В заключение на анкетното проучване, за нас, беше важно да разберем каква е и нагласата на обучаваните за по-висока степен на образование в направлението по специалността.

Фигура 62.

Желание на респондентите за по-висока степен на образование по специалността

От 123 броя отговорили респонденти **91.87%** считат за необходимо да има възможност за придобиване на по-висока степен на образование по специалността. Това е категоричен показател за желанието на обучаваните да имат възможност за академично израстване. В тази насока, в някои европейски страни има разработени програми за следваща степен на образование (3+2), които биха могли да бъдат пример за създаването на такива и у нас.

2. АНКЕТНО ПРОУЧВАНЕ – ПОТРЕБИТЕЛИ НА КАДРИ

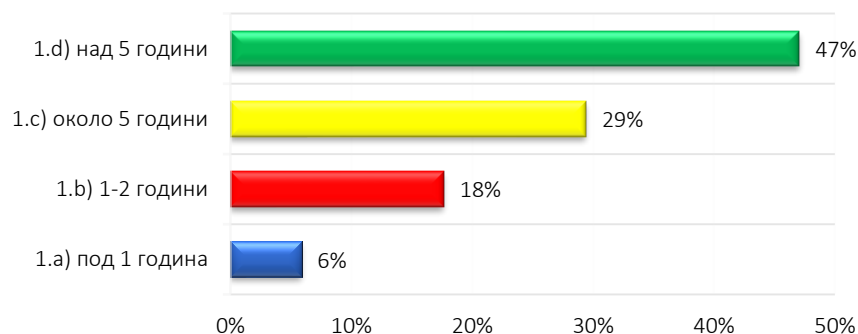
В групата на анкетиранияте *потребители на кадри* са включени – наставници, работодатели, колеги и бизнес партньори. Всички анкетирани са преки участници в учебния процес като: гост-лектори; наставници в бази по практика; съорганизатори на различни извънаудиторни форми на обучение и др.

Разглежданите аспекти в анкетата обхващат социални; учебни и засягащи пазара на труда фактори. Данните са представени чрез таблици и графики, като за някои от въпросите са направени съпоставки и сравнителен анализ между отделните компоненти.

С цел да разберем задълбочени и обективни ли са отговорите на респондентите, относно разглежданите аспекти, решихме да ги попитаме от колко време познават студенти/възпитаници на специалността. Резултатите показват, че по-големите относителни дялове са на респондентите, които познават студенти/възпитаници на специалността около над 5 години.

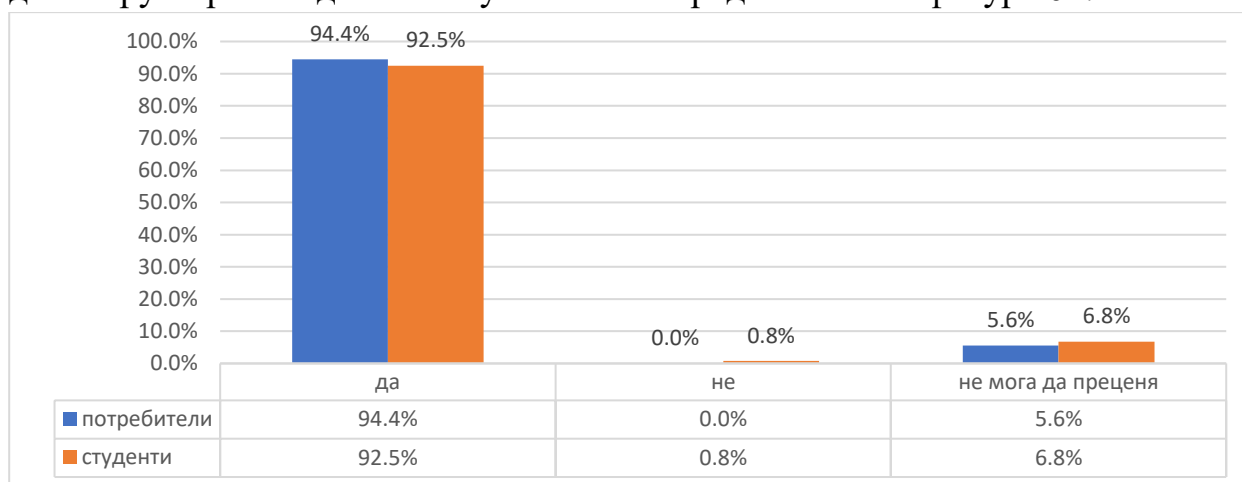
Фигура 63.

Период на познаване на студенти/възпитаници на специалността от потребителите на кадри

Това ни дава основание да приемем, че анкетираните са достатъчно компетентни да имат отношение към проучването на дисертацията и взимането предвид на тяхното мнение.

Следващият въпрос имаше за цел да разбере, както при обучаваните, така и при потребителите на кадри, дали според тях обучението в специалността допринася за професионалното израстване на кадрите в обществото. За целта направихме сравнителен анализ между отговорите на двете групи респонденти. Резултатите са представени на фигура 64.

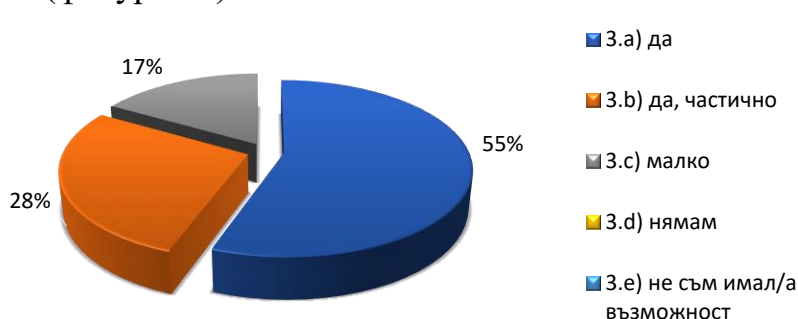

Фигура 64. Сравнителен анализ на мнението на двете групи респонденти относно професионалното израстване на кадрите

Наблюдава се изразена положителна нагласа в отговорите и на двете групи анкетираните. Изявена е силна статистическа значимост ($\chi^2(2) = 177; p = 0.009$), като се доказва положителното отношение на *обучавани* и *потребители на кадри* към обучението. Това ни дава основание да приемем, че обучението е високо ценено и от двете страни, което потвърждава за пореден път неговата необходимост.

В продължение на анкетното проучване, за нас беше важно да разберем дали анкетираните, като участници в учебния процес, имат пряко наблюдение върху неговата организация. (фигура 65)

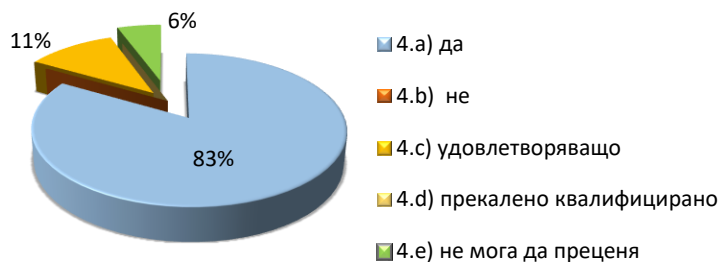
Фигура 65.
Пряко наблюдение на респондентите върху организацията на учебния процес

Резултатите показват, че по-голямата част от респондентите (55% и 28%) имат пряко наблюдение относно учебния процес и неговата организация. Това потвърждава още веднъж компетентността на анкетираните, за целите на проучването ни.

Като потребители на кадри и познаващи добре професионалната среда, попитахме респондентите дали обучението в специалността отговаря на съвременните нужди на обществото. Отговорите са представени на фигура 66.

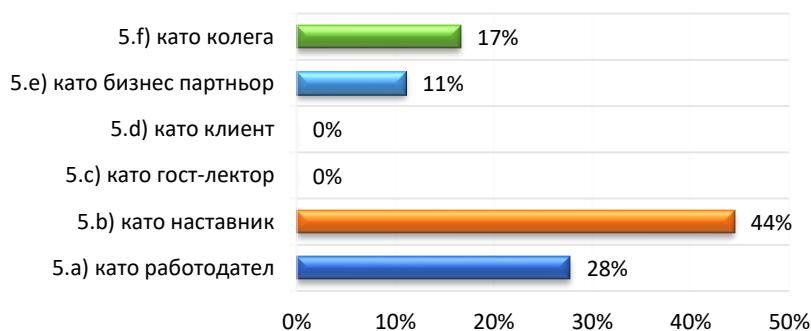
Фигура 66.
Мнение на респондентите относно обучението и съвременните нужди на обществото

С най-висок относителен дял са отговорите на анкетиранияте (83%), според които обучението е адекватно и отговаря на съвременните нужди на обществото. Резултатите ни дават основание да приемем, че актуалността в подготовката на кадри е на добро ниво и осигурява предлагането на компетентни грижи за обществото.

За да разберем какви са взаимоотношенията между обучаваните и потребителите на кадри, попитахме респондентите от каква позиция познават обучаваните. Резултатите са представени на фигура 67.

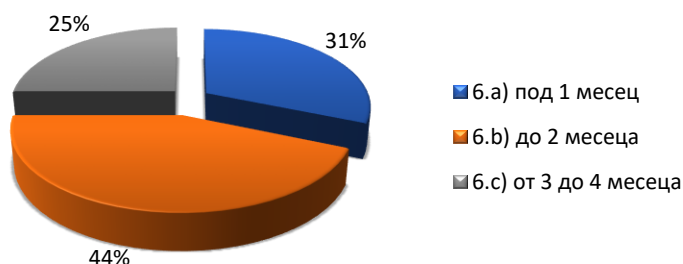
Фигура 67.
Взаимоотношения между обучавани и потребители на кадри

От получените отговори се вижда че, с най-висок относителен дял са наставниците (44%), следвани от работодателите (28%). Другите посочени взаимоотношения са като колеги (17%) и бизнес партньори (11%). Тези показатели сочат, че по-голямата част от респондентите са преки участници в учебната подготовка и имат пряко наблюдение върху реализацията и компетентността на кадрите.

Следващият въпрос имаше за цел да разбере мнението на респондентите относно това, какъв е периода за адаптация на завършилите в работната среда, с адекватно изпълнение на работните им задължения. (фигура 68)

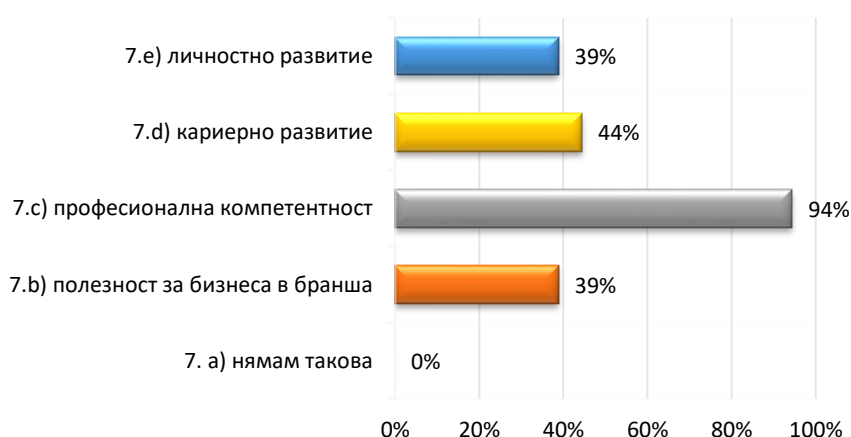
Фигура 68.
Период на адаптация на завършилите към работната среда

Резултатите показват, че периода за адаптация към работните условия и задължения е средно до 2 месеца (44%). Като не малка част от респондентите (31%) посочват дори срок под 1 месец. Тези показатели ни дават основание да приемем, че подготовката на кадрите е на изключително добро ниво, което позволява по-бързото им адаптиране в работната среда. Това говори и за ефективността на методите, ползвани в учебния процес. Което означава че, в обучението паралелно с развитието на професионалните знания и умения се развиват и личностните качества на обучаваните, правейки ги гъвкави и способни за навременна адаптация. Безспорен момент е фактът, че това е изключително полезно за пазара на труда и кадрите и има силен икономически принос.

Един от основните моменти при реализацията на обучаваните е дали те покриват очакванията на пазара на труда. За това, помолихме респондентите, в качеството си на *потребители на кадри*, да посочат какви очаквания имат към завършилите специалността възпитаници. (фигура 69)

Фигура 69.
Очаквания на потребителите към завършилите специалността кадри

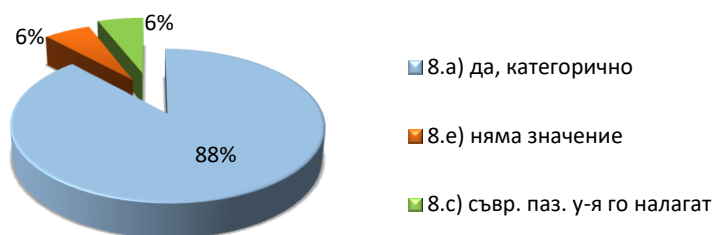

*Сборът от процентите е по-голям от 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор

Данните сочат като най-голям относителен дял (94%) очакването за професионална компетентност. Следващото по значимост очакване е кариерното развитие (44%), а с равни дялове се нареждат полезност за бизнеса в бранша и личностното развитие (39%). Считаме че, потребителите на кадри основно изискват завършилите тази специалност да бъдат добре подготвени в професионален аспект и да имат желанието за израстване в кариерата, т.е. да се развиват. Също така, се вижда, че респондентите ясно осъзнават полезността от тези кадри в развитието на бизнеса, като не на последно място очакват от тях да имат и стремеж за личностно развитие.

С цел да уточним значението на степента на образование при подготовката на кадри в специалност „Медицинска козметика“, анкетираните бяха помолени да отговорят на следния въпрос “Считате ли за необходимо да има обучение на тези кадри в структура на висшето образование“.

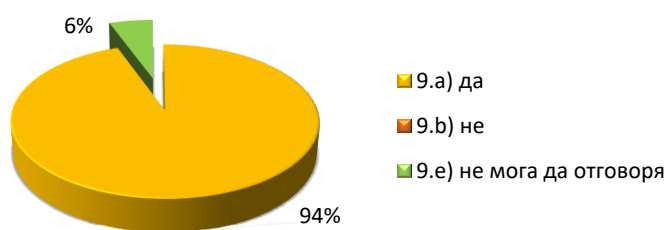
Фигура 70.
Значение на обучението по специалността в структурата на университет

Категоричността в отговорите е ясно изразена (88%). Този резултат ни дава основание да считаме че, за *потребителите на кадри* е от съществено значение обучението да се осъществява в структурата на висшето образование. За тях, това е гаранция за добра подготовка на кадрите, което пряко е свързано с успеваемостта им на пазара на труда, а от друга страна и с развитието на бизнеса в бранша.

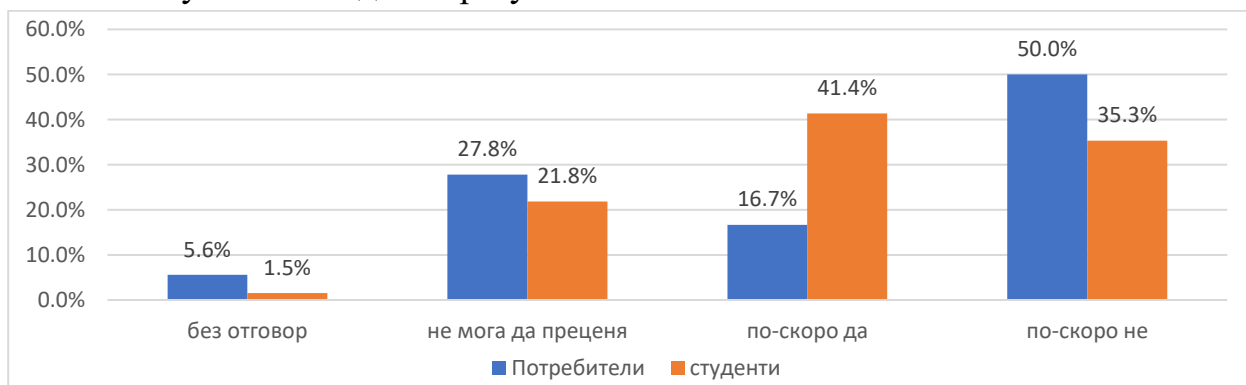
В продължение на разглеждането на темата за реализация на кадрите, попитахме респондентите, дали биха наели на работа от завършилите тази специалност. Резултатите са представени на фигура 71.

Фигура 71.
Наемане на работа на обучавани от потребителите на кадри

Високият дял на положително отговорилите респонденти (94%) ясно показва желанието и нагласата им в наемането на работа на кадри, завършили специалност „Медицинска козметика“, с висше образование. Това потвърждава и предишните отговори на респондентите относно значимостта на обучението и подготовката на кадрите.

Като участници в учебния процес, попитахме и двете групи респонденти (*обучавани* и *потребители на кадри*), дали според тях има съществени пропуски и недостатъци в учебните програми на обучението. Чрез сравнителен анализ получихме следните резултати:

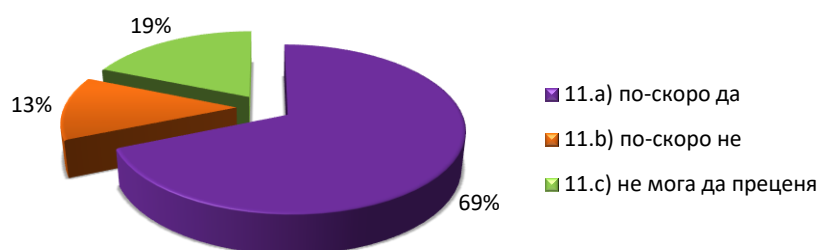

Фигура 72. Сравнителен анализ между двете групи респонденти относно мнението им за учебните програми

Коефициентът на корелация (**0.56**, близка до **0.75**) показва средна по сила зависимост в отговорите. Преобладаващият отговор при обучаваните е „*ДА*“, докато при потребителите на кадри преобладава отговор „*НЕ*“. Почти еднакво е мнението и на двете групи респонденти в *липсата на преценка*. Според Chi-Square Tests има изразена статистическа зависимост ($\chi^2 (7) = 151$; $p = 0.000$), което означава, че високата взискателност на студентите е правопрпорционална на високата положителна оценка на потребителите спрямо учебния процес.

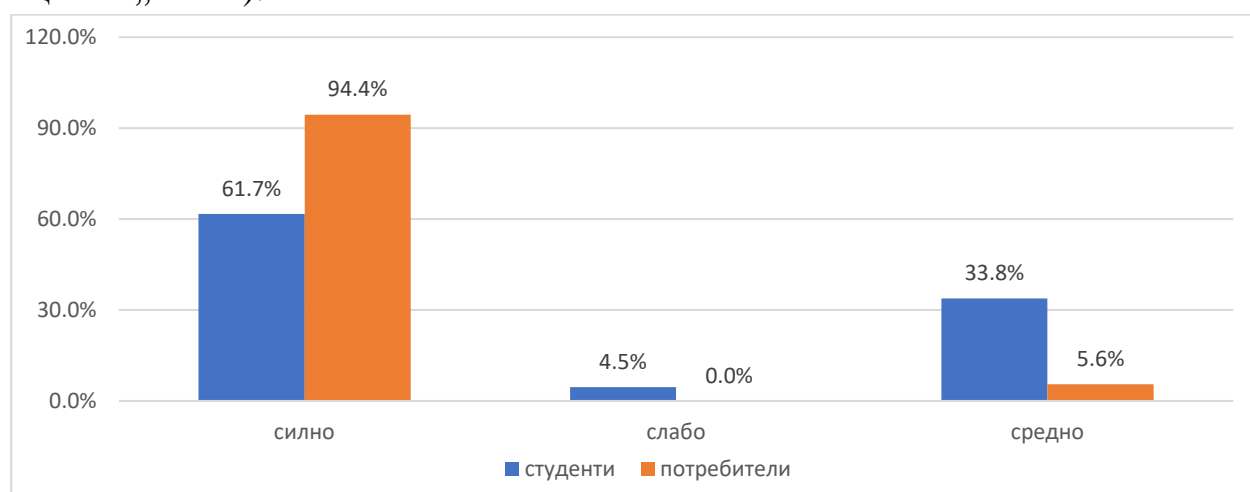
Следващият въпрос имаше за цел да разбере, какво е мнението на потребителите на кадри относно това, дали преддипломният стаж е достатъчен за придобиване на увереност и самостоятелност на кадрите при изпълнение на професионалните им задължения.

Фигура 73.
Мнение на потребителите на кадри за достатъчността на преддипломния стаж

От получените резултати се вижда, че по-голямата част от анкетираните (69%) считат преддипломния стаж за достатъчен в придобиването на увереност и самостоятелност у обучаваните. Това ни дава основание да приемем, че организацията и качеството на провеждане на преддипломния стаж са на добро ниво.

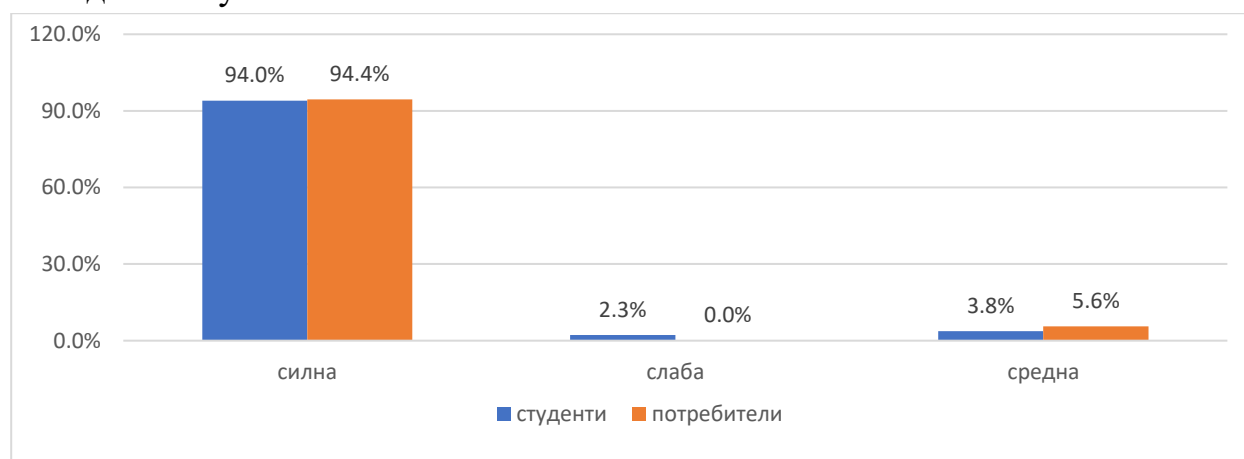
След запитване при *обучаваните*, решихме да попитаме и *потребителите на кадри* за мнението им относно актуалността на изучаваните дисциплини. (силно означава оценки „5 и 6“; средно - оценки „3 и 4“ и слабо - оценки „1 и 2“).

Фигура 74. Сравнителен анализ между мненията на обучавани и потребители на кадри относно актуалността на изучаваните дисциплини

Наблюдава се ясно изразена позитивност при мнението на *потребители на кадри* (94.4%) и *обучавани* (61.7%), като единствено при вторите има слаба нагласа (4.5%) и висок относителен дял за средна оценка (33.8%). Спрямо полученият коефициент на корелация (**0.88**, критерий близо до **1**) има силна връзка в отговорите и на двете групи респонденти. Считаме че, на лице е единомислие между двете групи относно доброто ниво на актуалност на изучаваните дисциплини, като прави впечатление и по-високата критичност на обучаваните. Тези резултати показват, че амбицията на обучаваните за подготовката им в най-добра степен ги кара да бъдат и по-взискателни. Но, опитността на потребителите и по-широкият им мироглед дават по-обективна преценка по въпроса.

За нас, беше важно да разберем мнението и на двете групи респонденти относно важността в нагласата на преподавателя за прилагането на иновативни методи на обучение.

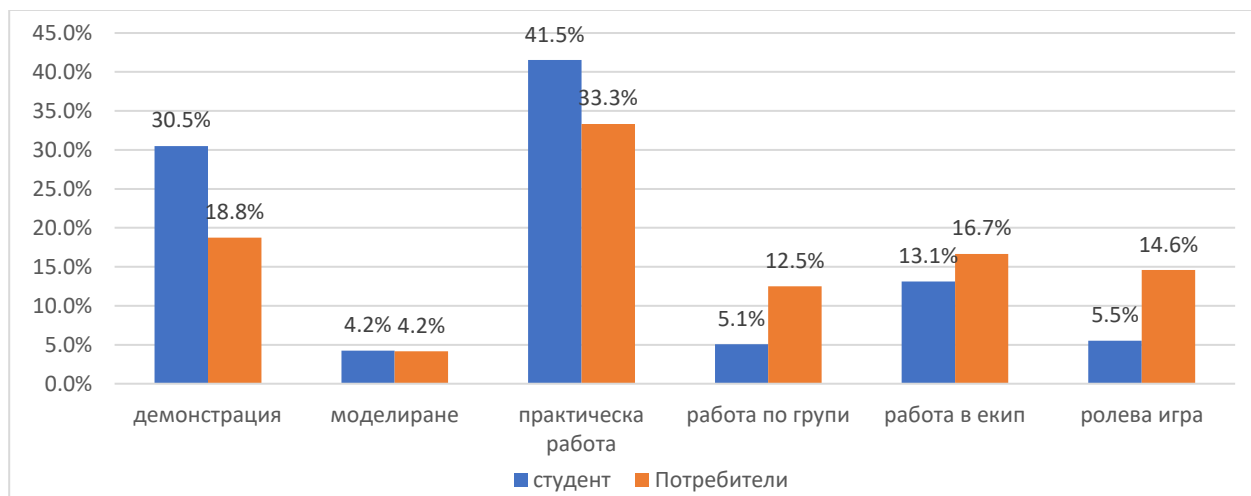

Фигура 75. Сравнителен анализ между мненията на обучавани и потребители на кадри относно важността в нагласата на преподавателя за прилагането на иновативни методи на обучение

Сравнителният анализ е представен на фигура 75, като силно означава оценка „5 и 6“; средно - оценка „3 и 4“ и слабо - оценка „1 и 2“.

Според коефициента на корелация (0.99, критерий близо до **1**) има силна зависимост с ясно изразена положителна позиция и при двете групи респонденти (94% *обучавани* и 94.4% *потребители на кадри*). Резултатите ясно сочат, че важността за нагласата на преподавателя относно прилагането на иновативни подходи на обучение е голяма и за двете групи респонденти ($\chi^2(5) = 7.951$; $p = 0.016$), за тази анкетна извадка. Показателите ни дават основание да приемем, че се оценяват усилията на преподавателите в иновациите и се предпочитат като методи на обучение. Може би, това се дължи на факта, че тези методи са разчупени и нестандартни, а това спомага за по-добрата подготовка на кадрите спрямо съвременните условия на работната среда.

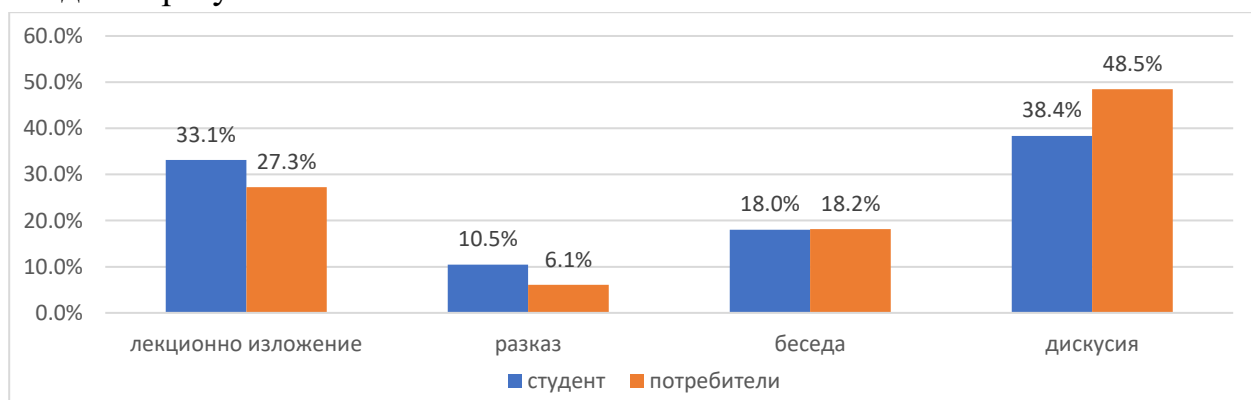
При разглеждането на въпроса за най-ефективните методи на практическо обучение, сравнителният анализ между двете групи респонденти показва следното:

Фигура 76. Сравнителен анализ между мненията на обучавани и потребители на кадри относно ефективните методи на практическо обучение

С най-висок относителен дял и при двете групи изследвани е *практическата работа*, следвана от *демонстрацията* и *работата в екип*. Наблюдава се силна статистическа значимост при всички тестове на χ^2 метода между отговорите и на двете групи- ($\chi^2 (1) = 9.852$; $p = 0.002$) и Fisher's Exact Test (0.007). Тези резултати ясно показват, че най-ефективни и предпочитани за практическото обучение са *практическата работа* и *демонстрацията*, а най-слабо отношение има *моделирането*.

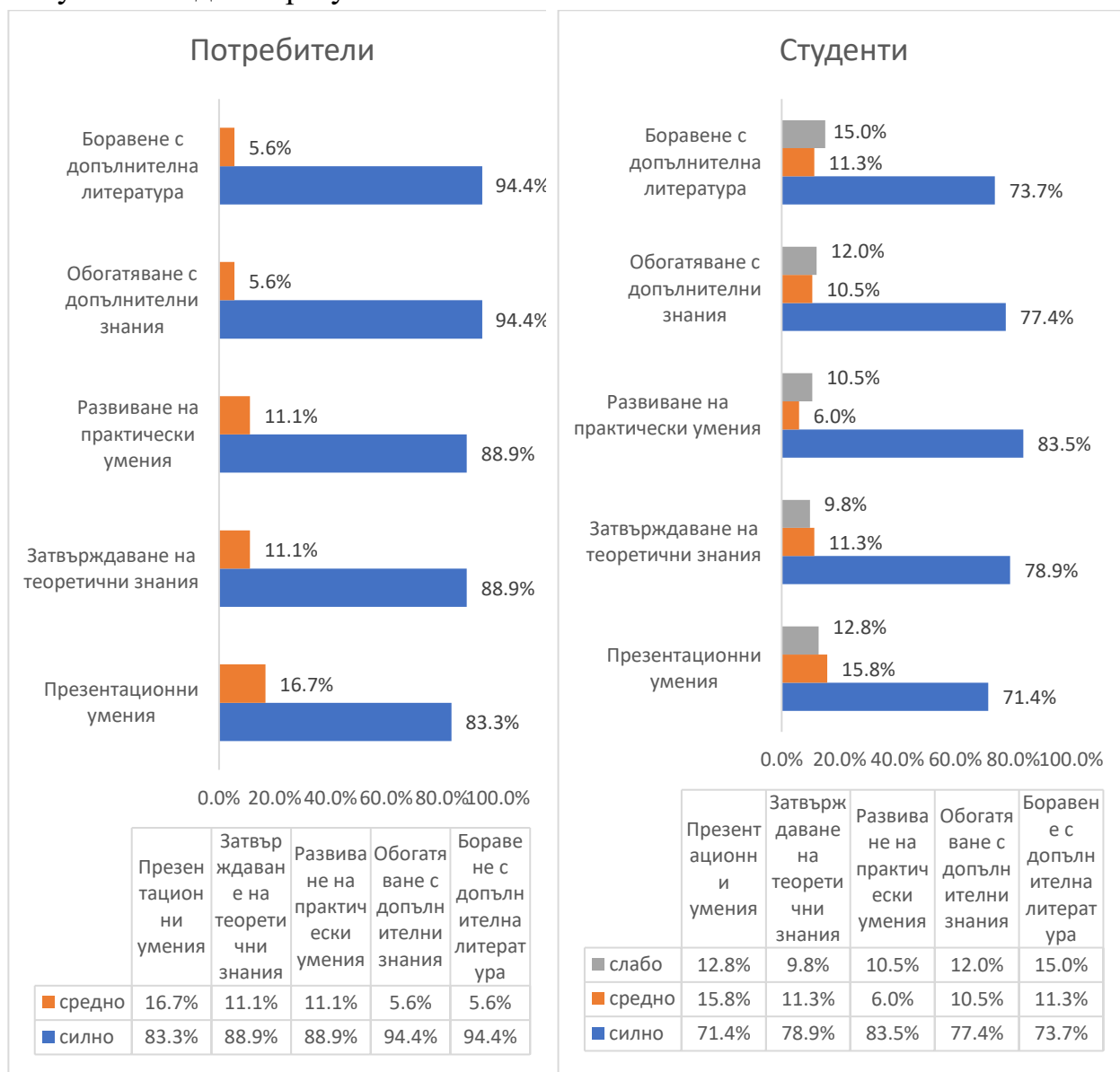
Относно въпросът за най-ефективни методи на теоретично обучение, при сравнителният анализ между отговорите и на двете групи се получиха следните резултати:

Фигура 77. Сравнителен анализ между мненията на обучавани и потребители на кадри относно ефективните методи на теоретично обучение

Отговорите и на двете групи показват силна статистическа значимост ($\chi^2 (1) = 9.852$; $p = 0.002$) и Fisher's Exact Test (0.002). Като най-ефективни методи на обучение и обучавани и *потребители на кадри* считат че, това са: *дискусията* и *лекционното изложение*.

Следващият въпрос имаше за цел да разбере кои са най-силно изразените ползи за студентите от поставените задачи за самостоятелна подготовка. При сравнителния анализ между групите на потребителите и обучаваните се получиха следните резултати:

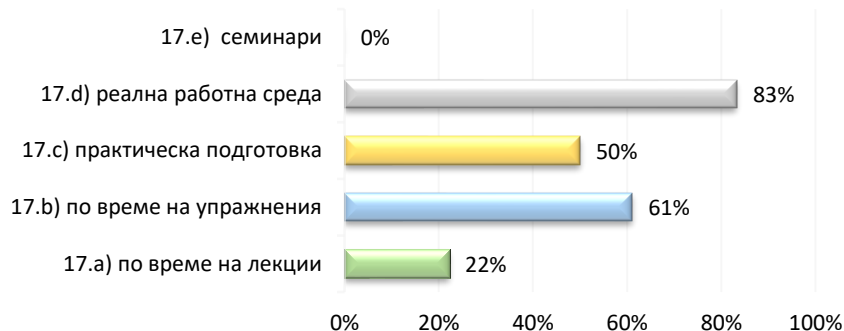

Фигура 78. Сравнителен анализ между мненията на обучавани и потребители на кадри относно ползите на студентите от задачите за самоподготовка

Има слабо изразена връзка спрямо коефициента на корелация (0.17, критерий близо до **0.5**) относно високите оценки на ползите и при двете групи респонденти. От резултатите можем да приемем, че за потребителите на кадри най-голяма полза от самостоятелно подготвените задачи имат *боравенето с допълнителна литература* и *обогащането с допълнителни знания*. Докато, при студентите с най-голяма полза е *развиването на практическите умения*.

Във връзка с развитието на обучаваните в учебния процес, помолихме *потребителите на кадри* да отговорят на следния въпрос: „*Къде студентите получават най-много знания и умения?*“.

Фигура 79.
Мнения на потребителите на кадри относно формите за получаване на знания и умения при обучаваните

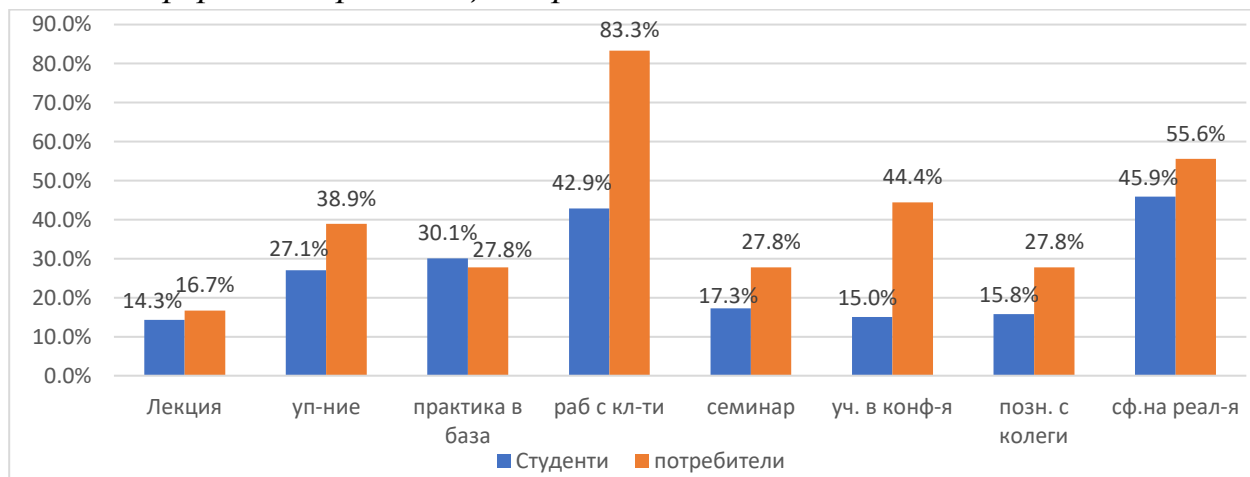

* Сборът от процентите е по-голям от 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор

Според респондентите най-много знания и умения студентите получават в реалната работна среда (83%), следвани от упражненията (61%) и практическата подготовка (50%). Тези резултати потвърждават значимостта на учебните форми, в чийто организационен момент присъстват елементи от реалната работна среда - най-добрият начин за внедряване на практиката и утвърждаване на теорията, придобити по време на учене. Но, ползването на реалната среда следва да се прилага с учебна последователност и методика. В противен случай, изградената рутина в работната атмосфера би занижила знанията и би оцетила изграждането на пълноценни умения в обучаваните.

Мотивацията по време на учене е комплексен фактор, чиято роля може да окаже ключово влияние върху развитието на обучаваните. Направихме сравнителен анализ на отговорите между двете групи респонденти – *обучавани* и *потребители на кадри*.

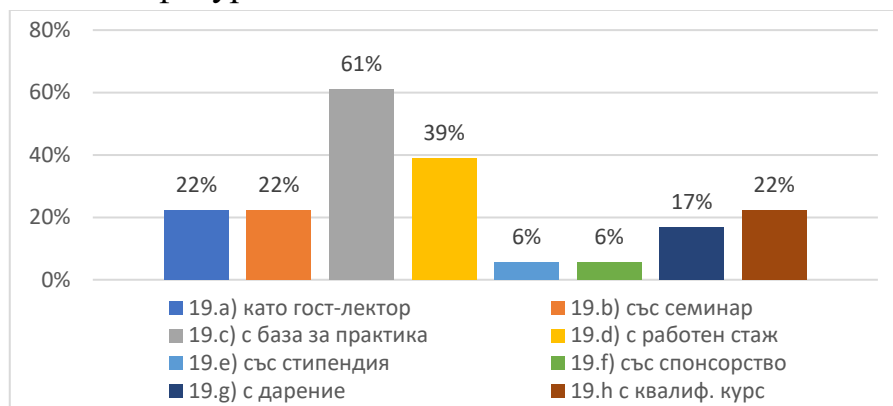
От получените резултати се наблюдава силна връзка (коефициент на корелация **0.76**, близко до **1**). И тук, всички тестове на χ^2 метода ($\chi^2(1) = 10.412$; $p = 0.001$) и Fisher's Exact Test (0.001) показват силна статистическа значимост. Като най-мотивиращи фактори и *обучавани* и *потребители на кадри* считат че, това са: *сферата на реализация и работа с клиенти*.

Фигура 80. Сравнителен анализ между мненията на обучавани и потребители на кадри относно мотивацията на студентите да учат и знаят повече.

Макар и изявената конкретна роля на потребителите на кадри в учебния процес, ги попитахме за техните желания относно участието им в обучението. Резултатите са представени на фигура 81.

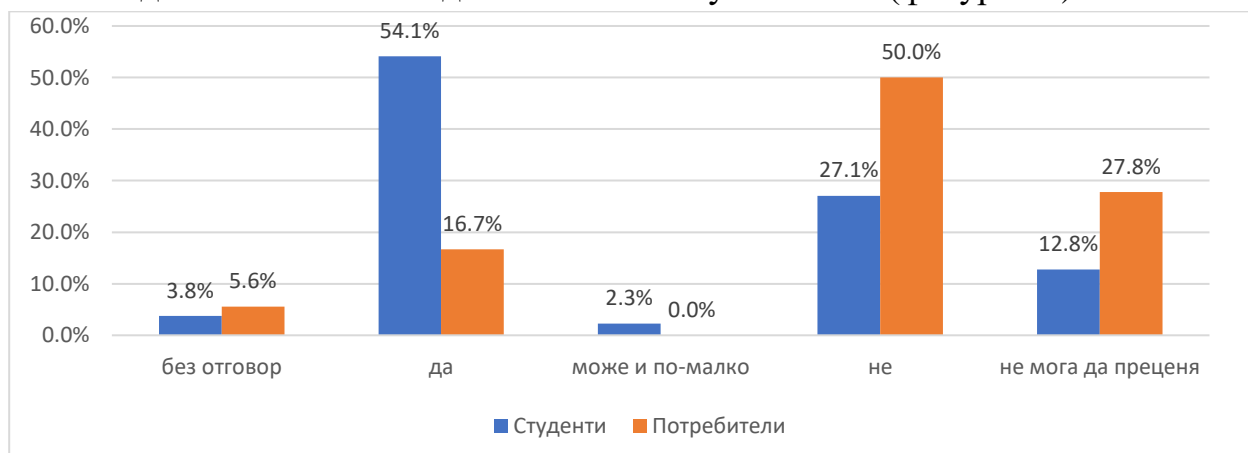
Фигура 81.
Желания на потребителите на кадри относно участието им в учебния процес

*Сборът от процентите е по-голям от 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор

Най-голям относителен дял има желанието на респондентите да участват в учебния процес с база за практика (61%) и с работен стаж (39%). Интерес представляват и формите за участие като: гост-лектор; със семинар и с квалификационен курс, чиито относителни дялове са с еднакво съотношение (22%). С най-ниски показатели, но присъстващи сред желанията, са форми с пряко финансово участие в учебния процес (дарение; стипендии и спонсорство). Тези резултати ни дават основание да приемем, че желанието за участие в учебния процес от страна на потребителите на кадри е изключително голямо. Това е и показател за заинтересоваността на бизнеса да има принос в развитието на кадрите от специалността.

Във връзка с часовете по практическа подготовка, направихме сравнителен анализ между отговорите и на двете групи респонденти относно тяхната достатъчност за подготовката на обучаваните. (фигура 82)

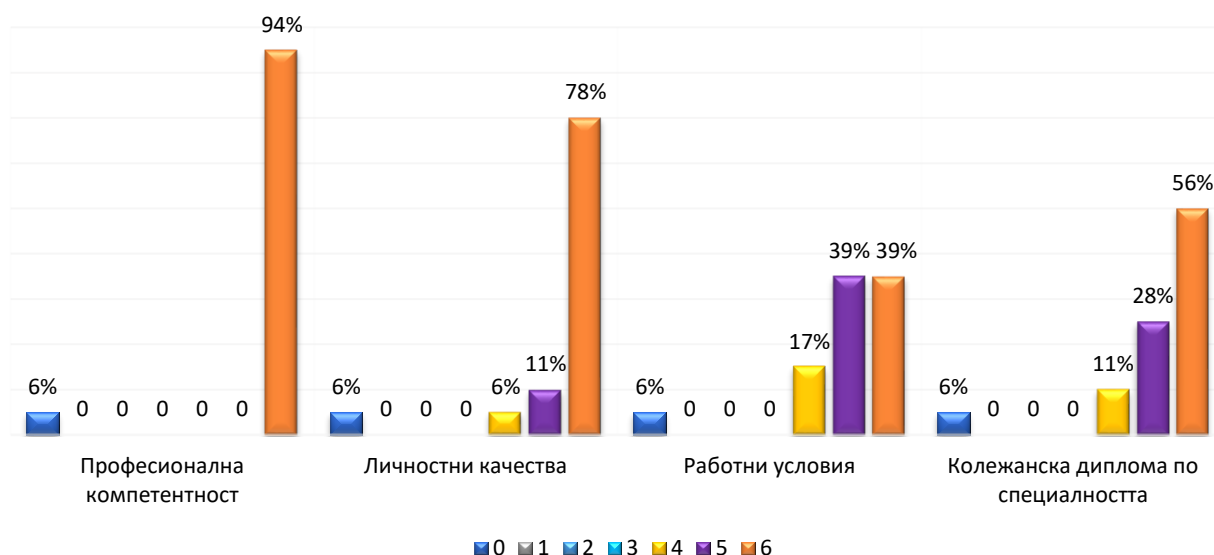
Фигура 82. Сравнителен анализ между мненията на обучавани и потребители на кадри относно достатъчността на часовете по практическа подготовка

Наблюдава се средна по сила връзка между отговорите на двете групи респонденти (коефициент на корелация **0.36**, близко до **0.5**), със силно

разграничаване между отговорилите с **да/не** при студенти и потребители. Наличие на различни гледни точки без статистическа зависимост ($\chi^2(4) = 3.789$; $p = 0.435$). От получените резултати можем да приемем, че при тази анкетна извадка, мнението и на двете групи е важно, но с по-голяма тежест се очертава позицията на потребителите на кадри. Взимайки предвид факта, че те имат по-голям опит и широк мироглед за натрупването на практически опит в реална работна среда, то тяхното мнение е по-меродавно.

Относно препоръките на потребителите на кадри за подобряване на теоретичното и практическо обучение, респондентите не са посочили отговори в предоставените им въпроси за свободно мнение.

В следващият въпрос помолихме респондентите да оценят факторите, които имат отношение към успешната реализация на кадрите. *Силно* означава оценка „5 и 6“; *средно* - оценка „3 и 4“ и *слабо* - оценка „1 и 2“.

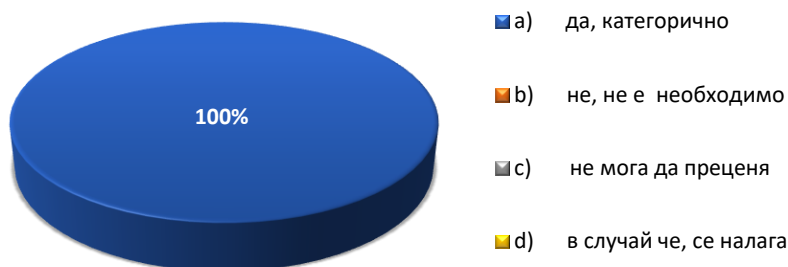
Фигура 83. Оценка на факторите, имащи отношение към успешната реализация на кадрите от специалността

Получените резултати показват, че според потребителите на кадри най-голяма тежест в успешната реализация на кадрите има *професионалната компетентност* (94% оценка „6“), следвана от *личностните качества* (78% оценка „6“). Също така, те считат че, *работните условия* и *дипломата* са вторите по значимост фактори, допринасящи за реализацията на кадрите. От тези показатели, можем да приемем, че за пазара на труда първостепенно значение има кадрите да са с висока професионална компетентност и да са с развити личностни качества, необходими за самата сфера и естество на работа.

Към момента на провеждане на анкетното проучване за целите на дисертационния труд, обучението на специалност „Медицинска козметика“ е към групата на нерегулираните специалности към медицинските колежи в страната. В тази връзка, попитахме респондентите за мнението им относно

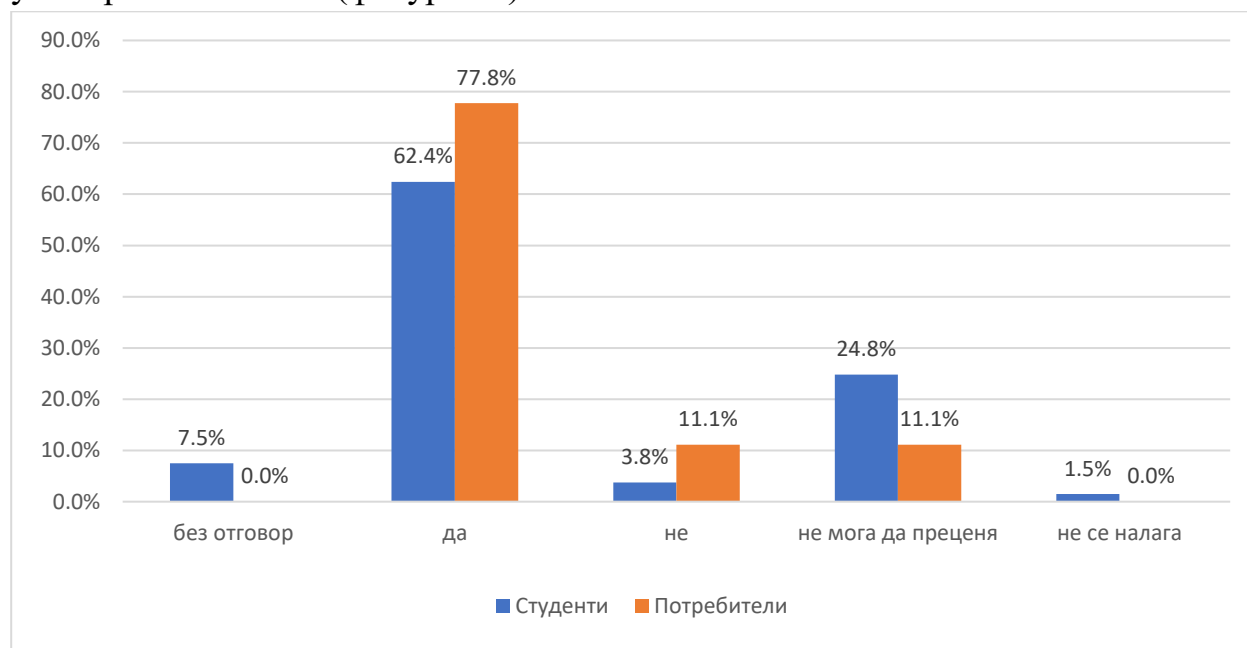
създаването на Единни Държавни Изисквания и регулирането на обучението по специалността. Резултатите са представени на фигура 84.

Фигура 84.
Мнение на потребителите на кадри относно създаването на ЕДИ

Всички респонденти са на мнение че, следва да бъдат създадени *Единни Държавни Изисквания*, с които да се регулира обучението в специалност „Медицинска козметика“.

Във връзка с възможността за продължаващо обучение и квалификация на кадрите от специалността, направихме сравнителен анализ между отговорите на двете групи респонденти (обучавани и потребители на кадри) относно създаването на следдипломно обучение към структурата на университет/колеж. (фигура 85)

Фигура 85. Сравнителен анализ между мненията на обучавани и потребители на кадри относно създаването на следдипломно обучение/специализация към структурата на университет/колеж

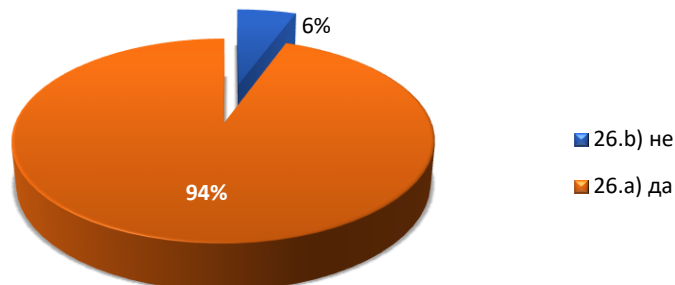
Корелационният анализ (**0.95**, близко до **1**) показва силно изразена връзка в отговорите на двете групи анкетиранни. С ясно изразена статистическа значимост ($\chi^2 (4) = 5.340$; $p = 0.025$) се потвърждава категоричността в мнението на респондентите. А именно, създаването на следдипломно обучение/ специализация към структурите на университет/колеж е необходимост. Това ще даде възможност за продължаващо обучение и

развитие на кадрите, а то от своя страна ще позволи разширяването и развитието на различните подразделения на козметологията като наука.

В заключение на анкетното проучване сред потребителите на кадри, ги попитахме дали самите те биха инвестирали в обучението на техен служител, за да завърши тази специалност. Резултатите са представени на фигура 86.

Фигура 86.

Нагласа на потребителите на кадри да инвестират в техни служители, за обучението им в специалността

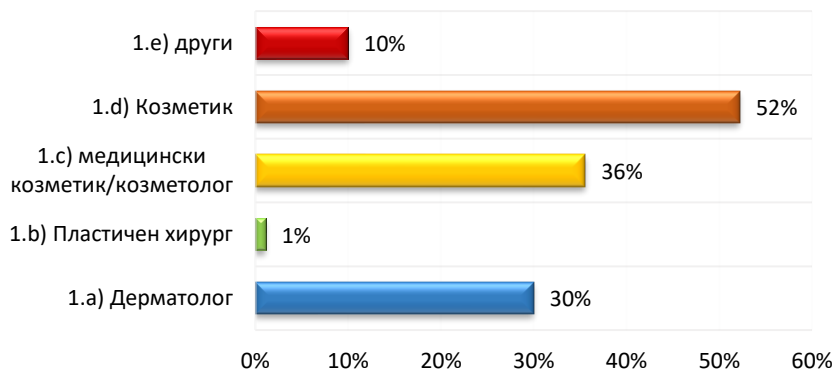
Получените резултати показват, че по-големият относителен дял (94%) е на потребителите на кадри, които биха инвестирали в обучението на техни служители по специалност „Медицинска козметика“. Това ни дава основание да приемем, че бизнесът в сферата на естетиката е готов да подпомогне професионалното обучение и израстване на кадрите. В тази връзка, унисона между образователната институция и пазара на труда следва да се изгради в насока качествена подготовка на обучаваните и тяхното професионално развитие.

3. АНКЕТНО ПРОУЧВАНЕ – ПОТРЕБИТЕЛИ НА КОЗМЕТИЧНИ / ЕСТЕТИЧНИ УСЛУГИ

В групата на потребителите на козметични/естетични услуги са включени респонденти, анкетирани при провеждане на учебна задача, в условията на специализирано изложение за медицина, стоматология и естетика. Целта на учебната задача беше да се предостави възможност на студентите да развият своите комуникативни умения чрез провеждане на анкетно проучване. От друга страна, анкетирането на посетителите по време на изложението имаше за цел да разбере позицията и мнението им относно кадрите, подготвяни в специалност „Медицинска козметика“. Изборът на респондентите се основаваше на факта, че и посетителите и изложителите са работещи в медицинските среди и/или са с медицинско образование. Според нас, мнението им като потребители на козметични/естетични услуги е с висока критичност спрямо квалификацията на кадрите, прилагащи този тип услуги и процедури.

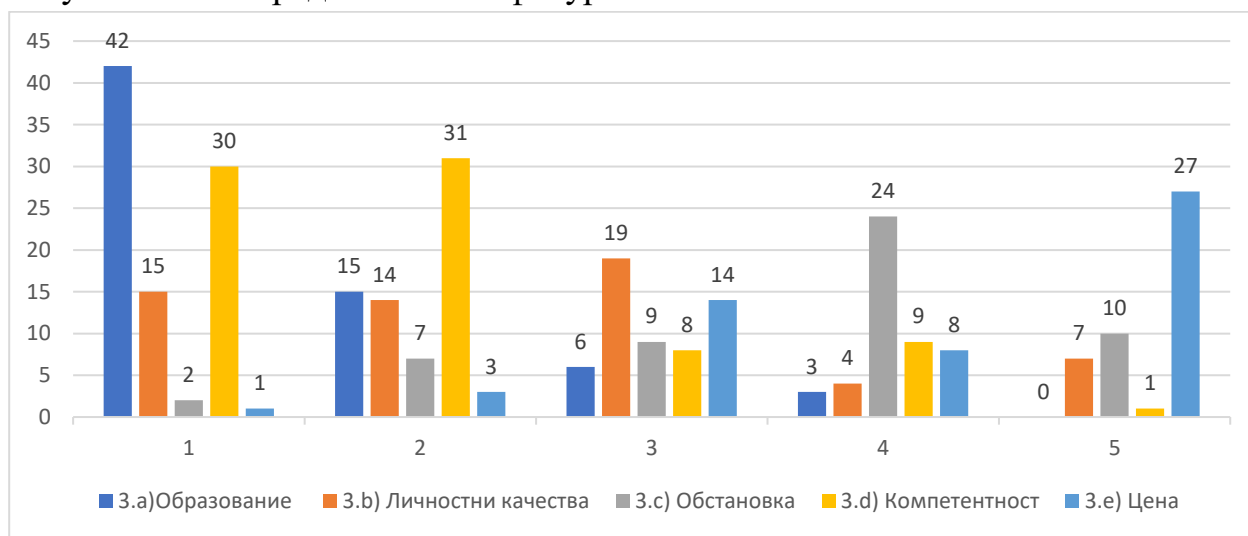
В следващият въпрос помолихме респондентите да посочат какъв специалист, прилагащ козметични/естетични услуги, предпочитат да посещават.

Фигура 87.
Посещавани
специалисти за
прилагането на
козметични/естетични
процедури

От получените резултати (фигура 87) се вижда, че най-голям относителен дял (52%) посещават *козметик*, но сравнително добър дял (36%) от респондентите предпочитат услугите на „*медицински козметик*“, следвани от дела на тези, които посещават *дерматолог* (30%). От отговорите на респондентите се вижда, че нашите възпитаници са разпознаваеми, като квалифицирани специалисти в сферата на естетичните услуги.

С цел да установим критериите, по които респондентите избират специалиста по козметични/естетични услуги, ги помолихме да посочат важните за тях компоненти, като ги номерират по степен на значимост (от 1 до 5, като 1 е висока степен на значимост, а 5 е малка степен на значимост). Резултатите са представени на фигура 88.

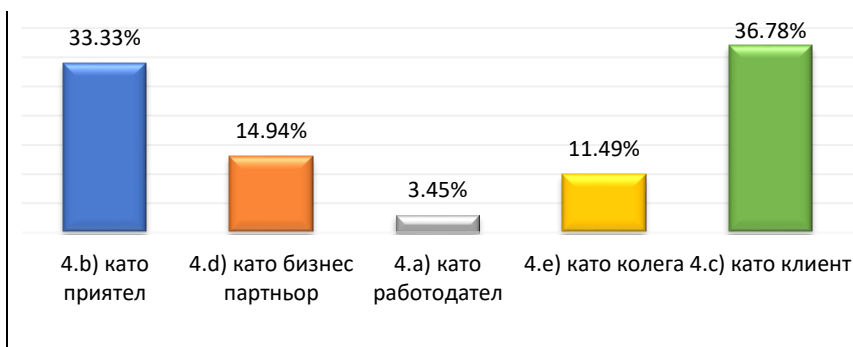
Фигура 88. Критерии на потребителите на козметични/естетични услуги при избор на специалист

Най-висок относителен дял има *образованието* като първостепенна значимост (42 бр.); втори по значимост критерий се явява дела на *компетентността* (31 бр.), третият по степен критерий са *личностните качества* (19 бр.); на четвърто място се нарежда *обстановката* (24 бр.) и на пето място по значимост е посочена *цената* (27 бр.). Тези показатели ни дават основание да приемем, че професионалистът, с неговите образование; компетентност и личностни качества, е водещ критерий при избор на специалист по

козметични/естетични услуги пред материалното положение, като обстановка и цена. Резултатите са и предпоставка да считаме че, подготовката на кадрите и тяхното развитие са ключови фактори за удовлетвореността на клиентите и ползата за бизнеса в козметичния/естетичен бранш.

Също така, за нас беше важно да разберем от къде респондентите познават наши възпитаници. Поради тази причина, ги помолихме да посочат своя отговор.

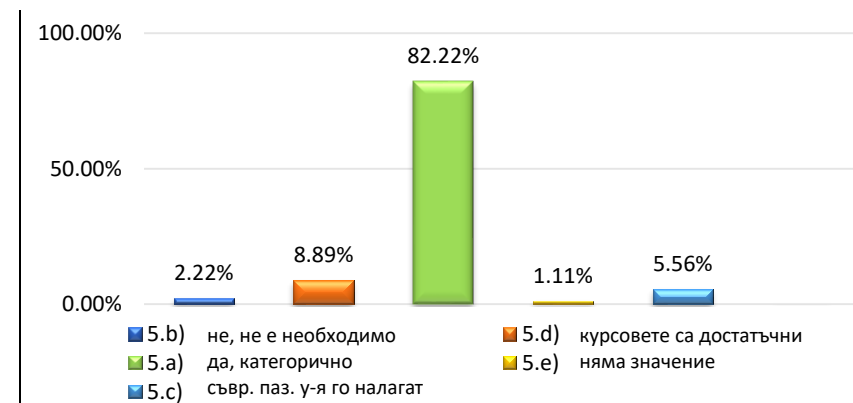
Фигура 89.
Познаване на кадри от специалност „Медицинска козметика“

Като най-голям относителен дял се явява познанството на възпитаниците ни като *клиенти* (36%), следван от дела на *приятелството* (33.33%) и последващите дялове в познанството на кадрите като *бизнес партньор* (14.94%) и *колега* (11.49%). Макар и малък присъства и дела на *работодателите* (3.45%). Според получените резултати считаме че, кадрите, обучени в специалност „Медицинска козметика“, са разпознаваеми като специалисти по естетични/козметични услуги сред обществото.

В края на анкетата помолихме респондентите да посочат своя отговор на следния въпрос „Считате ли за необходимо да има обучение на козметици в структурата на висшето образование?“ .

Фигура 90.
Мнение на респондентите относно необходимостта от обучение на козметици в структурата на висшето образование

Получените данни показват най-висок относителен дял на респондентите (82.22%), чието мнение по поставеният въпрос е *да, категорично*. Разбира се, макар и с малки дялове съществуват и мнения като *курсовете са достатъчни* (8.89%) и *съвременните пазарни условия го налагат* (5.56%), и др. Тези показатели ни дават основание да приемем, че респондентите от тази анкетирана група са с високо мнение за кадрите от специалността и имат изискване към тяхната добра подготовка и степен на образование. (фигура 90)

4. ПЕДАГОГИЧЕСКИ ЕКСПЕРИМЕНТ

В следващите няколко подточки ще представим иновативните методи и подходи на обучение в специалност „Медицинска козметика“, с оглед на това, че те подлежат на оценка и анализ за нуждите на дисертационния труд. Приложението и внедряването им е реализирано в учебния процес на специалността в Медицински колеж София. Те са част от групата на интерактивните методи на обучение, представени в своята нестандартност и разнообразие.

В процеса на обучение при студентите от специалност „Медицинска козметика“ прилагането на: елементи от *изобразителното изкуство* (които накратко ще наричаме „*арт елементи*“) и *театралното изкуство* (*drama education*); внедряването на *социалната активност* в обучението; провеждането на учебни практики в реална работна среда и др., се очертаха като необходимите иновации в развитието на дидактическите методи и начини за учене. Заедно с класическите форми на обучение, тези нововъведения се оформиха като подход на активно усвояване на знания, по време на теоретичната и практическа подготовка на обучаваните. В основата на гореспоменатите иновативни подходи стои съвременната нагласа за разгръщане потенциала на обучаваните, в тяхното професионално и личностно развитие.

В унисон със заложените идеи за иновативните методи, ползвани в учебния процес, проведохме анкетно проучване сред студенти от **2-ри и 3-ти курс (2018 г.)**. Целта беше да получим обратна връзка за мнението на обучаваните, относно иновациите и тяхната ефективност в развитието и формирането им като професионалисти в съвременния свят на обучение. Анкетираните бяха избрани по следните критерии - да са преминали прилаганите иновативни методи на обучение в специалността; да имат личното преживяване и мнение по зададените въпроси. В проучването бяха поканени 35 броя студенти, от които се включиха **28 броя**. Анкетната карта съдържа общо **15** броя въпроси, касаещи основните иновативни подходи на обучение – моделиране, театър - ролева игра и практическо обучение в реална работна среда.

4.1. Моделиране

Метод на изобразителното изкуство, при който студентите изготвят и представят ръчно изработени макети (рецепта за красота; проект на център/салон; анатомия на кожа и/или кожни придатъци).

 Проект „*Моят център за здраве и красота*“

С цел усвояване на учебния материал по „*Структура, обзавеждане и оборудване на Козметичен салон/кабинет/център*“, на студентите се възлага

задача, с която да представят своето виждане по темата, спазвайки стандартите, наредбите и изискванията за козметичен салон/ кабинет/център. За да изпълнят задачата, студентите следват учебния материал, но имат свободата да търсят, разглеждат и анализират детайлите, спрямо тяхното виждане по темата. Този модел на задача се оказва изключително полезен за усвояване, разбиране и визуализиране на една материя, като: нормативните наредби, закони и стандарти, касаещи сферата на козметичния бранш.

Таблица 14. Проект „Моят център за красота“, ръчно изработен макет 1 курс /2015г./, личен архив

✚ Проект „Макет на кожа/кожни придатъци“

Идеята за изготвянето на анатомичния макет е заимствана от обучение в немска школа по козметика, както и от сходни методи, ползвани в детските градини. За първи път този проект е адаптиран и възложен като учебна задача през първи семестър на 2013/14 учебна година. След проследяване на ефекта от постигнатите резултати проектът продължи да се прилага и в следващите курсове.

Освен утвърждаването на знанията за анатомио-физиологичните особености на кожата и нейните придатъци, учебните цели са развитие на умения, които са значими за професията медицински козметик, напр.:

- усъвършенстване на фините движения на ръцете (двигателна памет),
- визуализиране и възпроизвеждане на информацията (зрителна памет),
- възпитание в търпимост (емоционална памет),
- изграждане на презентационни умения,
- развитие на качества, като усет за естетика, фитнес и др.

Таблица 15. Проект „Кожа и кожни придатъци“, ръчно изработени макети, личен архив

	
1 курс /2013г./	1 курс /2013г./
	
1 курс /2014г./	1 курс /2014г./
	
1 курс /2015г./	1 курс /2015г./
	
1 курс /2016/	1 курс /2016/

За изработката на макетите студентите имат възможност да избират между моделиране, рисуване или друг изобразителен подход, като всеки може да работи по предпочитан от него анатомичен модел на кожа или кожен придатък. Изискванията включват следните компоненти: да е ръчно направен; да е цветен, да има придружаваща легенда, с латинските наименования на отделните анатомични структури.

✚ Проект „Моята рецепта за красота“

Идеята, заложена в задачата, е да се намери древна рецепта за красота като се представи нейното съдържание, начин на изпълнение и предназначение. Заедно с това, рецептата следва да бъде изработена по примера на папирус или модел на възстановка, чиято визия да носи послание за самата рецепта от историческият ѝ период на създаване. Целта на задачата основно се състои в провокирането на студентите да търсят и боравят с източници, носещи информация за исторически факти, свързани с изучаваната специалност. При представянето на задачите студентите се съобразят със следните указания: да представят пред аудиторията създадените от тях изобретения (с пояснения за начина на изготвяне и ползвани материали); да обяснят историческите особености и практическа приложимост на информацията, включена в разработката.

Таблица 16. Проект „Древни рецепти за здраве и красота“, ръчно изработени макети, личен архив

		
		
<p>български</p>	<p>рецепти</p>	<p>1 курс /2016/</p>

български

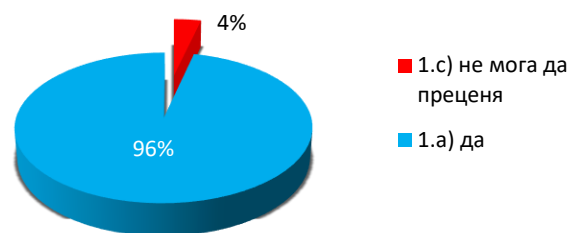
рецепти

1 курс /2017/

За да разберем мнението на респондентите относно полезността на „арт елементите“ при усвояването на теоретични знания, ги помолихме да отговорят на следния въпрос „Считате ли че, методът е полезен за по-доброто разбиране и усвояване на теоретичните знания в сравнение с класическите методи?“

Фигура 91.

Полезност на метода „моделиране“ при усвояване на теоретични знания

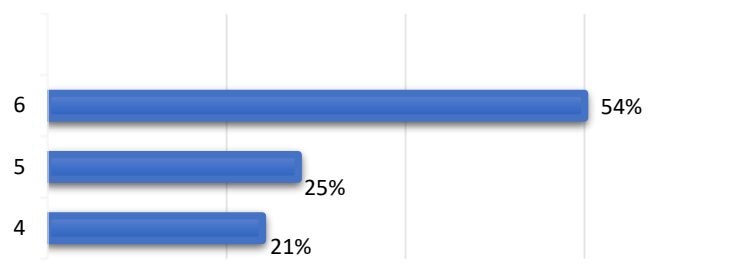

Отговорът на респондентите с най-голям относителен дял (96%) ясно и категорично показва, че полезността на метода в усвояването на теоретични знания е голяма. Това потвърждава и педагогическата цел - методът има своето място в обучението за по-доброто разбиране на теоретичния материал. Възможността, студентите да творят по избран от тях начин и в същото време да усвояват учебния материал, прави метода подходящ и адаптивен, до степен на индивидуален подход спрямо обучаваните.

С цел да установим, до каква степен „арт елементите“ спомагат за развитието на практическите умения, като сръчност; организираност; детайлност и др., помолихме анкетираните да поставят оценка от 1 до 6 (1 означава минимална полезност, а 6 максимална полезност).

Фигура 92.

Оценка на метода „моделиране“ спрямо развитието на практически умения

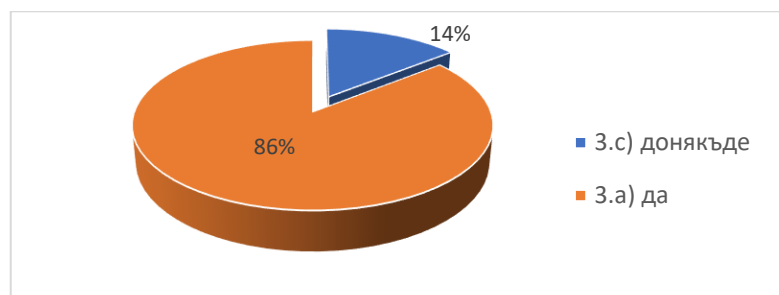

От получените резултати се вижда, че респондентите са оценили високо метода, като полезност в развитието на практическите им умения. Най-голям брой (54%) са посочили оценка „6“, като останалите оценки са в диапазона добър и мн. добър. Тези резултати, потвърждават и нашата теза, че моделирането като метод на обучение е полезен и допринася за усъвършенстване на практическите възможности и знания на студентите.

Във връзка с това, доколко методът „моделиране“ допринася за допълнителното обогатяване със знания, помолихме респондентите да посочат своето мнение.

Фигура 93.

Мнение на респондентите за допълнителното обогатяване на знанията чрез „моделиране“

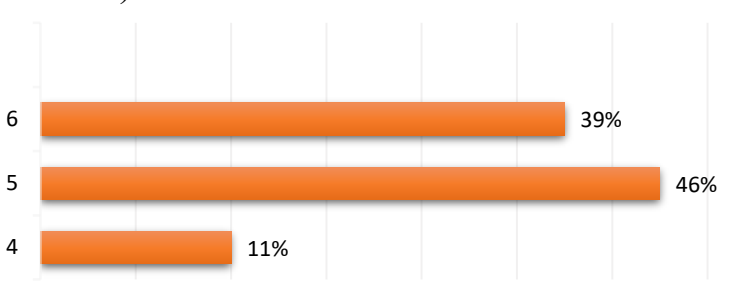

С най-голям относителен дял са отговорилите положително (86%), като най-малък се очертава дела на отговорилите с *донякъде* (14%). Липсват отговори относно не допринасянето на метода в допълнителното обогатяване със знания. Тези показатели ни дават основание да приемем, че методът дава възможност за придобиване и разширяване на знанията и в този смисъл подпомага добрата подготовка на студентите.

Следващият въпрос от анкетата имаше за цел да разбере, дали методът подпомага развитието на презентационните умения на обучаваните. За това, помолихме респондентите да оценят метода „моделиране“ от 1 до 6 относно развитието на техните презентационни умения (1 означава минимална полезност, а 6 максимална полезност).

Фигура 94.

Оценка на метода „моделиране“ относно презентационните умения на обучаваните

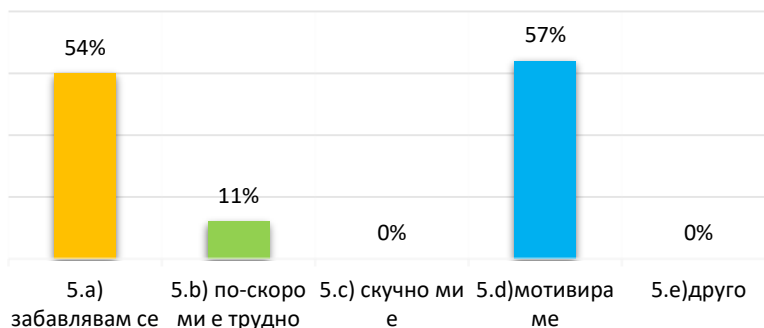
Получените данни сочат, че методът е оценен от средната към по-скоро високата скала (46 % „5“ и 39 % „6“). Това потвърждава полезността на метода

и в тази насоченост, а именно изграждане на презентационни умения (поведение, говорене и др.).

В заключение на анкетната част, свързана с „моделирането“, помолихме респондентите да посочат как се чувстват по време на използването на метода, за да изпълнят дадена задача.

Фигура 95.

Емоционално състояние на обучаваните при „моделиране“

*Сборът от процентите е по-голям от 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор

С най-големи относителни дялове се очертават следните два отговора: забавлявам се (54%) и мотивира ме (57%). Едва 11% от респондентите споделят, че по-скоро им е трудно. Получените данни показват, че заедно с усвояването на теоретичните знания и практически умения, както и презентационните способности, методът има и силно положително влияние върху емоционалното състояние на обучаваните. Считаме че, методът „моделиране“ допринася за цялостното развитие на студентите в условията на учебен процес.

4.2. Театър-ролева игра

✚ Методът „Театър“

С цел развиване на комуникационните умения и професионалното поведение на обучаваните се използват елементи от театралното изкуство (drama education), адаптирани към обучението в специалността.

За постигане на педагогическите цели по време на практическото обучение на тема „Комуникация с клиент“ използваме „ролеви игри“ под формата на драматична постановка. На случаен принцип, студентите се разделят на две групи – клиенти и медицински козметици. Всеки от групата на „Клиент“ следва да изиграе ролята на клиент с конкретен психо-социален профил, а всеки от групата на „Медицински козметик“ има за задача да избере подход за посрещането и обслужването на съответния клиент. И двете групи трябва да проучат психо профила на клиентите, за да могат едните да ги изиграят като образ, а другите да ги посрещнат. Втората част от задачата се състои в представяне на съответната драматична постановка от всяка ролева двойка, пред публика - техните колеги (студенти и преподаватели). По този начин, всеки студент може да бъде част от театъра, но и от публиката, където има

възможност да наблюдава различни типове клиенти и различни подходи на комуникация с тях.

Таблица 17. Проект „Театър-ролева игра“ - Drama education, 1 курс 2016г., личен архив

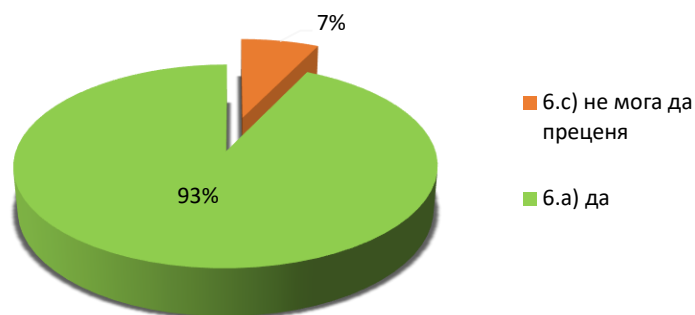
 <p>Комуникация Предизвикателството да общуваме ☺ Учебен проект “Професионална комуникация между медицински козметик и клиент“ 1 курс 2016г.</p>	
	
	 <p>Умението да общуваме ☺</p>

Методът на театъра протича в безопасна среда и спокойна атмосфера, където действията (ролите) и последиците от тях се обсъждат и анализират от всички участници. Една среда, в която се пресъздава „реална ситуация“, без опасностите и клопките, които в подобен случай от действителността биха били налични.

За определяне полезността на метода в теоретичната подготовка на студентите, ги помолихме да посочат своя отговор. (фигура 96)

Фигура 96.

Полезност на метода „театър-ролева игра“ при усвояване на теоретични знания

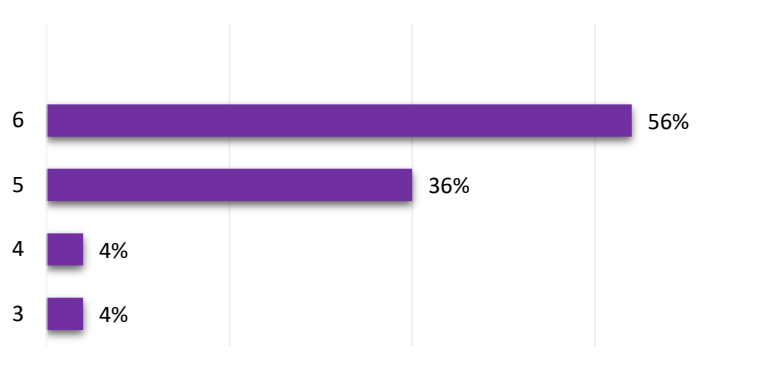

Анализът на резултатите показва, че най-голям е относителният дял на положително отговорилите (93%). Според респондентите, методът спомага за по-доброто разбиране и усвояване на теоретичния материал, в сравнение със класическите методи. За подготовката по задачата, обучаваните имат възможност да ползват знанията си и от други дисциплини. Това прави метода широко обхванат в изграждането и/или затвърждаването на знанията на студентите.

За да установим, до каква степен методът спомага за развитието на уменията-комуникация; професионално поведение; емпатия и др., помолихме анкетираните да поставят оценка от 1 до 6 (1 означава минимална полезност, а 6 максимална полезност).

Фигура 97.

Оценка на метода „театър-ролева игра“ при развитието на умения - комуникация и др.

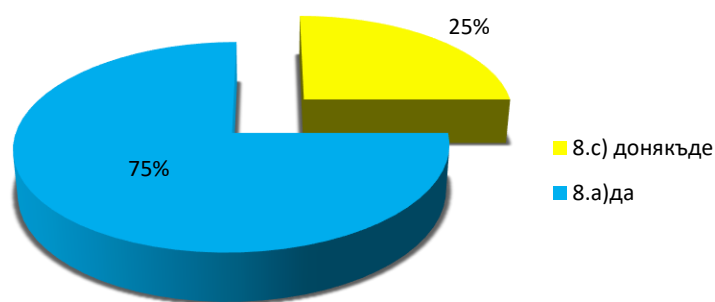

От получените резултати се вижда, че превалира мнението за оптимална полезност на метода в развиването на умения, като: комуникация, професионално поведение и др. Оценяването е изцяло във високите степени на скалата (36% с „5“ и 56% с „6“). Това ни дава основание да приемем, че методът „театър-ролева игра“ е ценен и следва да продължи да се прилага в обучението на студентите. Също така, предимство на метода е неговата гъвкавост, поради което може да бъде адаптиран за различни педагогически цели и учебни задачи.

Следващият въпрос имаше за цел да установи доколко метода „театър-ролева игра“ стимулира допълнителното обогатяване на знанията и уменията на обучаваните.

Фигура 98.

Мнение на респондентите за допълнителното обогатяване на знанията чрез метода „театър-ролева игра“

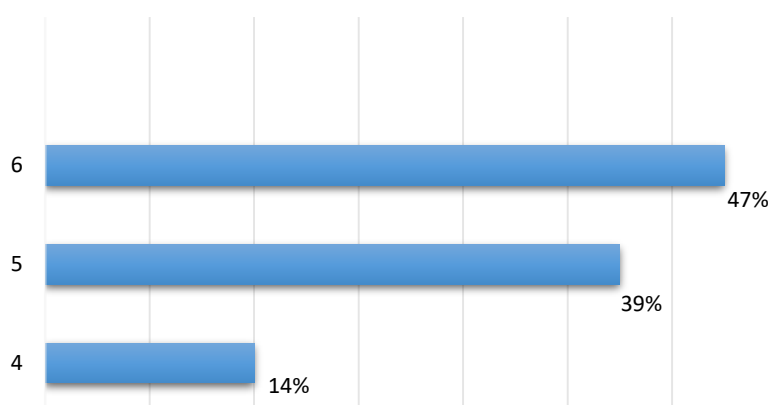

С най-голям относителен дял е отговорът „да“ (75%). Не се наблюдават несъгласие и липсата на мнение по въпроса. Тези резултати ни дават основание да приемем, че методът „театър-ролева игра“ има своето положително въздействие при допълнителното обогатяване с знания и развиване на уменията на обучаваните.

За да определим степента на полезност при развитието на презентационните умения, помолихме респондентите да оценят метода „театър-ролева игра“ от 1 до 6 (1 означава минимална полезност, а 6 максимална полезност)

Фигура 99.

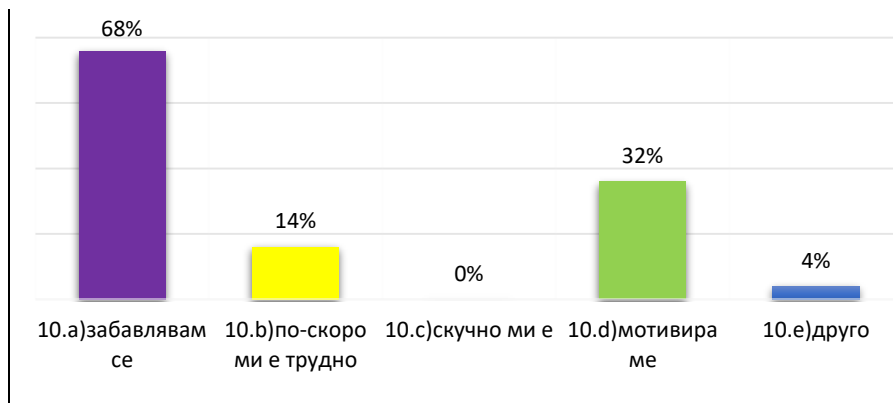
Оценка на метода „театър-ролева игра“ за презентационните умения на обучаваните

Получените данни показват, че оценката на респондентите за метода, относно развиването на презентационните им умения, е по-скоро във висока степен на скалата (47% „6“ и 39% „5“). Този показател потвърждава ефективността на „театър-ролева игра“ в насока за придобиване на по-добра способност за комуникация, говорене и др. „Да влезнеш в обувките на другия“ е термин, който съдържа в себе си смисъла да умееш да разбереш човека срещу теб и да изградиш адекватна и пълноценна комуникация, с цел общото благо и развитие. Именно с тази си сила „театър-ролева игра“ е изключително полезен метод в обучението на студентите.

В заключение на анкетната част, свързана с „театър-ролева игра“, помолихме респондентите да посочат как се чувстват по време на прилагането на метода. Резултатите са представени на фигура 100.

Фигура 100.
Емоционално състояние на обучаваните при метода „театър-ролева игра“

*Сборът от процентите е по-голям от 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор

С най-голям относителен дял се очертава отговорът „забавлявам се“ (68%), като на второ място е дела на отговорилите „мотивираща ме“ (32%) и едва 14% посочват „трудно ми е“. За разлика от „моделирането“ тук процента на „забавлявам се“ е по-голям. По всяка вероятност това се дължи на естеството на театъра, като изживяване. Считаме че, положителната емоция и разнообразност на метода на обучение допринася за по-доброто усвояване на учебния материал.

4.3. Практическо обучение в реална работна среда

Метод на провеждане на практическо обучение, протичащо в реални работни условия. Базирайки се на възгледите за обучение чрез активни методи, които развиват социални умения, адаптирахме метод на активно учене, провеждан под формата на социални събития. За целта създадохме учебен проект „Социална акция-Превенция на здравето с грижа за красотата“, протичащ под различни теми и форми и в чиято реализация централна роля заемат студентите. В осъществяването на проекта е застъпен принципа на „партньорството“, при който студенти и преподаватели са в равнопоставени позиции. Етапите по проекта, като: избор на тема; определяне на целите и задачите; планиране на работата и очакваните резултати и тяхното представяне се осъществяват от изградения работен екип между преподаватели и студенти. Идеята на проекта има два основни аспекта:

- ✚ **Медико-социален аспект** – популяризиране, информиране и обучение на обществото по теми, свързани с грижата за здравето и красотата.
- ✚ **Учебно-практичен аспект** – развитие на социални умения и затвърждаване на усвоени професионални знания и умения, в реална работна среда.

Този подход на обучение дава възможност за: работа в екип и същевременно индивидуално изпълнение на дейности; сблъсък с непредвидени проблеми в процеса на работа и намирането на решения; разширяване на индивидуалния професионален опит с развитие на социални умения в реална работна среда. (Приложение б)

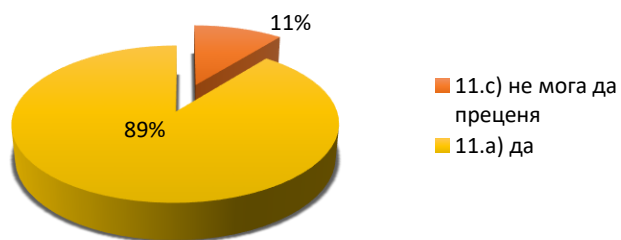
Таблица 18. Проект „Практическо обучение в реална работна среда“

**1st International Sofia Staff Week & 30th Anniversary of Erasmus:
"Ancient Bulgarian ritual for healthy and beautiful hands" and "Organic Makeup
of Bulgarian products", Sofia 2017**

Макар и основно създаден за практическо обучение, помолихме респондентите да отговорят доколко семинарът е полезен за по-доброто им разбиране на теоретичния материал. Резултатите са представени на фигура 101.

Фигура 101. Полезност на метода „реална работна среда“ при затвърждаване на теоретични знания

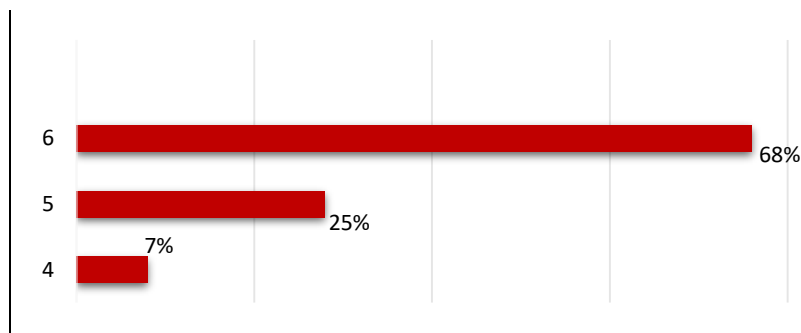

С най-голям относителен дял е мнението на респондентите с отговор „да“ (89%). Тук също не се наблюдават отговори с негативен и/или липсващ характер. Получените резултати ни дават основание да приемем, че макар и с практическа насоченост методът дава възможност за по-атрактивен и различен начин да се затвърдят теоретичните знания. Още повече, този подход скъсява разстоянието между теория и практика, като дава възможност чрез практиката да бъде разбрана и теорията. Допускаме че, реалната работна среда допълнително стимулира обучаваните да са предварително подготвени в теоретичен аспект.

За да разберем за полезността на метода в практическото обучение на студентите, ги попитахме следното „*Доколко методът допринася за развитието на Вашите умения (комуникация, професионално поведение, организираност, прецизност и др.)*“. Помолихме респондентите да оценят метода „реална работна среда“ от 1 до 6 (1 означава минимална полезност, а 6 максимална полезност).

Фигура 102.

Оценка на метода „реална работна среда“ при развитието на умения - професионално поведение, организираност и др.

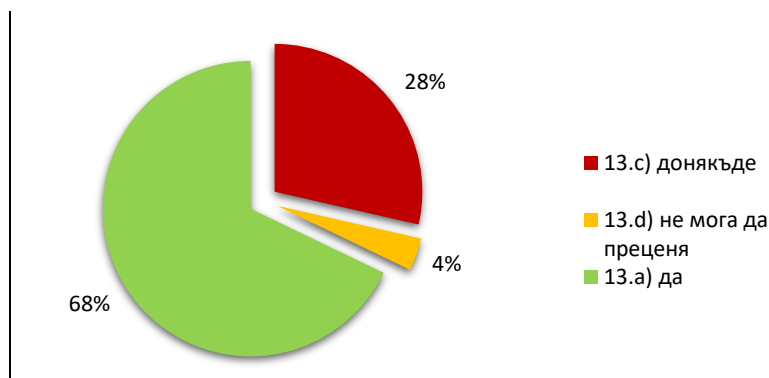

От получените резултати се вижда, че скалата за оценяване е по-скоро във високата степен (68%), т.е. респондентите са оценили високо полезността на обучението при развиване на уменията им. Това ни дава основание да приемем, че методът има своя добър педагогически принос в подготовката на кадрите от специалността.

Относно следващият въпрос, касаещ обогатяването с допълнителни знания по време на обучението в реална работна среда, резултатите са представени на фигура 103.

Фигура 103.

Мнение на респондентите относно допълнителното обогатяване на знания чрез метода „реална работна среда“

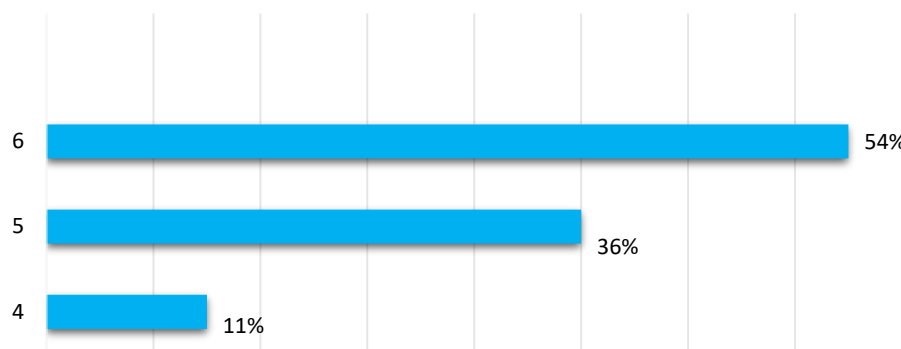
С най-голям относителен дял е положителното мнение на респондентите (68%), като отговорилите с „донякъде“ са 28%. Считаме че, в условията на

реална работна среда се обогатяват знанията и уменията на участниците, а също така се изгражда необходимият професионален опит. Този методът дава възможност учебните занятия да протичат по разнообразен начин, адаптирайки се спрямо естеството и нивото на изучавания учебен материал.

В унисон с предходните методи, помолихме респондентите да оценят и този метод относно приносът му върху презентационните им умения.

Фигура 104.

Оценка на метода „реална работна среда“ за презентационните умения на обучаваните

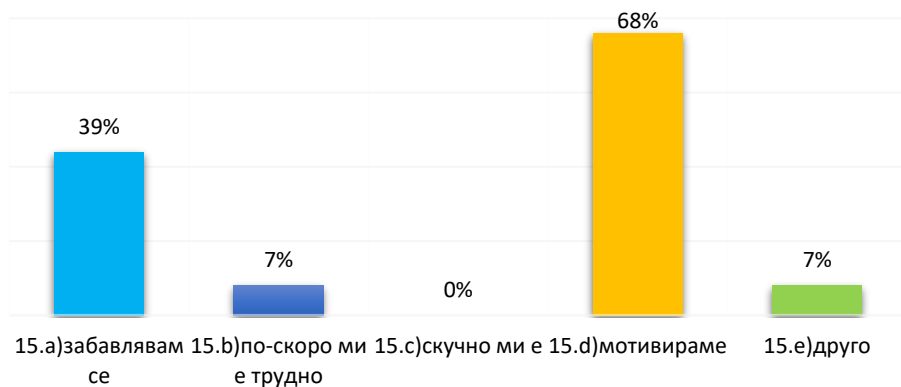

Резултатите показват високи нива на оценяване (54% „6“ и 36% „5“). Можем да приемем, че и този метод наравно с предходните оказва положително влияние върху презентационните умения на обучаваните.

Отново, в заключение на анкетната част, помолихме студентите да посочат начина по който се чувстват по време на участието им в проекта „реална работна среда“.

Фигура 105.

Емоционално състояние на обучаваните при метода „реална работна среда“

* Сборът от процентите е по-голям от 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор

С най-голям относителен дял е мнението на респондентите за „мотивацията“ (68%), следван от дела на „забавлявам се“ (39%). За разлика от предишните два метода, тук много ясно е изразен мотивационният момент на въздействие. Това ни дава основание да приемем, че методът следва да бъде устойчиво внедрен в обучителния подход. По този начин ще се даде възможност мотивацията да бъде водещ стимул за учене и развитие от страна на студентите. Самият метод позволява прилагането на разнообразни форми и подходи на обучение. С оглед на полезността му в разглежданите аспекти, методът има своето място в съвременните условия на обучение.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

За осъществяване на поставената цел, която е свързана с разглеждането на *обучението и ефективността на учебния процес в подготовката на кадри от специалност „Медицинска козметика“*, настоящият дисертационен труд разглежда следните аспекти:

- направени са проучвания в областта на висшето образование в България
- направени са проучвания в областта на подготовката на кадри от специалност „Медицинска козметика“ в национален и международен аспект
- анализирани са основни стълбове на социално-медицинските аспекти в обучението в специалността
- разгледани са контурите на психологическите и педагогическите аспекти на обучението в специалността
- представени са методи на активно учене чрез модели на експериментално приложени иновативни подходи на обучение
- изяснява се важността и същността на решаване на проблеми с помощта на ИКТ и изграждане на надградени с ИКТ умения, за преподаватели и студенти
- използвана е методологията *I*Teach (съвременният преподавател)* при практическите разработки, представени в дисертационния труд.
- разгледана е ролята на бизнеса и неговата полезност в обучението, чрез участието му в учебния процес.

Настоящото изследване е върху един многоаспектен проблем, какъвто е обучението в областта на здравните грижи, в частност обучението на „медицински козметици“. Качеството и ефективността на обучението в специалност „Медицинска козметика“ е тясно свързано с организацията и управлението на висшето медицинско образование. Процесът на обучение в колежа се съчетава академично управление и атмосфера, висока мотивация и професионални умения, навици и други положителни личностни качества у обучаваните. През последните години все повече внимание се отделя на иновативните технологии и на иновациите в обучението на медицинските специалисти. Те спомагат за промяна в системата на образованието, организацията и съдържанието на обучението, неговия ход, протичане и резултати.

Резултатите и анализите до голяма степен потвърждават хипотезата, че използваните иновативни методи и подходи в учебния процес ще повишат мотивацията на обучаваните за тяхното професионално развитие и последваща реализация, а оптимизирането на условията и факторите на учебната среда и

процес ще доведе до по-висока ефективност и по-добра професионална подготовка на професионалистите по „Медицинска козметика“.

С оглед предоставянето на възможността за „Учене през целия живот“ се създава и необходимостта от адаптиране на организацията на учебния процес, с цел да се удовлетвори желанието за учене и професионално развитие на повече участници от групите на „учащи родители“ и „работещи“, чиято нагласа за инвестиция в повишаване степента на образованието си е значително голяма. Също така, започването на работа в сферата на естетиката и козметичния бранш по време на обучението е често срещано явление, особено при студенти от 3-ти курс. Това е и важен показател за нуждите на естетичния и козметичен бранш от подготвени кадри с колежанско образование.

Обучаваните и потребителите на кадри са положително настроени към развитието на учебния процес, а потребителите на козметични/естетични услуги ценят високо степента на образование и компетентността на кадрите от специалността. Студентите са мотивирани, проявяват самоконтрол и правят критична самооценка на притежаваните от тях теоретични знания и практически умения.

Новостите в козметологията и новите методи на обучение, както и методиките на работа, създават предпоставки за постоянното усъвършенстване на „медицинските козметици“, без което професионалният им успех е немислим. Създаването на разнообразни следдипломни курсове, възможности за специализации в желани направления и надграждаща образователна степен ще доведат до повишаване качеството на обучението и съвременната подготовка на обучаваните в специалност „Медицинска козметика“.

ИЗВОДИ

1. Интересът към специалността „Медицинска козметика“ е изключително висок, както от страна на кандидат-студентите, така и от страна на бизнеса в сферата.
2. Според всички анкетирани групи обучението в специалност „Медицинска козметика“ е в унисон със съвременните тенденции за подготовка на кадри във висшето образование.
3. Обучението в специалност „Медицинска козметика“ е предпочитано като възможност за образователно развитие, от работещите в козметичния/естетичен бранш.
4. Обучението в специалността отговаря на високата мотивация, представите и нагласите на учащите.
5. Бизнесът в козметичния бранш има желание да участва в развитието на обучението в специалността, с цел всеобхватната подготовка на кадрите и тяхното успешно реализиране на пазара на труда.
6. Наблюдава се една добре изразена критичност и взискателност на обучаваните към развитието и подобряването на: учебните условия; методите на обучение и организацията на учебния процес.
7. Обучаваните предпочитат часовете по упражнения и практическа подготовка да бъдат увеличени.
8. Потребителите на кадри и обучаваните считат че, практическата подготовка и практическото обучение в реална работна среда са водещи за развитието на професионалните умения и адаптивните способности към работната среда.
9. Основното очакване, което потребителите на кадри имат към завършилите специалността е професионалната компетентност.
10. Резултатите от педагогическия експеримент потвърждават тезата, че с разработването и внедряването на иновативни интерактивни методи на обучение се постига повишаване на мотивацията за учене и развитие на професионалните компетенции и личностните качества.
11. За потребителите на кадри, обучаваните и потребителите на козметични/естетични услуги е от съществено значение обучението по специалността да се осъществява в структурата на висшето образование, както и да има възможност за следдипломно обучение/специализация.
12. Обучавани и потребители на кадри са на мнение, че е необходимо да се регулира обучението в специалност „Медицинска козметика“ чрез създаване на Единни Държавни Изисквания.

ПРЕДЛОЖЕНИЯ И ПРЕПОРЪКИ

Въз основа на направеното изследване и опита ни могат да се формулират следните ПРЕДЛОЖЕНИЯ И ПРЕПОРЪКИ за подобряване на дейността, свързана с професионалната квалификация на специалистите по „Медицинска козметика“:

Към Министерството на образованието и науката, Министерството на здравеопазването, имащи отношение към организацията, регулирането, реализирането и финансирането на обучението в структурата на Медицински университет-Медицински колеж, в специалност „Медицинска козметика“

- да се регулира обучението в специалност „Медицинска козметика“ чрез създаване на ЕДИ като се синхронизират хорариумите по основополагащите дисциплини и практическата подготовка.
- да се създадат законови условия, стимулиращи бизнес средите да участват активно в обучението на кадрите от специалност „Медицинска козметика“ чрез осигуряване на: учебни бази за практика; стипендии за учащите; партньорство в научни и учебни проекти и други форми, водещи до развитие на учебния процес.
- да се обособи професията „медицински козметик“ като самостоятелна чрез включването ѝ в класификатора на професиите, с код към направление „Здравни грижи“.

Към ръководствата на Медицинските Университети / Колежи, имащи отношение към обучението на „медицински козметици“:

- да се създадат условия за продължаващо обучение, като се изработят програми за следдипломни специализации, съобразени със съвременното състояние и развитие на високоспециализираните технологии, методи и средства в козметологията.
- да се създадат условия за академично израстване на кадрите като се изработят програми за следващи степени на обучение по примера на международните добри практики (3+2)
- да участват в създаването на ЕДИ и регулирането на обучението в специалност „Медицинска козметика“.
- създаване на диалог с бизнес средите и привличането им като участници в развитието на учебния процес

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Алберт, М., Ив. Канева, И. Илиев (2017). Мотивацията определящ фактор при формиране на професионалната ориентация на студента от специалност „Рехабилитатор“, 2-ра Национална конференция “Психология и медицина“, Стара Загора.
2. Андреев, М. (1986). Интегративни тенденции в обучението, изд. „Народна просвета“, София.
3. Андреев, М. (1996). Процесът на обучението, Дидактика, УИ „Св. Кл. Охридски“, София.
4. Андонова А. (2014). Ключовите умения – гаранция за успешна реализация на пазара на труда, сп. „Управление и образование“, том X (5), стр. 10-14
5. Асанова, Б. (2017). Социална активност как метод обучения, сборник „Состояние здоровья: медицинские, социальные и психолого-педагогические аспекты: МНУМН; ISBN 978-99978-0-261-3, стр. 387.
6. Асанова, Б., С. Младенова (2015). "УЧИТЕЛЪТ - НОВАТОР" - НОВЫЙ СТИЛЬ ПРЕПОДАВАНИЯ, Международной научно-практической конференции, 2-4 декабря 2015г., Издательство „ВСГУТУ“, стр. 27-28
7. Балканска, П. (2010). Приложна психология в медицинската практика, изд. „Булвест 2001“, София.
8. Балканска, П. (2013). Оценка на медицински специалисти за тематично обучение на работното място. В: *Интердисциплинарната идея в действие*, изд. “ТЕМТО“, София, ISSN 1313-9134, стр. 109-112.
9. Балканска, П., М. Александрова, Е. Воденичаров (2013). Рефлексивная практика с пациентами в академической подготовке специалистов, научный журнал „Вестник по педагогике и психологии“, Москва-Черногорск, ISSN 2307-7018, , стр. 94-102.
10. Балканска, П., М. Николова (2013). Учене чрез опит и рефлексия за здравни специалисти – ползи и възможности. В: *Интердисциплинарната идея в действие*, изд. “ТЕМТО“, ISSN 1313-9134, София, стр. 79-81.
11. Балканска, П., Н. Георгиев (2015). Психолого-педагогические методы предотвращения школьной тревожности. В: МНШ „Парадигма“, изд. ЦНИИ, Варна „Парадигма“, том 4, ISBN 978-619-7142-07-5, стр. 64 – 69.
12. Балканска, П., Н. Георгиев, С. Младенова (2008). Образователни потребности на професионалистите по здравни грижи в областта на геронтологията, сп. „Здравна политика и мениджмънт“, бр.6, ISSN1313-4981.

13. Балканска, П., П. Бикова (2011). За емоционалната интелигентност и обучението на медицински специалисти. В: *Интердисциплинарната идея в действие*, изд. "ТЕМТО", София.
14. Бижков, Г. (1999). Педагогическа диагностика, УИ „Св. Климент Охридски“, София.
15. Бижков, Г., М. Белова (1986). Основи на педагогиката и методи на педагогическите изследвания, изд. „Висш Педагогически Институт“ – Благоевград, Благоевград.
16. Бикова П. (2015). Основни аспекти и приоритети на здравните грижи в дома, изд. „ЦМБ“, София.
17. Бояджиева, Н. (2015). Принципът за възпитание и анимация чрез изкуство в педагогиката. *Годишно научно-методическо списание*, година VI, ISSN1314–1791, СУ „Св. Кл. Охридски“, гр. София, бр.6, стр. 10-16.
18. Визева, М. (2011). Медицински колеж „Йорданка Филаретова“ - традиция и престиж, сп. „Здраве и наука“, бр.2, стр. 2-5.
19. Визева, М. (2014). Културална компетентност и здравни грижи, сборник доклади от IX-та Национална конференция по етика „Европейските етични стандарти и българската медицина“, София, стр. 251- 353.
20. Воденичаров, Ц., З. Глутникова, Л. Гатева (1997). Иновации в медицинското образование, изд. „Акваграфикс“ София.
21. Воденичаров, Е., И. Милев, Е. Иванов, Т. Димитров (2013). Самостоятелна работа на студентите – средство за повишаване качеството на обучение. *XXXI-ва научно-технологична сесия ИНГА*, София, стр. 173-176.
22. Воденичаров, Ц., С. Попова, М. Мутафова, Е. Шипковенска, (2013). Социална медицина, София, изд. ИК „Горекс Прес“.
23. Гагова П. (2012). Прилагане на тестови системи в обучението и оценяването на студенти - рентгенови лаборанти, сп. „Здраве и наука“, бр. 3, стр. 298
24. Гагова П. (2014). Иновации в обучението на рентгеновите лаборанти; 34-та НТ сесия ИНГА, изд. "ТЕМТО", София, стр. 58
25. Гагова П., Ек. Иванова, Д. Кръстев, Д. Димитрова (2013). Анализ на самооценката на комуникативните умения на студенти от медицински колеж „Й. Филаретова“ – София, 31-ва н. сесия ИНГА, изд. "ТЕМТО", София.
26. Гагова П. (2015). ОБРАЗОВАНИЕ - СПОСОБ И СРЕДСТВО ДЛЯ ВНУТРЕННЕЙ И ВНЕШНЕЙ МИГРАЦИИ. *IV Международной научно-практической конференции*, Улан-Удэ Издательство „ВСГУТУ“, стр. 268
27. Георгиева, Ел., З. Савова, Ем. Георгиева (2015). Комуникативни техники при овладяване на конфликтите, *35 НТС ИНГА*, изд. "ТЕМТО", стр. 231-237.

28. Георгиева, Ем., З. Савова, Ел. Георгиева (2015). Роля и място на специалистите по здравни грижи в болничната помощ, *35 НТС ИНГА*, изд. „ТЕМТО“, стр. 238-241.
29. Гръъм, К. (1997). Смит, А., Алтернативни стратегии на преподаване и учене, изд. ИС „Семарш“, София.
30. Григорова, М. (2014). Мотивацията/демотивацията при студентите от т.нар. „помагачи професии“, изд. „ТЕМТО“, София, стр. 243-245
31. Григорова, М. (2015), Комуникативните умения и тяхното значение при т.нар. „помагачи професии“, изд. „ТЕМТО“, София.
32. Гюрова, В. (2000), Учене за оцеляване и развитие, сп. „Образование“, кн. 5, София.
33. Денев, Д. (1989). Педагогическо майсторство, изд. „Народна просвета“, София.
34. Димитров, Т. (2014). Средства за масова комуникация при здравното възпитание и образование. *XXXIV-та научно-технологична сесия ИНГА*, изд. „ТЕМТО“, София, стр. 325-328.
35. Закон за държавния бюджет (ЗДБ) на Р. България за 2005 г., обн., ДВ, бр. 115 от 30.12.2004 г.
36. Закон за насърчаване на заетостта (ЗНЗ), обн., ДВ, бр. 112 от 29.12.2001 г.
37. Закон за народната просвета (ЗНП), обн. ДВ бр. 86 от 18.10.1991 г., последно изм. и доп. бр. 40 от 14.05.2004 г.
38. Закон за професионалното образование и обучение (ЗПОО), обн. ДВ, бр. 68 от 30.07.1999 г., посл. доп. бр. 29 от 31.03.2003 г.
39. Закон за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план (ЗСОМУП), обн. ДВ, бр. 67 от 27.07.1999г., посл. изм. и доп. бр. 40 от 14.05.2004г.
40. Закон за висшето образование (ЗВО), обн., ДВ бр. 48 от 04.06.2004 г.
41. Иванов Е. (2015). Здравната култура на учениците – фактор за ефективна промоция на здравето, „Горекс Прес“, София.
42. Иванов, Е., П. Балканска, Т. Попов, С. Младенова (2015). Арт – терапия – окно в мир на детето, журнал „Социална работа“, Москва, Русия, 3, ИНДЕКС: 80805, стр. 67 – 69.
43. Иванов, И. (2005). Интерактивни методи на обучение, *Юбилейна научна конференция с международно участие 50 години ДИПКУ Варна, на тема: „Образование и квалификация на педагогическите кадри – развитие и проекции през XXI век“*.

- 44.Иванов, И. (2004). Теории на образованието, УИ „Епископ Константин Преславски”, Шумен.
- 45.Институт за Пазарна Икономика (И.П.И.), Финансиране на висшето образование Международният опит и българските перспективи (2013).
- 46.Каснакова, П. (2012). Съпоставка на изискванията за преподаватели в Медицинските колежи в Р. България и аналогични структури за подготовка на медицински специалисти в някои европейски страни, сп. „Здраве и наука“, бр.4, стр. 524.
- 47.Коссов, Б. (2003). Концептуальные вопросы развития высшего образования, изд. „Академия”, Москва.
- 48.Костова, Здр. (1998). Как да учим успешно. Иновации в обучението, изд. „Педагог 6”.
- 49.Маркова, К. (2011). Индикатори за качеството на обучение в Медицинските Университети, сп. „Здраве и наука“, , бр.4, стр. 44.
- 50.Мерджанова, Я. (1999). Управлението в обучението, изд. „Св. Климент Охридски”, София.
- 51.Методически указания за разработване на Държавни образователни изисквания (ДОИ), 2016
- 52.Милев, П., А. Божанов (1980). Умствена умора и преумора у учащите се, изд. „Медицина и физкултура”, София.
53. Милчева, Хр. (2006). Аспекти на обучението в Медицинския колеж, изд. „Кота Принт”, Стара Загора.
- 54.Мирева, М. (2015). Мениджмънт на рехабилитацията и ерготерапията при хроничните заболявания, изд.“ТЕМТО“, София, стр. 149-152
- 55.Митева, Л. (2015). Промените целят стабилизиране на финансовата част на цялото българско здравеопазване. Сп. „GP News“. 8, стр. 18-20.
- 56.Митева, Л., Р. Лазарова, Б. Асанова (2012). Ръководство по медико-естетични грижи - Част 1, изд. „Инфодент“, София, стр. 7-18
- 57.Митова, М. (1998). Методика на обучението по практика в Медицинските колежи, изд. „График Консулт ООД“, София, стр. 55
- 58.Митова, М., С. Младенова (2008). Методика на практическото обучение на специалистите по здравни грижи, изд. „Артик – 2001“, София, стр. 41-79
- 59.Митова, М., Ц. Воденичаров (1998). Педагогически проблеми на медицинското образование, София, изд. „График консулт”.
- 60.Михов, М. (2002). Медико-педагогическото образование – основа на здравното възпитание, Благоевград, УИ “Неофит Рилски”.

61. Младенова, С. (2015). Персонализираната медицина: предизвикателства, очаквания, възможности, изд. „ЦМБ“, София.
62. Младенова, С. (2015). Методика на обучението по практика по специалностите от професионално направление „Здравни грижи“, изд. „Централна медицинска библиотека“, София, ISBN 978-954-9318-53-1.
63. Младенова, С. М. (2012). Отношение на студентите към различните методи за изпитване и оценяване, сп. „Здраве и наука“, София, година II, брой 3, ISSN 1314-3360, стр. 319-321.
64. Младенова, С. (2009). Здравно образование, София, изд. “Артик 2001”.
65. Младенова, С., Л. Чакърва (2012). Студентите от ФОЗ за идеята за устойчиво развитие в здравеопазването, сп. “Управление и образование“, ТОМ VIII (3), ISSN: 13126121, Бургас, стр. 213 -215.
66. Младенова, С., Л. Чакърва, А. Чешмеджиева (2012). Обучение в духа на устойчивото развитие, В: сборник „Предизвикателствата пред съвременната икономика“, изд. „МВБУ“, ISBN 978-954-9432-43-5, Ботевград, стр. 1157- 1162.
67. Наредба за държавните изисквания към основните документи, издавани от висшите училища и Европейско дипломно приложение, обн., ДВ бр. 75 от 12.08.2004 г.
68. Наредба за прилагане на система за натрупване и трансфер на кредити във висшите училища, обн., ДВ, бр. 89 от 30.09.2004 г.
69. Наредба за държавните изисквания за организиране на дистанционна форма на обучение във висшите училища, обн., ДВ бр. 99 от 02.11.2004г.
70. Наръчник по оценяване (2014). Наредба за учебния процес на ВУЗ, mark_method_handbook .pdf , стр. 3-6
71. Национална стратегия за продължаващото професионално обучение (НСППО) за 2005-2010 г., приета с Решение на МС № 38.1 от 14.10.2004 г.
72. Национална стратегия за въвеждане на информационните и комуникационните технологии в българските училища, приета с Решение на Народното събрание, ДВ., бр.21 от 2005г.
73. Пенкова М., Н. Иванова (2015). 100 стъпки към професионалното клинично мислене, ИК „КОТА“, София.
74. Петров, П., М. Атанасова (2001). Образователни технологии и стратегии за учене, изд. „Веда Словена – ЖГ“, София.
75. Полата, Е. (2000). Новые педагогические и информационные технологии в системе образования, изд. „Академия“, Москва.

76. Попов, Т. (2010). Педагогика. Част 1: Теория на възпитанието, изд. „ЕКС-ПРЕС“, Габрово.
77. Попов, Т. (2006). Мотивацията на учене на студентите, обучавани в системата на общественото здраве, кн. 2, сп. „Здравен мениджмънт“.
78. Попов, Т. (2006). Студентът като субект на обучението, изд. ИИК „Везни“, София.
79. Попов, Т., П. Балканска, Б. Торньова, Г. Петрова (2011). Медицинска педагогика, изд. „Екс-прес“, София.
80. Попов, Т., К. Герджиков, Л. Милков, М. Михова, П. Балканска (2009). Педагогика – 2 част Теория на обучението, изд. „Екс-прес“, София.
81. Попов, Т., ХР. Милчева, Г. Петрова (2006). Принципи и методика на обучението, изд. „Кота“, Стара Загора.
82. Попов, Т., Л. Годорова, П. Балканска, Л. Чакърва, Д. Сиджимова (2012). Педагогика–1 част Теория на възпитанието, изд. „Екс-прес“, София.
83. Попов Т. Н., П. А. Балканска, С. М. Младенова, Н. Р. Георгиев, А. Т. Трендафилова (2015). Основные акценты в изучении культурных и сексуального воспитания цыганской национальности. В: сб. *Формы и методы социальной работы в различных сферах жизнедеятельности*, Улан-Удэ, Россия, изд. „ВСГУТУ“, ISBN 978-5-89230-679-9, стр. 277-279.
84. Попов Т. Н., Балканска П. А., Иванов Е. Г., Трендафилова А. Т., Георгиев Н. Р. (2015). Знания учащихся цыганской национальности о влиянии на здоровье курения и использования наркотических средств, В: сб. *Особенности формирования здорового образа жизни: факторы и условия*, изд. „ВСГУТУ“ Улан-Удэ, ISBN 978-5-89230-599-0, стр. 245 – 248.
85. Правила за разработване на Държавни образователни изисквания (ДОИ) (2010)
86. „Продължаващото професионално обучение в контекста на ученето през целия живот в България” - Европейска фондация за обучение, 2004 г.
87. Радославова, Е. (1999). Използване на нетрадиционни методи в педагогическата подготовка на студентите, сп. „Педагогика“, кн.12, София.
88. Рамкови изисквания за разработване на Държавни образователни изисквания (ДОИ) за придобиване на квалификация по професии, 2016
89. Резолюция на Съвета на ЕС – съвместни изводи на Съвета и представителите на правителствата на държавите членки за общи европейски принципи за идентифициране и валидиране на неформалното и информалното учене, Брюксел, май 2004 г.

- 90.РЪКОВОДСТВО ПО I*TEACH (2012), УИ „ Св. Климент Охридски“, София.
- 91.Савова, З., (2005) - Програма ”Стъпка по стъпка”, В: учебник по педагогика, втора част, Теория на обучението дидактика, (Т. Попов, ред.), стр. 433-441.
- 92.Савова, З., (2005) - Същност и управление на конфликта, Контакт 2005, *Интердисциплинарната идея в действие*, изд. „Темто“, София, стр. 138-144.
- 93.Савова, З., (2005) - Характеристики на комуникацията медицински персонал – болен, *Психосоматична медицина*, изданието е и на английски език, 2, том13, стр. 140-147.
- 94.Савова, З., (2006) - Работа в екип – предпоставки и изисквания за оптимизацията ѝ, *17-Научно-технологична сесия*, Контакт 2006, изд. „Темто“, София, стр. 144-148.
- 95.Савова, З., (2007) - Характеристики и специфика на продължаващото обучение, сб. *Конкурентни стратегии във висшето образование*, МВБУ-Ботевград, стр. 308-312.
- 96.Савова, З., (2011) - Организационни принципи на управлението на човешки ресурси за по-добро здравеопазване, сп. „Здравна политика и мениджмънт“, т.11, №3, изд. „Симел прес“, София, стр. 26-32.
- 97.Савова, З. (2012). Превенция на стрес и професионално изчерпване, монография, изд. „Симолини 94“, София.
- 98.Савова, З. (2015). Медицинска психология, учебник - трето преработено издание, изд. „МУ-София“, ISBN:978-619-169-090-9.
- 99.Савова, З., Ал. Воденичарова (2015), Превенция на професионален стрес, Възможности на психологическата наука, *Първа национална научна конференция по трудова медицина*, София.
100. Савова, З., Л. Афанасиева, (2007). Динамика и характеристика на малката група в учебно-възпитателния процес, сб. *Педагогическо образование в България, състояние и тенденции*, т.3, УИ ”Н. Рилски”, Благоевград, стр. 499-504.
101. Савова, З., П. Балканска (2005) - Дисциплинираността като фактор при изграждане на принадлежност в учебната група, *Нова философия в образованието*, УИ ”Епископ К. Преславски”, Шумен, стр. 195-201.
102. Савова, З., Д. Сиджимова (2008) - Необходимост от обучение по социална психология в медицинските университети, *Национална стратегия за висше образование и пазарът на труда в България*, „IBS PRESS“, София, стр. 585-590.

103. Сербезова, И. (2018). Оптимизиране на обучението по здравни грижи чрез видеометоди, изд. „Медиатех“, Плевен.
104. Сербезова, И. (2013). Видеофилмите в обучението на медицинските и здравни специалисти, Печатна база при РУ „Ангел Кънчев“, Русе.
105. Сербезова, И., Ц. Христова (2016). Методът “case study”, в обучението по клинична практика на студентите акушерки, ИЗВЕСТИЯ НА СЪЮЗА НА УЧЕНИТЕ – Русе Серия 4 МЕДИЦИНА И ЕКОЛОГИЯ Том 6, брой 6, стр. 105-110, ISSN 1311-1078..
106. Сиджимова, Д., Т. Димитров (2011). Мотивация при избора на работа на представители от поколението Y, обучаващи се във ФОЗ при МУ-София. „60 години Катедра „Социална медицина МУ-Пловдив”, стр. 1-5.
107. Списание на Софийския университет за електронно обучение, 2012/1-22.
108. Списък на професиите за професионално образование и обучение, 2016.
109. СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ЗА ПЕРИОДА 2014-2020 г. (2016)
110. Ташева, Ст., Д. Павлов (2000). Иновации в технологията на обучение при професионалната подготовка, изд. „На НИО“, София.
111. Тончева, Цв., Н. Христова (2004). Повишаване на активността на студентите в учебния процес чрез проблемност в обучението – МП – сестр. дело, 36, №3.
112. Трендафилова, А. (2018). Обучение в професионално общуване на медицинските специалисти, изд. „ЕКС-ПРЕС”, Габрово.
113. Фъртунова, М. и колектив, (2014), Практическото обучение в системите за поддържане на качеството на обучението във ВУ, том 53, стр. 12-16.
114. Хуторской, А. (2004). Практикум по дидактике и современным методикам обучение, Москва, изд. “ПИТЕР”.
115. Цветанова, С. (2000). Педагогически модели на общуването в обучението, сп. „Образование”, кн. 3, София.
116. Чакърлова, Л. (2013). Макроетика на устойчивото развитие в здравеопазването, изд. „ЕКС-ПРЕС”, Габрово.
117. Чакърлова-Гатева, Л. (2002). Съвременни дидактически технологии за подготовка на висши медицински кадри, изд. „Филвест”, София.
118. Янкулова, Й. (2012). Педагогическа психология, „Парадигма“, София.
119. Albert M., S. Traykova (2017). STUDY OF THE HEALTH CONDITION OF THE STUDENTS FROM THE MEDICAL COLLEGE "J. FILARETOVA " *International Journal Knowlege in practice,papers*, Vol 20. 4, Scopie.

120. Asanova B., M. Vizeva, V. Petkov, L. Miteva (2011). History of the specialty Medical Aesthetician in Bulgaria, *5th Balkan Congress on the history and ethics of medicine*, Istanbul, pp. 252-255.
121. Amundson, Kristen J. (1985). *The Arts and Education*. John F. Kennedy Center for the Performing Arts, Washington, DC.; Alliance for Arts Education, Washington, DC.;
122. Balkanska, P., N. Georgiev, K. Popova (2010). Modeling of the core management competencies in the process of training and development of healthcare managers. *Trakia Journal of Sciences*, 1313-3551 - ISSN TJS(online), 1313-7069 - ISSN TJS: Social sciences, Vol. 8, Suppl. 2, pp. 424-428.
123. Balkanska, P., N. R. Georgiev, S. M. Mladenova, Tsv. M. Mihaylova (2017). PSYCHOLOGICAL PERSPECTIVE FOR PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF HEALTH MANAGER. 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON PUBLIC HEALTH “*From European to National Health Policy*” 9-10 October, pp. 326 – 329.
124. Balkanska, P., G. Chaneva, E. Ivanov, N. Georgiev (2015). Steps to overcome the educational deficit in the patient-centered care for the elderly, In: *International Journal Scientific and applicative papers V8/2*, Skopie, Macedonia, ISSN 1857 - 2, pp. 132-136.
125. Barker, PH. (1990). Designing interactive learning systems. *Education and Training Technology international (ITTI)*.
126. Barrows, HS. (2000). Problem based learning applied to medical education. Southern Illinois University School of Medicine, Springfield, Illinois.
127. Bocheva G., M. L. Valcheva-Traykova, B. Landzhov (2014). Alteration of NADPH-d activity in the skin of hypothyroid and solar simulated UV-irradiated rats. *Journal of Biomedical and Clinical Research*, Vol. 7, No. 1, Suppl. 1, p. 77.
128. Bocheva G., M. Valcheva-Traykova, B. Landzhov (2018). Does hypothyroidism augment sun-induced skin damage? *Redox Rep.*, 23(1):180-187, DOI: 10.1080/13510002.2018.1494421.
129. Bogdanov I, K. Kircheva, L. Miteva, N. Tsankov (2012). Quality of life in patients undergoing combined climatotherapy and phototherapy. *Romain Medical Journal*.
130. Boulos MN, Maramba I, Wheeler S., Wikis (2006). blogs and podcasts: A new generation of Web-based tools for virtual collaborative clinical practice and education. *BMC Medical education*, 6, p. 41.
131. Bork, A. (1999). The Future of Learning Education Review, USA, N 4., Breslow, L., *From Disease Prevention to Health Promotion*, JAMA, March 17.

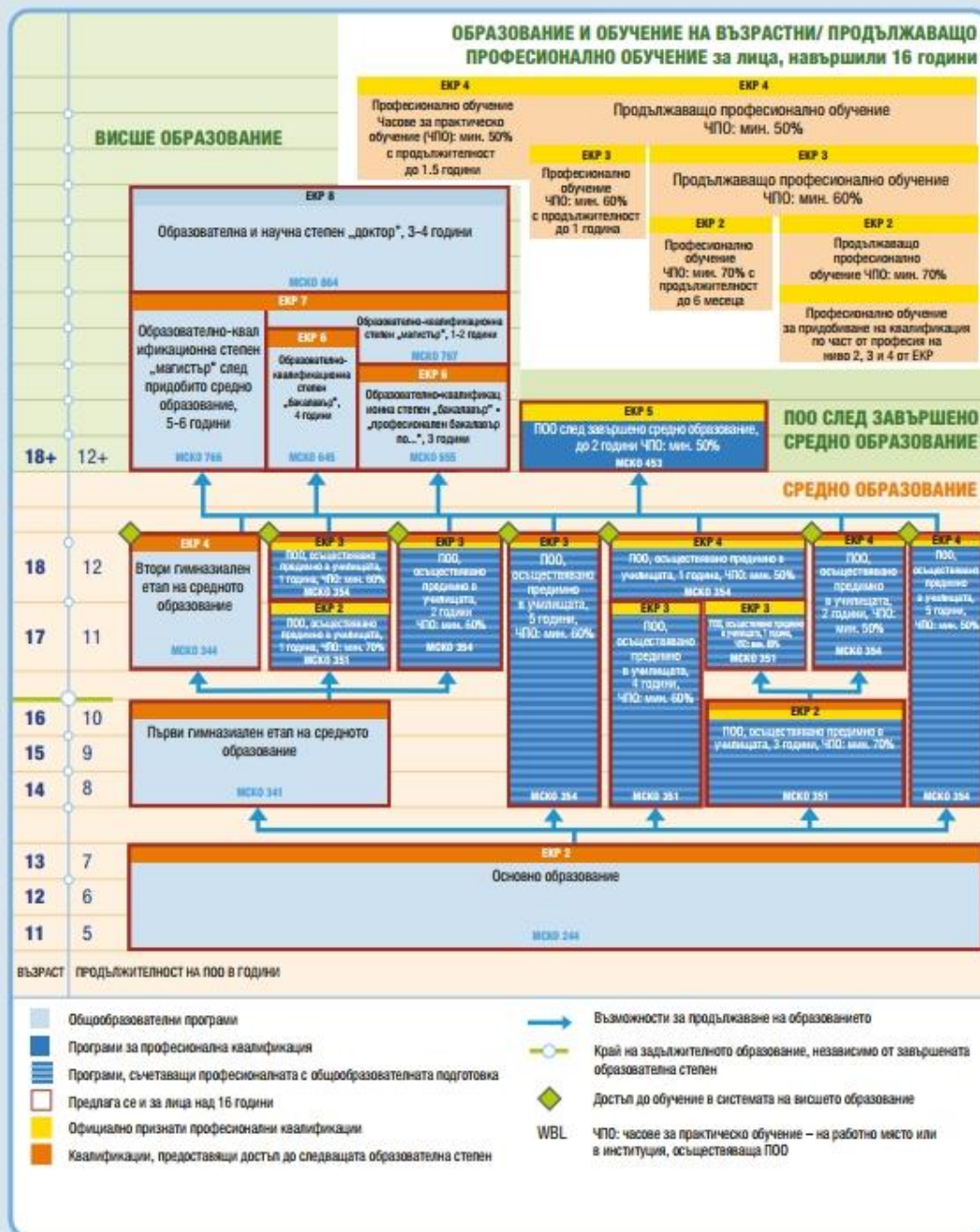
132. CEPEC (2002). European Confederation of Beauticians and Cosmeticians: Understanding the Profession of Beautician in EU and in the Candidate countries.
133. Clark, R. (2003). Building Expertise: Cognitive Methods for Training and Performance Improvement, Second Edition, ISPI.
134. Collis, B., van der Wende, M. (2002). Models of Technology and Change in Higher Education: *An International Comparative Survey on The Current and Future Use of ICT in Higher Education*, University of Twente, Center for Higher Education Policy Studies, The Netherlands.
135. Debande, O. (2004). ICTs and the development of e-learning in Europe: the role of the public and private sectors. *European Journal of Education* 39 (2), pp. 191-208.
136. Duch, B.; Groh, S.; Allen, D. (2001). The Power of Problem-Based Learning. A Practical "How To" for Teaching Undergraduate Courses in Any Discipline. Sterling, Va Stylus Publishing.
137. European Institute of Innovation and Technology - EIT (2018)
138. Hughes, R. (2001). Deciding to leave but staying: teacher burnout, precursors and turnover. *The International Journal of Human Resource Management*.
139. Kennedy, G., Gray, K., Tse, J. (2009). "Net generation" medical students: technological experiences of pre-clinical and clinical students, pp. 10-16/ Published online, 03 Jul.
140. Kossekova, G., Monova, T., Georgieva, B. (2016). Significance of the Interactive Clinical Cases with Virtual Patients for learning Medical Biochemistry. *Chemistry* 25 (3) pp. 381 – 389
141. Mann, D., D., Eland, D., C. (2005). Self-efficacy in mastery learning to apply a therapeutic psychomotor skill. *Percept. Mot. Skills* 100 (1), pp. 77-84.
142. Mireva, M. Tsekov, M. Albert, Al. Zdravkova-Maleva (2017). "Management of healthcare in chronic vascular diseases"-*International Journal- Knowledge in practice*, Scientific papers, Vol. 20. 4, Skopje, pp. 1839- 1842.
143. Mladenova S. (2014). Safety possibilities, socialization and integration of people with disabilities, *Journal of International Scientific Publication*, Educational Alternatives, ISSN 1314-7277, Vol. 12, pp. 256 –262.
144. Monova, T. (2009). Methods and tools of the teaching chemical experiment: A university subject and its instructional design. *Chemistry* 18 (3) pp. 222 – 236.
145. Monova, T., Alexeev, A., Kossekova, G. (2010). Virtual models for interactive e-learning in Medical Biochemistry. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 2(2) pp. 1493 – 1497. Cited 6 times. doi: 10.1016/j.sbspro.2010.03.224

146. Monova, T., Boyanova, L., Tsakovski, S. (2008). Electronic course on the methods and tools of the teaching chemical experimen. *Chemistry* 17 (4), pp. 307 - 316
147. Monova, T., Konstantinov, O., Kalenderova, S., Tsakovski, S., Kossekova, G. (2018). Design and Implementation of Virtual Models in Medical Biochemistry Learning. *AIP Conference Proceedings* 2048, 020033; doi: 10.1063/1.5082051
148. Moursund, D.G. (2004). Brief Introduction to Roles of Computers in Problem Solving.
149. Nikitov, O., D. Tasevska (2010). Creation of an Educational Theater, Alliance for Regional and Civic Initiatives, Sofia, 2-4.
150. Northedge, A. (1990). *The Good Study Guide*, London, Open University.
151. Ozuah PO. (2002). Under graduate medical education: thoughts on future challenges. *BMC MedEduc.*, 2:8.
152. Sendova, E. (2006). Handling the Diversity of Learners' Interests by Putting Informatics Content in Various Contexts In *Lecture Notes in Computer Science*, vol. 4226, 71-82.
153. Trendafilova A. T., Traykovska-Dimitrova A., Dimitrov T. K. (2017). DOMAIN-TARGET ORIENTATION ON TRAINING COMMUNICATION SKILLS FOR HEALTH PROFESSIONALS, *Международный медицинский научный журнал* № 1 (13), 53-55
154. Timons, R. (2000). *New Learning*. Dordrecht, Boston Kluwer Academic Publishers.
155. Ward JP, Gordon J, Field MJ, Lehmann HP. (2001). Communication and information technology in medical education. *Lancet*, 357:791.
156. Way, B. (1967). *Development through drama*. Atlantic Highlands, NJ: Humanities Press.
157. МУ, МК - Варна, <http://mu-varna.bg/BG/AboutUs/Medical College/Pages/Medicinski-kozmetik.aspx> 2017/
158. МУ, МК – Пловдив, <http://www.meduniversity-plovdiv.bg/archive/bg/fakulteti-katedri//2017/>
159. МУ, МК – София, <http://mk.mu-sofia.bg/node/67>
160. Реторика и комуникации, <http://rhetoric.bg/> (към 28.02.2016)
161. American Association of Cosmetology Schools (AACCS), USA, 2017. <http://beautyschools.org/aacs/about-aacs/> (към 10.09.2018)
162. ASSOCIATED SKIN CARE PROFESSIONALS (ASCP)–USA, 2016. <https://www.ascpskincare.com/about> (към 30.08.2018)

163. CIDESCO (2018), <http://cidesco.com/> (към 07.08.2018)
164. Key Data on Learning and Innovation through ICT at School in Europe, (2011), https://www.csee-etuice.org/images/attachments/ictkeydata_on_learning_and_innovation_through_ict_2011_summary.pdf (към 15.10.2017)
165. Leonardo Project PP-166038 I*Teach (Innovative Teacher), 2014.,<http://i-teach.fmi.uni-sofia.bg> (към 21.02.2014г.)
166. NACCAS (2018), <http://naccas.org/naccas/> (към 10.09.2018)
167. The Dermatology Group, Medical Aesthetician, USA, 2016. <http://www.thedermatologygroup.com/team/aestheticians.cfm> (към 08.2016)

ПРИЛОЖЕНИЕ 1.

ПОО в рамките на системата за образование и обучение в България

Бележка: МСКО 2011.
Източник: Cedefop и ReferNet България

ПРИЛОЖЕНИЕ 2.

АНКЕТНА КАРТА

АСПЕКТИ НА ОБУЧЕНИЕТО В СПЕЦИАЛНОСТ „МЕДИЦИНСКА КОЗМЕТИКА“ - МК „ЙОРДАНКА ФИЛАРЕТОВА“

Анкетно проучване на мнението на студенти и възпитаници от специалност „Медицинска козметика“. Настоящата анкета има научен характер относно аспектите, влияещи върху качеството на учебния процес, развитието на студентите и тяхното формиране като професионалисти в съвременния свят на обучение.

Анкетата има анонимен характер и се гарантира конфиденциалност на индивидуалните отговори.

Попълване на въпросника:

- във въпросите с необходимост от оценка отбележете/изберете тази оценка, която най-добре съответства на мнението Ви (**оценка 1** означава **минимум, а 6 означава максимум**)
- във въпросите с посочени отговори очертайте с **кръг** избраният от Вас отговор или отговори
- във въпросите със свободни отговори, използвайте **празните полета**

Благодарим Ви, че се съгласихте да участвате! Вашето мнение е важно за нас!

<p>1. На колко години сте?</p> <p>a) 20-30г. b) 31-40г. c) над 40г.</p>	<p>2. Вашето семейно положение е:</p> <p>a) несемеен/несемейна b) семеен/семейна c) разведен/разведена d) съжителство e) вдовец</p>	<p>3. Имате ли деца?</p> <p>a) да - 1 дете b) да - 2 деца c) да-повече от две деца d) нямам e) нямам, но се грижа за по-малко братче/сестричка</p>	<p>4. Кой е основният източник за осигуряване на финансов ресурс за обучението Ви?</p> <p>a) заплата b) семеен бюджет /чрез родители, роднини/ c) стипендии d) студентски заем e) Друго - .....</p>	<p>5. Моля, посочете какво работите:</p> <p>a) консултант в козметичния бранш b) търговски представител в козметичния бранш c) козметик в козметичен център d) козметик в медицински център e) Друго - ..... f) не работя</p>	<p>6. Считате ли, че обучението в избраната от Вас специалност ще допринесе за професионалното ви израстване в обществото?</p> <p>a) да b) не c) не мога да преценя</p>
<p>7. Моля, посочете основното очакване, което имате след завършване на обучението си:</p> <p>a) по-добър имидж в професионалната ми среда b) намиране и осигуряване на по-добра доходоносна работа c) промяна на социалната ми среда d) кариерно развитие e) личностно развитие f) Друго - .....</p>		<p>8. Моля, опишете с какво обучението промени Вашият социален живот /нови контакти, нови взаимоотношения, приятели, нова работа и др./</p>		<p>9. Кой курс на обучение сте?</p> <p>a) 1-ви курс b) 2-ри курс c) 3-ти курс d) дипломант /випуск...../</p>	

<p>10. Какъв е Вашият хранителен режим по време на учебен период?</p> <p>a) храна се редовно /по 3 пъти на ден/ b) храна се 1 път на ден c) храна се, когато огладнея d) храна се само вечер</p>	<p>11. Колко често спортувате?</p> <p>a) само в учебните часове по спорт b) 2 пъти седмично c) рядко d) не спортувам</p>	<p>12. Какво правите през свободното си време извън учебния процес?</p> <p>a) работа b) чета c) спортувам d) време с приятели e) време със семейството f) хоби g) друго - .....</p>	<p>13. Моля, посочете в коя учебна форма се чувствате най-натоварени и уморени</p> <p>a) лекции b) упражнения c) практическа подготовка d) семинар e) самостоятелно изпълнение на задача</p>	<p>14. По какъв начин успявате да намалите нивото на стрес по време на учебен период?</p> <p>a) спорт b) разходка c) медитация d) срещи с приятели e) работа f) забавления g) друго - .....</p>
<p>15. Посочете нивото на стрес, когато участвате в учебния процес, в сравнение с период, в който не сте учебно ангажирани</p> <p>(оценете с 1 до 6 в зависимост от мнението Ви по поставения въпрос, като „1“ означава липса на стрес, а „6“ означава максимално ниво на стрес)</p> <p>1 2 3 4 5 6</p>	<p>16. Считате ли, че натовареността на учебния график отговаря на Вашите възможности?</p> <p>/психически и физически/ a) по-скоро да b) по-скоро не c) не мога да преценя</p>	<p>17. Кой е водещият за Вас фактор за протичане на учебния процес в добра здравословна среда?</p> <p>a) материално-техническа база b) отношения между колеги c) отношения между студенти и преподаватели d) продължителност на учебния ден</p> <p>→ ..... → ..... → .....</p>	<p>18. Какво бихте предложили за да се подобрят условията за провеждане на учебния процес в по-добра и здравословна среда?</p>	
<p>19. Считате ли, че обучението в специалността до момента покрива Вашите очаквания?</p> <p>a) По-скоро да b) По-скоро не c) Не мога да преценя</p>	<p>20. Считате ли, че има съществени пропуски и недостатъци в учебните програми по обучението Ви?</p> <p>a. По-скоро да b. По-скоро не c. Не мога да преценя</p>	<p>21. В случай, че сте посочили отговор „По-скоро да“ на въпрос №2, моля посочете накратко водещите според Вас причини!</p> <p>→ ..... → ..... → .....</p>	<p>22. Доколко имате интерес към специалността „Медицинска козметика“ преди да започнете да я изучавате?</p> <p>(оценете с 1 до 6 в зависимост от мнението Ви по поставения въпрос, като „1“ означава липса на интерес, а „6“ означава максимален интерес)</p> <p>1 2 3 4 5 6</p>	<p>23. Доколко считате, че учебното съдържание по изучаваните дисциплини е актуално?</p> <p>(оценете с 1 до 6 в зависимост от мнението Ви по поставения въпрос, като „1“ означава напълно неактуално, а „6“ означава максимално актуално)</p> <p>1 2 3 4 5 6</p>

<p>24. Доколко Вашият интерес към специалността „Медицинска косметика“ се повиши след като започнахте да я изучавате?</p> <p>(оценете с 1 до 6 в зависимост от мнението Ви по поставения въпрос, като „1“ означава липса на интерес, а „6“ означава максимален интерес)</p> <p style="text-align: center;">1 2 3 4 5 6</p>	<p>25. На базата на Вашето мнение, моля оценете изброените фактори, участващи в учебния процес! (оценете с 1 до 6 изброените фактори като „1“ означава максимално лошо, а „6“ означава максимално добро)</p> <table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td>учебни помагала</td> <td></td> </tr> <tr> <td>разпределение на учебното време</td> <td></td> </tr> <tr> <td>провеждане на упражнения</td> <td></td> </tr> <tr> <td>практическа подготовка в бази за практика</td> <td></td> </tr> <tr> <td>актуалност на лекциите</td> <td></td> </tr> <tr> <td>материално-техническа база</td> <td></td> </tr> </table>	учебни помагала		разпределение на учебното време		провеждане на упражнения		практическа подготовка в бази за практика		актуалност на лекциите		материално-техническа база	
учебни помагала													
разпределение на учебното време													
провеждане на упражнения													
практическа подготовка в бази за практика													
актуалност на лекциите													
материално-техническа база													

<p>26. Кой е предпочитаният от Вас теоретичен метод на преподаване?</p> <p>a) лекционно изложение b) разказ c) беседа d) дискусия</p>	<p>27. Оценете с „1“ до „6“ изброените фактори, чрез които разбирате и осмисляте учебния материал по време на лекции</p> <table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td>онагледяване със снимки</td> <td></td> </tr> <tr> <td>видеофилми по съответната тема</td> <td></td> </tr> <tr> <td>подробни обяснения</td> <td></td> </tr> </table>	онагледяване със снимки		видеофилми по съответната тема		подробни обяснения		<p>28. Оценете с „1“ до „6“ изброените фактори, чрез които разбирате и осмисляте учебния материал по време на упражнения</p> <table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td>демонстрация стъпка по стъпка</td> <td></td> </tr> <tr> <td>инструкции с видеофилми</td> <td></td> </tr> <tr> <td>подробни обяснения</td> <td></td> </tr> </table>	демонстрация стъпка по стъпка		инструкции с видеофилми		подробни обяснения		<p>29. Оценете с „1“ до „6“ изброените фактори, чрез които развивате практическите си умения</p> <table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td>корекция на изпълнението</td> <td>Ви от преподавател</td> </tr> <tr> <td>дискусия с преподавател за допуснати от Ваша страна грешки</td> <td></td> </tr> <tr> <td>взаимна корекция между състуденти</td> <td></td> </tr> </table>	корекция на изпълнението	Ви от преподавател	дискусия с преподавател за допуснати от Ваша страна грешки		взаимна корекция между състуденти	
онагледяване със снимки																					
видеофилми по съответната тема																					
подробни обяснения																					
демонстрация стъпка по стъпка																					
инструкции с видеофилми																					
подробни обяснения																					
корекция на изпълнението	Ви от преподавател																				
дискусия с преподавател за допуснати от Ваша страна грешки																					
взаимна корекция между състуденти																					

30. Считате ли че, по-точно и ясно бихте усвоили практическите умения ако по време на упражненията Вашето изпълнение се запише на видео и след това го анализирате с преподавателя. (моля отбележете върното)

ДА   НЕ

<p>31. Какво значение има за Вас използването на електронната среда (социални мрежи, интернет, е-поща и др.) за комуникация и връзка с преподавателите?</p> <p>(оценете от 1 до 6 в зависимост от мнението Ви по поставения въпрос, като „1“ означава минимално значение, а „6“ означава максимално значение)</p> <p style="text-align: center;">1 2 3 4 5 6</p>	<p>32. Доколко поддържането на страницата на специалността в социалната мрежа Facebook е важна за Вас?</p> <p>(оценете от 1 до 6 в зависимост от мнението Ви по поставения въпрос, като „1“ означава минимално важна, а „6“ означава максимално важна)</p> <p style="text-align: center;">1 2 3 4 5 6</p>	<p>33. Колко често използвате електронни източници за търсене на информация, свързана с учебния материал?</p> <p>(оценете от 1 до 6 в зависимост от мнението Ви по поставения въпрос, като „1“ означава максимално рядко, а „6“ означава максимално често)</p> <p style="text-align: center;">1 2 3 4 5 6</p>	<p>34. Моля, поставете оценка от 1 до 6 на учебни помагала в зависимост от полезността им при Вашата учебна подготовка.</p> <p>(оценете от 1 до 6 на всеки ред, като „1“ означава минимално полезно, а „6“ означава максимално полезно)</p> <table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td>Електронни издания</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Библиотека в учебното заведение</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Лична библиотека</td> <td></td> </tr> </table>	Електронни издания		Библиотека в учебното заведение		Лична библиотека	
Електронни издания									
Библиотека в учебното заведение									
Лична библиотека									

Проучване „мнението на студентите и възпитаниците за аспекти на обучението в специалността „Медицинска косметика“

<p>35. Доколко са важни за Вас нагласата и уменията на преподавателя да ползва иновативни методи на обучение? (напр. съвременни технологични средства, ролеви игри, ситуационни дискусии и др.)</p> <p>(оценете от 1 до 6 в зависимост от мнението Ви по поставения въпрос, като „1“ означава минимално важна, а „6“ означава максимално важна)</p> <p>1 2 3 4 5 6</p>	<p>36. Доколко иновативните подходи Ви стимулират да търсите и знаете повече?</p> <p>(оценете от 1 до 6 в зависимост от мнението Ви по поставения въпрос, като „1“ означава минимално значение, а „6“ означава максимално значение)</p> <p>1 2 3 4 5 6</p>	<p>37. Чрез коя учебна форма получавате най-много теоретични знания?</p> <p>a) лекция b) упражнение c) практика в база семинар d) семинар e) самоподготовка</p>	<p>38. Чрез коя учебна форма получавате най-много практически умения?</p> <p>a) упражнение b) практика в база семинар c) семинар d) упражнение e) самоподготовка</p>	<p>39. Кои са най-въздействащите методи на запазване в практическото Ви обучение?</p> <p>a) демонстрация b) моделиране c) практическа работа d) работа по групи e) работа в екип f) ролева игра</p>																	
<p>40. Кои са най-въздействащите методи на запазване в теоретичното Ви обучение?</p> <p>a) лекционно изложение b) разказ c) беседа d) дискусия</p>	<p>41. Кое успява да Ви мотивира да учите повече?</p> <p>a) лекция b) упражнение c) практика в база работа с клиенти d) семинар f) участие в научна конференция g) познатство с колеги h) сферата на реализация</p>	<p>42. За посоченият отговор във въпрос № 7, моля посочете начините, по които Ви мотивира:</p> <p>→ ..... → ..... → .....</p>	<p>43. Моля поставете оценка от 1 до 6 на всяка от ползвите, които имате при изпълнение и представяне на самостоятелно подготвена задача (оценете от 1 до 6 на всеки ред, като „1“ означава минимално полезно, а „6“ означава максимално полезно)</p> <table border="1"> <tbody> <tr> <td>Презентационни умения</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Затвърждаване на теоретични знания</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Развиване на практически умения</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Обогатяване с допълнителни знания</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Бораване с допълнителна литература</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Презентационни умения		Затвърждаване на теоретични знания		Развиване на практически умения		Обогатяване с допълнителни знания		Бораване с допълнителна литература									
Презентационни умения																					
Затвърждаване на теоретични знания																					
Развиване на практически умения																					
Обогатяване с допълнителни знания																					
Бораване с допълнителна литература																					
<p>44. Какви форми на изпит по теория предпочитате?</p> <p>a) Реферат b) Презентация по тема c) Презентация по казус d) Ролева задача e) Устно f) Писмено g) Тест</p>	<p>45. Какви форми на изпит по практика предпочитате?</p> <p>a) Демонстрация b) Моделиране c) Дискусия d) Ролева задача e) Устно f) Писмено g) Решаване на казус h) Работа върху манекен</p>	<p>46. Моля оценете с оценка от 1 до 6 всяка от формите на семинарите (оценете от 1 до 6 на всеки ред, като „1“ означава минимално полезно, а „6“ означава максимално полезно)</p> <table border="1"> <tbody> <tr> <td>Лекция с гост-лектор</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Продуктово представяне</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Лекция с практическа демонстрация с гост-лектор</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Семинар с Ваше участие</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Лекция с гост-лектор		Продуктово представяне		Лекция с практическа демонстрация с гост-лектор		Семинар с Ваше участие		<p>47. Моля оценете с оценка от 1 до 6 всяка от формите за изпълнение на самостоятелна задача (оценете от 1 до 6 на всеки ред, като „1“ означава минимално полезно, а „6“ означава максимално полезно)</p> <table border="1"> <tbody> <tr> <td>Реферат</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Моделиране</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Презентация по тема</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Презентация по казус</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Ролева задача</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Реферат		Моделиране		Презентация по тема		Презентация по казус		Ролева задача	
Лекция с гост-лектор																					
Продуктово представяне																					
Лекция с практическа демонстрация с гост-лектор																					
Семинар с Ваше участие																					
Реферат																					
Моделиране																					
Презентация по тема																					
Презентация по казус																					
Ролева задача																					

<p>48. Достатъчни ли са Ви часовете в базите по практическа подготовка?</p> <p>a) Да b) Не c) Може и по-малко d) Не мога да преценя</p>	<p>49. Каква е Вашата посещаемост на: (оценете от 1 до 6 на всеки ред, като „1“ означава ниска, а „6“ означава висока)</p> <table border="1"> <tr> <td>Лекции</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Упражнения</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Практика в база</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Семинар</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Извънаудиторна дейност /конференции, курсове, и др./</td> <td></td> </tr> </table>	Лекции		Упражнения		Практика в база		Семинар		Извънаудиторна дейност /конференции, курсове, и др./		<p>50. Посочете 3-ри предложения за необходими промени в теоретичното Ви обучение?</p> <p>→ .....</p> <p>→ .....</p> <p>→ .....</p>	<p>51. Посочете 3-ри предложения за необходими промени в практическото Ви обучение?</p> <p>→ .....</p> <p>→ .....</p> <p>→ .....</p>	<p>52. Моля, посочете по какъв начин се информирате по организационни въпроси в учебния процес?</p> <p>a) e-mail на курса b) facebook на курса c) чрез отговорник на курса d) чрез преподавателя</p>
Лекции														
Упражнения														
Практика в база														
Семинар														
Извънаудиторна дейност /конференции, курсове, и др./														

<p>53. Моля, оценете изброените фактори в зависимост от тежестта, която имат за Вашия успех при изпитните сесии!</p> <table border="1"> <tr> <td>Положени усилия от Ваша страна за усвояване на учебния материал</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Метод на преподаване</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Учебни помагала</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Форма на изпитване</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Друго .....</td> <td></td> </tr> </table> <p>(оценете от 1 до 6 в зависимост от мнението Ви по поставения въпрос, като „1“ означава минимална тежест, а „6“ означава максимална тежест)</p>	Положени усилия от Ваша страна за усвояване на учебния материал		Метод на преподаване		Учебни помагала		Форма на изпитване		Друго		<p>54. Моля, посочете средният Ви успех от последната изпитна сесия:</p> <p>a) 3 - 4 b) 4 - 5 c) 5 - 6</p>	<p>55. Считате ли, че Ви е необходимо създаването на следциклоново обучение/специализация към структурата на университета?</p> <p>a) Да b) Не c) Не мога да преценя d) Не се налага</p>	<p>56. Бихте ли продължили обучението си в следваща степен на образование по специалността Ви?</p> <p>a) Да b) Не c) Нямам интерес d) Курсовете са ми достатъчни e) Фирмените обучения са ми достатъчни</p>
Положени усилия от Ваша страна за усвояване на учебния материал													
Метод на преподаване													
Учебни помагала													
Форма на изпитване													
Друго													

Благодарим Ви за отделеното време!

Тук можете да споделите в свободен текст Вашите коментари за анкетата, в която участвахте и да оставите Вашите препоръки за подобряване на учебния процес.

ПРИЛОЖЕНИЕ 3.

АНКЕТНА КАРТА

АСПЕКТИ НА ОБУЧЕНИЕТО В СПЕЦИАЛНОСТ „МЕДИЦИНСКА КОЗМЕТИКА“ – МК ЙОРДАНКА ФИЛАРЕТОВА¹

Анкетно проучване на мненията на **потребителите**¹ на студенти и възпитаници от специалност „Медицинска козметика“. Настоящата анкета има научен характер относно аспектите, влияещи върху качеството на учебния процес, развитието на студентите и тяхното формиране като професионалисти в съвременния свят на обучение.

Анкетата има анонимен характер и се гарантира конфиденциалност на индивидуалните отговори.

Попълване на въпросника:

- във въпросите с необходимост от оценка отбележете /изберете тази оценка, която най-добре съответства на мнението Ви **(оценка 1 означава минимум, а 6 означава максимум)**
- във въпросите с посочени отговори очертайте с **кръг избраният/избраните от Вас отговор/отговори**
- във въпросите със свободни отговори, използвайте **празните полета**

¹ **потребители** – работодатели, наставници, колеги, бизнес партньори

Благодарим Ви, че се съгласихте да участвате! Вашето мнение е важно за нас!

<p>1. От колко време познавате наши възпитаници?</p> <p>a) под 1 година b) 1-2 години c) около 5 години d) над 5 години</p>	<p>2¹. Считате ли, че обучението в специалността допринася за професионалното израстване на кадрите в обществото?</p> <p>a) да b) не c) не мога да преценя</p>	<p>3. Имате ли пряко наблюдение върху организацията на учебния процес?</p> <p>a) да b) да, частично c) малко d) нямам e) не съм имал/а възможност</p>	<p>4. Според Вас, обучението в специалността отговаря ли на съвременните нужди на обществото?</p> <p>a) да b) не c) удовлетворяващо d) прекалено квалифицирано e) не мога да преценя</p>	<p>5. От къде познавате професионалните възможности на нашите възпитаници?</p> <p>a) като работодател b) като наставник c) като гост-лектор d) като клиент e) като бизнес партньор f) като колега</p>	<p>6. Според Вас, колко време е необходимо на новозавършилите кадри да се адаптират и изпълняват адекватно работните си задължения?</p> <p>a) под 1 месец b) до 2 месеца c) от 3 до 4 месеца</p>
<p>7¹. Моля, посочете основното очакване, което имате към завършилите обучението в специалността:</p> <p>a) нямам такова b) полезност за бизнеса в козметичния бранш c) професионална компетентност d) кариерно развитие e) личностно развитие f) друго - _____</p>	<p>8. Считате ли за необходимо да има обучение на тези кадри в структурата на висшето образование</p> <p>a) да, категорично b) не, не е необходимо c) съвременните пазарни условия го налагат d) курсовете са достатъчни e) няма значение</p>		<p>9. Бихте ли наели на работа кадри, завършили тази специалност?</p> <p>a) да b) не c) при необходимост d) в случайче, защото го изисква e) не мога да отговоря</p>		

Проучване на мненията на потребителите за аспектите на обучение в специалност „Медицинска козметика“

<p>10¹. Считате ли, че има съществени пропуски и недостатъци в учебните програми по обучението в специалността?</p> <p>а. По-скоро не б. Не мога да преценя в. По-скоро да – (моля, посочете ня кои от тях.....)</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>11. Считате ли, че преддипломният стаж е достатъчен за придобиване на увереност и самостоятелност на кадрите при изпълнение на професионалните им задължения?</p> <p>а) По-скоро да б) По-скоро не в) Не мога да преценя г) Друго.....</p>	<p>12¹. Доколко считате, че учебното съдържание по изучаваните дисциплини е актуално?</p> <p>(оценете с 1 до 6 в зависимост от мнението Ви по поставения въпрос, като „1“ означава напълно неактуално, а „6“ означава максимално актуално)</p> <p>1 2 3 4 5 6</p>
---	--	--

<p>13¹. Доколко са важни нагласата и уменията на преподавателите да ползват иновативни методи на обучение? (напр. съвременни технологични средства, ролеви игри, ситуационни дискусии и др.)</p> <p>(оценете от 1 до 6 в зависимост от мнението Ви по поставения въпрос, като „1“ означава минимално важна, а „6“ означава максимално важна)</p> <p>1 2 3 4 5 6</p>	<p>14¹. Според Вас, кои са най-ефективните методи на <u>практическо</u> обучение?</p> <p>а) демонстрация б) моделиране в) практическа работа г) работа по групи д) работа в екип е) ролева игра</p>	<p>15¹. Според Вас, кои са най-ефективните методи на <u>теоретично</u> обучение?</p> <p>а) лекционно изложение б) разказ в) беседа г) дискусия</p>	<p>16¹. Моля поставете оценка от 1 до 6 на <u>всяка от ползвите</u>, които имат студентите при изпълнение и представяне на <u>самостоятелно</u> подготвена задача</p> <p>(оценете от 1 до 6 на всеки ред, като „1“ означава минимално полезно, а „6“ означава максимално полезно)</p> <table border="1"> <tr> <td>Презентационни умения</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Загвърждаване на теоретични знания</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Развиване на практически умения</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Обогатяване с допълнителни знания</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Бораване с допълнителна литература</td> <td></td> </tr> </table>	Презентационни умения		Загвърждаване на теоретични знания		Развиване на практически умения		Обогатяване с допълнителни знания		Бораване с допълнителна литература	
Презентационни умения													
Загвърждаване на теоретични знания													
Развиване на практически умения													
Обогатяване с допълнителни знания													
Бораване с допълнителна литература													

<p>17. Къде студентите получават най-много знания и умения?</p> <p>е) По време на лекции в) По време на упражнения г) Практическа подготовка д) Реална работна среда е) Симулационни семинари</p>	<p>18¹. Според Вас, кое успява да мотивира студентите да учат повече?</p> <p>а) лекция б) упражнение в) практика в база г) работа с клиенти д) семинар е) участие в научна конференция ф) познание с колеги г) сферата на реализация</p>	<p>19. По какъв начин бихте се включили в учебния процес?</p> <p>а) като гост-лектор б) с семинар в) с база за практика г) с работен стаж д) със стипендия е) със спонсорство ф) с дарение г) с квалификационен курс</p>
---	--	---

<p>20¹. Достатъчни ли са часовете в базите по практическа подготовка?</p> <p>a) Да b) Не c) Може и по-малко d) Не мога да преценя</p>	<p>21¹. Посочете 3-ри фактора за необходими промени в теоретичното обучение?</p> <p>→ _____ → _____ → _____</p>	<p>22¹. Посочете 3-ри фактора за необходими промени в практическото обучение?</p> <p>→ _____ → _____ → _____</p>	<p>23. Моля, оценете изброените фактори в зависимост от тежестта, която имат за успешната реализация на кадрите от специалността!</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td>Професионална компетентност</td><td></td></tr> <tr><td>Личностни качества</td><td></td></tr> <tr><td>Работни условия</td><td></td></tr> <tr><td>Коледанска диплома по специалността</td><td></td></tr> <tr><td>Друго .....</td><td></td></tr> </table> <p>(оценете от 1 до 6 в зависимост от мнението Ви по поставения въпрос, като „1“ означава минимална тежест, а „6“ означава максимална тежест)</p>	Професионална компетентност		Личностни качества		Работни условия		Коледанска диплома по специалността		Друго	
Професионална компетентност													
Личностни качества													
Работни условия													
Коледанска диплома по специалността													
Друго													
<p>24. Считате ли, че е необходимо да бъде регулирана (създаване на Единици държавни и извъндържавни и стажиртки)</p> <p>a) да, категорично b) не, не е необходимо c) не мога да преценя d) в случай че, се налага</p>	<p>25¹. Считате ли, че е необходимо създаването на специализирана обучение/специализация към структурата на университета?</p> <p>a) Да b) Не c) Нямам интерес d) Курсовете са им достъжни e) Фирмените обучения са им достъжни</p>	<p>26. Бихте ли инвестирали в обучението на Ваш служител да завърши специалността в колежа?</p> <p>a) Да b) Не c) Нямам интерес d) Курсовете са им достъжни e) Фирмените обучения са им достъжни</p>											

Благодарим Ви за отделеното време!

Тук можете да споделите в свободен текст Вашите коментари за анкетата, в която участвахте и да оставите Вашите препоръки за подобряване на учебния процес.

ПРИЛОЖЕНИЕ 4.

АНКЕТНА КАРТА

АСПЕКТИ НА ОБУЧЕНИЕТО В СПЕЦИАЛНОСТ „МЕДИЦИНСКА КОЗМЕТИКА“ – МК „ЙОРДАНКА ФИЛАРЕТОВА“

Анкетно проучване на мнението на потребителите на естетични услуги. Анкетата има анонимен характер и се гарантира конфиденциалност на индивидуалните отговори.

Попълване на въпросника:

- във въпросите с посочени отговори очертайте с **кръг** избраните/избраните от Вас **отговор/отговори**
- във въпросите със свободни отговори, използвайте **празните полета**

Благодарим Ви, че се съгласихте да участвате! Вашето мнение е важно за нас!

<p>1. При кои от по-долу изброените специалисти ползвате естетични услуги?</p> <p>а) Дерматолог б) Пластичен хирург в) Медицински козметик/козметолог г) Козметик д) Други</p>	<p>2. Важно ли е за Вас естетичните услуги да се прилагат от квалифицирани специалисти с медицинско образование?</p> <p>а) По-скоро да б) По-скоро не в) Не мога да преценя г) Друго.....</p>	<p>3. Кои от изброените по-долу критерии са важни за Вас, при избор на специалист?</p> <p><i>/моля, номерирайте ги по степен на значимост/</i></p> <p>а) Образование б) Личностни качества в) Обстановка г) Компетентност д) Цена</p>	<p>4. От къде познавате специалисти по „Медицинска козметика“?</p> <p>а) като работодател б) като приятел в) като клиент г) като бизнес партньор д) като колега</p>	<p>5. Считате ли за необходимо да има обучение на козметици в структура на висшето образование?</p> <p>а) да, категорично б) не, не е необходимо в) съвременните пазарни условия го налагат г) курсовете са достатъчни д) няма значение</p>
---	---	--	--	--

Благодарим Ви за отделеното време!

Тук можете да споделите в свободен текст Вашите коментари за анкетата, в която участвахте и да оставите Вашите препоръки.

ПРИЛОЖЕНИЕ 5.

АНКЕТНА КАРТА

ИНОВАТИВНИ МЕТОДИ НА ОБУЧЕНИЕ В СПЕЦИАЛНОСТ „МЕДИЦИНСКА КОЗМЕТИКА“ – МК ЙОРДАНКА ФИЛАРЕТОВА

Анкетно проучване на мнението на студенти от специалност „Медицинска козметика“. Настоящата анкета има научен характер относно иновативните методи, ползвани в учебния процес, тяхната ефективност в развитието на студентите и формирането им като професионалисти в съвременния свят на обучение. Анкетата има анонимен характер и се гарантира конфиденциалност на индивидуалните отговори.

Попълване на въпросника:

- във въпросите с необходимост от оценка отбележете/изберете тази оценка, която най-добре съответства на мнението Ви **(оценка 1 означава минимум, а 6 означава максимум)**
- във въпросите с посочени отговори очертайте с **кръг** избраният от Вас отговор или отговорите
- във въпросите със свободни отговори, използвайте **празните полета**

Анкетата е съставена от три части, като всяка съдържа въпроси, касаещи конкретен иновативен метод

Благодарим Ви, че се съгласихте да участвате! Вашето мнение е важно за нас!

Моделирание

*моделиране – изготвяне и представяне на макети-рецепта за красота; проект на център/салон; кожа и кожни придатъци

<p>1. Считате ли, че методът е полезен за по-доброто разбиране и усвояване на теоретичните знания в сравнение с класическите методи/напр. четене, писане и др./?</p> <p>a) да. b) не c) не мога да преценя.</p>	<p>2. Доколко методът допринася за развитието на практическите Ви умения /сръчност, организираност, вглеждане в детайли и др./</p> <p>(оценете от 1 до 6, като „1“ означава минимално полезно, а „6“ означава максимално полезно)</p> <p style="text-align: center;">1 -2-3-4-5-6</p>	<p>3. Моделирането, като метод, дава ли Ви възможност допълнително да обогатявате и развивате знанията и уменията си?</p> <p>a) да b) не c) донякъде d) не мога да преценя</p>	<p>4. Моля, оценете полезността на метода относно развитието на презентационните Ви умения</p> <p>(оценете от 1 до 6, като „1“ означава минимално полезно, а „6“ означава максимално полезно)</p> <p style="text-align: center;">1 -2-3-4-5-6</p>	<p>5. Посочете начина, по който се чувствате по време на използване на метода за изпълнение на поставената задача</p> <p>a) забравявам се b) по-скоро ми е трудно c) скучно ми е d) мотивираме e) друго - _____</p>
---	--	--	--	---

Ролева игра

*ролева игра - подготовка и изпълнение на задачата „Протокол за посрещане и разговор с клиент“, под формата на театрална постановка

<p>6. Считате ли, че методът е полезен за по-добро разбиране и усвояване на теоретичните знания в сравнение с класическите методи/напр. четене, дискусия, и др./?</p> <p>a) да b) Не c) не мога да преценя.</p>	<p>7. Доколко методът допринася за развитието на Вашите умения /комуникация, професионално поведение, вглеждане в детайли, емпатия, гъвкавост и др./ (оценете от 1 до 6, като „1“ означава минимално полезно, а „6“ означава максимално полезно)</p> <p>1 -2-3-4-5-6</p>	<p>8. Ролевата игра, като метод, дава ли Ви възможност допълнително да обогатявате и развивате знанията и уменията си?</p> <p>a) да b) не c) донякъде d) не мога да преценя</p>	<p>9. Моля, оценете полезността на метода относно развитието на презентационните Ви умения (оценете от 1 до 6, като „1“ означава минимално полезно, а „6“ означава максимално полезно)</p> <p>1 -2-3-4-5-6</p>	<p>10. Посочете начина, по който се чувствате по време на използване на метода за изпълнение на поставената задача</p> <p>a) забавлявам се b) по-скоро ми е трудно c) случайно ми е мотивираще e) друго- _____</p>
---	--	---	--	--

Практическо обучение в реална работна среда

*организация и изпълнение на учебна задача в реални работни условия /напр. социална акция „Здрави и Красиви“, Усещане за красотата „Erasmus beauty week“ и др.

<p>11. Считате ли, че методът е полезен за по-добро разбиране и усвояване на теоретичните знания в сравнение с класическите методи/напр. четене, дискусия, наблюдение и др./?</p> <p>a) да b) Не c) не мога да преценя</p>	<p>12. Доколко методът допринася за развитието на Вашите умения /комуникация, професионално поведение, организираност, прецизност и др./ (оценете от 1 до 6, като „1“ означава минимално полезно, а „6“ означава максимално полезно)</p> <p>1 -2-3-4-5-6</p>	<p>13. Учебният семинар, като метод, дава ли Ви възможност допълнително да обогатявате и развивате знанията и уменията си?</p> <p>a) да b) не c) донякъде d) не мога да преценя</p>	<p>14. Моля, оценете полезността на метода относно развитието на уменията (оценете от 1 до 6, като „1“ означава минимално полезно, а „6“ означава максимално полезно)</p> <p>1 -2-3-4-5-6</p>	<p>Посочете начина, по който се чувствате по време на използване на метода за изпълнение на поставената задача</p> <p>a) забавлявам се b) по-скоро ми е трудно c) случайно ми е мотивираще e) друго-</p>
--	--	---	---	--

Благодарим Ви за отделеното време!

Проучване Мнението на студентите за иновативните методи на обучение в специалност „Медицинска козметика“

ПРИЛОЖЕНИЕ 6.

Проект „Практическо обучение в реална работна среда“

Военномедицинска Академия

12.12.2014 Г.

УНИВЕРСИТЕТСКА МЕДИЦИНА
АЛЕКСАНДРОВСКА

Коледна благотворителна акция

"Грижа за здравето и красотата на медицинските специалисти" 2014г.

Проект „Практическо обучение в реална работна среда“

НР YEN Bulgaria

Социална акция „Слънчеви усмивки – слънчево здраве и защита“
НР YEN BULGARIA, SOFIA 2015г.

Проект „Практическо обучение в реална работна среда“

... срещу едно любимо дръвче или градинско цвете

„Усещане за Красота“

Медицински колеж-София, специалност „Медицинска козметика“ и Партньори:

„Венити“ * „Бюти де Лукс“ * „Мед Еста“ * „Tera SPA“
„Boni's beauty studio“ * „Sense of beauty“ * „ПАШ“

Социална акция "Здрави и Красиви "
с "Усещане за Красота", София 2018г.

Проект „Практическо обучение в реална работна среда“

**2nd International Sofia Staff Week & 30th Anniversary of Erasmus:
"Shine with autumn hues", Sofia 2018**